

Збірник матеріалів

*VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю*

*«Національна освіта в стратегіях
соціокультурного вибору:*

теорія, методологія, практика»

*(присвячена 300-річчю від дня народження
Григорія Сковороди)*

Луцьк 2022

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

Збірник матеріалів

**VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

**«Національна освіта в стратегіях соціокультурного
вибору: теорія, методологія, практика»
(присвячена 300-річчю від дня народження
Григорія Сковороди)»**

Частина 1

Луцьк 2022

Рекомендовано до друку
Вченою радою Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(протокол № 4 від 28 грудня 2022 року)

Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика» (присвячена 300-річчю від дня народження Григорія Сковороди) : зб. матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 16 листопада 2022 року / [наук. ред.: П. М. Бойчук, О. Л. Фаст]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Частина 1. 2022. 150 с.

Наукові редактори:

П. М. Бойчук, кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, ректор Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

О. Л. Фаст, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науковопедагогічної роботи та міжнародної співпраці Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

Редакційна колегія:

Н. В. Іванова, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

П. В. Білоус, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

М. Д. Култаєва, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

О. М. Семенов, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Рецензенти:

М. П. Вовк, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

М. В. Надутенко, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу лінгвістики українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України, керівник Загальноукраїнського центру словникарства.

У збірнику представлені тези доповідей, що висвітлюють сучасні проблеми національної освіти. Проблематика збірника матеріалів диференційована відповідно до актуальних проблем вищої та фахової передвищої освіти: філософсько-освітні горизонти Григорія Сковороди; дитинознавчі та школознавчі студії; інтеграція науки і освіти: методологічні рефлексії змісту вищої та фахової передвищої освіти; забезпечення якості педагогічної освіти: національний та глобальний контексти; рідномовна та іношомовна освіта, медіаосвіта; наукові здобутки дослідників-початківців.

Для науково-педагогічних, педагогічних працівників, аспірантів, молодих вчених, викладачів, учителів, студентів і магістрантів закладів педагогічної вищої і фахової передвищої освіти, методистів інститутів післядипломної педагогічної освіти.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ТВОРЧА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ ТА МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ДИСКУРСИ

Наталя Горло СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ	8
Петро Коваль ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ЯК ДЖЕРЕЛО СВОБОДОЛЮБИВОГО ДУХУ УКРАЇНЦІВ.....	10
Лариса Тиха, Ольга Шульга ОСОБЛИВОСТІ МОВОТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ.....	14

РОЗДІЛ 2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ КОНТЕКСТИ

Петро Бойчук НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: СТЕЙКХОЛДЕРСЬКИЙ ПІДХІД.....	17
Ольга Фаст ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ КОНТЕКСТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В УКРАЇНІ.....	20
Ірина Ковальчук, Оксана Раковець ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	22
Тетяна Горобець, Василь Шкоба ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНО-ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ.....	26
Тетяна Бортнюк, Ірина Фаловська ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	28
Світлана Боярчук СХЕМАТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	31

Галина Козак ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	34
---	----

РОЗДІЛ 3
ДИТИНОЗНАВЧІ ТА ШКОЛОЗНАВЧІ СТУДІЇ:
НАЦІЄТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Наталія Дзямуніч ВІМЕЛЬБУХ ЯК ОДИН З НОВИХ ЖАНРІВ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	37
Наталія Дмитренко, Світлана Марчук СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	39
Олеся Дишко ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	44
Богдана Жорняк, Світлана Ткачук МУЗИЧНО-РИТМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	46
Світлана Міліщук ПРОБЛЕМИ АРТ-ПЕДАГОГІКИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	48
Галина Сергєєва, Оксана Ходаковська ЛЕКСИЧНА СКЛАДОВА МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВЦЯ-ЮРИСТА.....	54
Бахомент Світлана, Афанасьєва Вікторія ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ОДНОЛІТКАМИ В ДИТЯЧОМУ КОЛЕКТИВІ.....	59

РОЗДІЛ 4
РІДНОМОВНА ТА ІНШОМОВНА ОСВІТА. МЕДІАОСВІТА

Тетяна Ніколашина ВІРТУАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДО ЧОРНУХІНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ Г. С. СКОВОРОДИ.....	64
---	----

Ірина Войтенко	
РАСОВІ СТЕРЕОТИПИ У АМЕРИКАНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДІ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ЗАЯВОК ЕНДРЮ ЯНГА ТА БАРАКА ОБАМИ).....	67
Світлана Денисова, Оксана Кузьмич	
SELBSTBILDUNG ALS WICHTIGER ELEMENT IN DER AUSBILDUNG DER FREMDSPRACHENLEHRER.....	70
Олена Клехо	
КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ.....	73
Валентина Триндюк	
МЕДІАЗАСОБИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	77

РОЗДІЛ 5

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ І ОСВІТИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ РЕФЛЕКСІЇ ЗМІСТУ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Андрій Яланський	
ВАЖЛИВІСТЬ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	81
Ірина Забіяка	
ТЕХНОЛОГІЯ ПОРТФОЛІО ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....	84
Олег Казмірчук, Ірина Ковальчук	
НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	87
Алла Мартинюк	
МОТИВАЦІЯ ЯК РУШІЙНА СИЛА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНИХ ЗВО.....	91
Анатолій Вихованець, Ксенія Стречен	
ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТА В КЛАСІ СПЕЦІНСТРУМЕНТА.....	94
Олександра Ємчик	
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ.....	97
Світлана Вірста	
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	100

Сергій Марчук, Ірина Чемерис	
ПЕДАГОГІЧНА АКСІОМАТИКА ГУМАНІЗМУ У СПАДЩИНІ К. УШИНСЬКОГО, В. СУХОМЛИНСЬКОГО, Ш. АМОНАШВІЛІ....	105
Ірина Ніколаєва, Богдана Мацко	
ФОРМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	108
Микитенко Марина	
ОСВІТНЯ РЕФОРМА: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	111
Віктор Корнелюк	
ОРГАНІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ВИКОРИСТАННЯМ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ.....	113
Тетяна Четверикова	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПРИ ВИВЧЕННІ БАЗОВОГО КУРСУ ІНФОРМАТИКИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ.....	116
Олександр Митчик	
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ.....	120
Едуард Косинський	
МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНИХ ОДНОБОРСТВ В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПАРАДИГМІ.....	123
Ірина Кліш	
ЗНАЧЕННЯ РУХЛИВИХ ІГОР ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	125
Оксана Мельничук	
ІНКЛЮЗИВНА КУЛЬТУРА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЧИННИК УСПІШНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ.....	128
Марія Козігора	
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	131
Віта Степанюк, Тетяна Яцик	
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ІНТЕГРОВАНОЇ ОСВІТИ: НАВИЧКИ 21 СТОЛІТТЯ.....	133
Ірина Назарук	
НАЦІЄТВОРЧИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ЛУЦЬКОГО КЛУБУ ПОЕТИЧНОГО СЛОВА.....	136

Володимир Тарасюк	
ПОТЕНЦІАЛ ТРЕНУВАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ З ВОЛЕЙБОЛУ У ФОРМУВАННІ SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ- ПЕДАГОГІВ.....	140
Марія Бойчук	
ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ.....	143
Бугайчук Назар	
ФУТЗАЛ ЯК ЗАСІБ РЕКРЕАЦІЇ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ....	145
Дудай Михайло	
МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: АНАЛІЗ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ.....	148

РОЗДІЛ 1
ТВОРЧА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ.
ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ ТА МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
ДИСКУРСИ

Наталя Горло,
*доктор політичних наук, доц., професор кафедри політології,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна*

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ТА ЇХ
ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ**

*Ключові слова: Григорій Сковорода, політична свідомість, свобода,
«сродна праця»*

Базовим компонентом політичної культури кожного індивіда є політична свідомість, яку доцільно характеризувати як сукупність політичних знань, уявлень, оціночних суджень, почуттів. Політична свідомість формується у процесі політичної соціалізації індивіда, яка починається з раннього віку і надалі продовжується у період навчання, під час трудової діяльності та по її завершенню. Найбільш стійкими компонентами політичної свідомості є ті знання та цінності, які індивід засвоює у молодому віці, зокрема, у період навчання у середніх та вищих навчальних закладах. Дисципліни соціогуманітарного циклу (історія, політологія, філософія, література) знайомлять молодь з драматичними та величними сторінками національно-визвольних змагань українського народу, розкривають ті суспільні ідеали, які лягли в основу української національної ідеї та відображені у філософських і політичних концепціях видатних українських мислителів. Ці науки сприяють формуванню політичного мислення, а завдяки йому знання упорядковуються, формується певна система, що дає змогу функціонувати різного роду захисним механізмам на індивідуальному і суспільному рівнях [1, с. 37]. Вагоме місце серед українських мислителів посідає видатний філософ Григорій Сковорода, погляди якого не втратили актуальності до сьогодні, адже проблеми, які він піднімав у творах (пошук щастя, рівність людей, свобода), є позачасовими, і знайомство з ними завжди знаходить відгук у молоді та впливає на формування їхньої свідомості, у тому числі її політичної складової.

Григорій Сковорода мав власне бачення суспільно-політичних процесів, хоч і не писав політичних трактатів у звичному розумінні, крім того, він не відобразив у своїх працях актуальні події, що відбувалися у той

час, наприклад, зруйнування Запорозької Січі, Гайдамаччину чи інші. Це можна пояснити потужним наступом імперії на українські цінності, тож мислитель зосередив увагу на пошуку шляхів до щастя в тому буремному світі, у якому його довелося жити. Твори Сковороди не засвідчують розгорнутого інтересу в царині соціально-політичних поглядів, але на численних сторінках його праць викриваються соціально-моральні вади тогочасного суспільства [2, с. 123]. У цілому ідеї Григорія Сковороди співзвучні ідеям Європейського Просвітництва, адже філософ піднімав ті ж теми, які цікавили й європейських мислителів: свобода і права людини, пошук ідеального суспільного устрою. Його погляди є цілком раціональними, оскільки у центрі уваги постає людина з її земними справами та прагненням до щастя.

У своїх творах Григорій Сковорода засуджував тогочасні порядки, які виражали сутність самодержавства та кріпосницької системи загалом. Наприклад, у пісні «Всякому городу нрав і права» він критикував поміщиків, купців, лихварів, всіх тих, хто женеться за наживою або недобросовісно виконує свою роботу. Філософ був противником царської влади і тиранії. У 20-й пісні «Саду божественних пісень» він висловив антимонархічні погляди: «Світе! Світе безпорадний! Вся надія у царях! Берег, думаєш, безводний? Вихор розмете цей прах» [3, с. 67].

Найвищою цінністю для Григорія Сковороди виступає свобода. Ця ідея розкрита у творі «De Libertate» («Про свободу»), у якому він називає свободу найвищим благом людства і основною мірою життя: «Що є свобода? Добро в ній якеє?/ Кажуть, неначе воно золотее?/ Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото,/ Проти свободи воно лиш болото./ О, якби в дурні мені не пошитись,/ Щоб без свободи не міг я лишитись./ Слава навіки буде з тобою,/ Вольності отче, Богдане-герою!» [3, с. 85]. У цьому творі Григорій Сковорода возвеличує Богдана Хмельницького як борця за свободу народу.

Саме в контексті пошуку щастя Сковорода формує власну модель суспільства. На його думку, це має бути горня республіка з демократичним ладом, у якій втілюються в життя ідеали свободи, рівності і братерства, де відсутній поділ на стани та немає майнової нерівності. Всі люди вільні й рівні, всі працюють на благо суспільства. У цьому контексті заслуговує на увагу ідея «сродної», або «спорідненої» праці, за якою всі люди повинні займатися тим видом діяльності, до якого мають природні нахили і здібності. Саме така праця зробить людину щасливою, буде в пошані і принесе користь суспільству. У байці «Годинникові колеса» він писав, що «З різними природними нахилами й життєвий шлях різний. Одначе всім їм один кінець – чесність, мир та любов» [3, с. 105]. У байці «Бджола та шершень» філософ

наголосив, що «...немає нічого радіснішого, аніж жити за призначенням. Солодкі тоді труд тілесний, терпіння тіла й навіть смерть, коли душа, володарка людини, насолоджується спорідненою собі працею» [3, с. 123]. Ця ідея перегукується з поглядами видатного китайського мислителя Конфуція щодо необхідності «виправлення імен», тобто уточнення призначення кожної людини у суспільстві, «позначення її місця». Ідея «спорідненої праці» є досить прогресивною для свого часу, адже протистоїть усталеній на той час практиці зайняття посад за правом належності до привілейованої верстви чи наявності високих майнових статків, а не природних здібностей людини.

Отже, твори Григорія Сковороди відображають такі суспільно-політичні ідеали та цінності, як свобода, «сродна праця», республікансько-демократичний устрій суспільства. Знайомство з творчістю мислителя у середніх та вищих навчальних закладах формує у молоді уявлення про важливість вищезазначених ідеалів для українського суспільства. Таким чином, засвоєння суспільно-політичних ідей Григорія Сковороди та їх осмислення є важливою складовою становлення політичної свідомості молоді.

Список використаних джерел

1. Лисова С. І. Проблема формування політичної культури студентської молоді на сучасному державному етапі. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : Збірник наукових праць. 2007. №2(4). С. 33-40.
2. Історія політичної думки України / за заг. ред. Н. М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2017. 632 с
3. Сковорода Григорій. Твори: У 2 т. Київ : АТ «Обереги», 1994. (Гарвард, б-ка давнього укр. письменства). Т. 1 / передм. О. Мишанича. 528 с.

Петро Коваль

викладач вищої категорії, викладач-методист ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ», м. Ковель, Україна

ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ЯК ДЖЕРЕЛО СВОБОДОЛЮБИВОГО ДУХУ УКРАЇНЦІВ

Ключові слова: *Григорій Сковорода – український філософ, мислитель, гуманіст, поет і письменник, мандрівник, патріот, безбідне життя*

проміняв на свободу, негативно ставився до панування великої держави над меншими.

3 грудня 2022 року виповнюється 300 років від дня народження знаменитого українського філософа, мислителя, просвітителя-гуманіста, поета і письменника, педагога Григорія Сковороди. Попри те, що період творчості Григорія Сковороди сягає у вісімнадцяте століття, дослідники його життя і вчення відзначають, що Варсаві (сину Сави, біблійне) якимось чином вдається залишатися близьким і сучасним для нових поколінь.

Григорій Сковорода увійшов до списку 100 найбільших філософів світу, поряд з Сократом і Епікуром, Конфуцієм і Лао-Цзи, Коперником і Джордано Бруно, Дені Дідро та Людвігом Фейєрбахом. Завдяки цим людям кожна нація знайшла епітет, який визначив на багато століть її майбутнє: войовничість для одних націй, покірність і шанування влади в інших народів, скрупульозність і педантичність у третіх, волелюбність і бунтарство у четвертих і т. д.

Тож чим особливим вирізнялася постать Григорія Сковороди і яку важливу спадщину він нам залишив?

Григорій Сковорода родом з козацької сім'ї із села Чорнухи на Полтавщині. З дитинства захоплювався музикою: слухав кобзарів, співав церковних пісень, навчався в дяка, з п'яти років міг змайструвати сопілку і відтворював на ній пташиний спів. Цікавився наукою: за однією з версій дослідників, з 12 років навчався в Києво-Могилянській академії, опанував багато мов - латину, старогрецьку, староеврейську, польську, німецьку, італійську та угорську мови. Завдяки винятковому голосу Сковорода потрапив до Петербурзької придворної капели імператриці Єлизавети, де писав ноти, навчився гри на різних музичних інструментах - скрипці, флейті, бандурі, органі, гусях і цитрі.

У складі експедиції з добору токайських вин у 1745 році потрапив у Європу. Упродовж п'яти років на території сучасних Угорщини, Словаччини, Австрії (можливо, також Італії та Німеччини) Григорій Сковорода здобував освіту, відвідуючи лекції, бібліотеки. А коли повернувся до України, за запрошенням місцевого єпископа викладав у Переяславському колегіумі поетику. Проте його програму (нібито дещо протестантського ухилу) єпископ не схвалив, і Сковороду звільнили. Відтоді почав мандрувати Україною, зупинявся у друзів. На відміну від мандрівних дяків, які заробляли в дорозі на шматок хліба, Григорій Сковорода подорожував, бо мандрівка — частина його філософії. Відмова від матеріальних цінностей для нього є одним із щаблів духовного розвитку: «Коли дух людини веселий, думки

спокійні, серце мирне, - то й усе світле, щасливе, блаженне. Оце і є філософія».

Як відзначають дослідники, Григорій Сковорода великий вже тим, що він долучив українців до світової філософії через переосмислення у своїх творах ідей Сократа, Платона, Арістотеля, Плутарха, зміг наблизити нас до мудреців, до яких наближався і йшов сам. Недарма ж його називають українським Сократом!

Концепція світогляду Сковороди розглядала філософію, як спосіб пізнання людиною самої себе, пошуку своєї місії. Божу іскру в кожному з тих, хто живе на Землі, філософ описував, як якусь подобу посудини. У кожної людини на початку її шляху є посудина індивідуального обсягу, яку Всевишній наповнює талантом для подальшого його використання людиною. Момент усвідомлення людиною власного призначення Сковорода називав реалізацією Божого задуму.

Головною метою філософії Сковорода називав пошук щастя, гармонії, життєвого балансу. Григорій Савич є першим і єдиним у світі мандрівним філософом, який поєднував життя з вченням, постійним удосконаленням самого себе. Усім своїм життям він довів, що щастя людини не залежить від місця і часу, плоті або крові, не міститься в високій посаді, владі або багатстві.

Патріотизм і боротьба за українську незалежність – ще одна важлива риса філософської спадщини українського мислителя. Сковорода дуже важко переніс знищення імперською владою Запорізької Січі. З м'якістю, властивою мислителем, він відстоював ідею формування української державності. Відродження української нації після удару, завданого царським режимом, філософ бачив через акцент на особливостях ментальності - верховенстві морального закону, високій духовності, чистоті людських сердець, душевному спокої. Також в числі відмінних характеристик представників української нації Сковорода називав здатність до самопожертви, спокій, розум і прагнення до справедливості.

Мислитель негативно ставився до панування великої держави над меншими. Як справжній свободолюб, Сковорода відкидав пропозиції царського палацу про переїзд і подальше безбідне життя. Проголошені філософом ідеї були згубні та небезпечні для режиму. Щоб ізолювати Сковороду та уникнути розповсюдження його поглядів, імператриця Катерина II запрошувала філософа до Петербурга, але отримала досить зухвалу відповідь: «Я не покину батьківщини. Мені моя сопілка і вівця дорожчі царського вінця».

Без сумніву, спадщина Сковороди має світове значення. Його постать вивчали Іван Франко, Ліна Костенко, Павло Тичина, Пауло Коельо. Тарас Шевченко у повісті «Близнецы» вивів його передусім як музиканта; Василь Стус вважав Сковороду найкращим поетом України; Папа Римський Іван Павло II цитував українського богослова: «Все мина, лиш любов зостається по всьому, все мина, та не Бог, не любов». У Німеччині, Італії, Канаді видають збірки його творів, а найкращим українським виданням вважається видання за редакцією Леоніда Ушкалова. Наявність відгомону концепцій, розроблених Сковородою, мистецтвознавці констатують у творах Івана Котляревського, Тараса Шевченка та низки інших українських талантів.

Тож національний світогляд українців, тобто їх ставлення до світу й життя (що народ любить, а чого уникає; що найбільше цінує, а до чого ставиться негативно), формувався та продовжує формуватися в тому числі під значним впливом філософії Сковороди.

Адже, як відзначають дослідники історико-філософського процесу в Україні, українця з давніх-давен характеризує працьовитість, хазяйновитість, гостинність і доброзичливість у стосунках як з одноплемінниками, так і з чужоземцями. Він глибоко зв'язаний з краєм, у якому народився і виріс, зрощений, злитий з природою. А ще українець – спокійний, обережний, часом сентиментальний. Та коли доводиться взяти у руки зброю – він показує рішучість і незламність, винахідливість і хоробрість, героїзм і самопожертву.

Як відзначив один з ветеранів національного руху України Василь Куйбіда, «ми впродовж віків формували європейські цінності, аж доки нас силоміць з приходом історичного матеріалізму на наші землі, не було вирвано з європейського контексту та шляхом геноциду, негативного відбору нав'язано чужі цінності. Українців формували як рабів, тому придушували волелюбність і гідність, а підтримували миролюбність і пасивність». [3]

Але 30 років української незалежності минули даремно. «За цей час Україна здобула свободу і остаточно відірвалася від Росії на цілу епоху, поставивши крапку у своїй історії тоталітаризму, - говорить українська письменниця та правозахисниця Віра Валле (Потехіна). - Позитивні зрушення у свідомості українців відбулися після Революції Гідності й припали на роки російсько-української війни. Ціна цієї свободи надвисока, але вона гарантує нам неповернення назад». [2]

Список використаних джерел

1. Багалій Д. 1. «Український мандрівний філософ Г. Сковорода». Київ, 1992.
2. Валова Ю. Про українську книгу і свободу з Вірою Валле .Український інтерес. 2021.

3. Найдек А. Як це бути українцем? Український інтерес. 2022.
4. Тарасенко М. «Історія філософії України». Київ, «Наукова думка», 1994 р.
5. Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність. Київ, 2003.
6. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди. Харків, 2004.

Лариса Тиха

*кандидат філол. наук, доцент кафедри іноземної та української філології
Луцький національний технічний університет*

Ольга Шульга

*студентка групи ПЛ-11 Луцького національного технічного університету
м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ МОВОТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Ключові слова: мовотворчість, образність, художній образ, текст, лексема, лексика, тропи.

Григорій Сковорода відомий насамперед як письменник, зокрема байкар, унікальний мандрівний філософ (філософія спорідненої праці), перекладач, автор проповідей та епістолярію. Його основним інструментом у боротьбі за українську ідентичність було слово. І він використовував всі можливості мови, поєднуючи церковнослов'янську мовну спадщину з книжною лексикою, формуючи новий пласт української барокової поезії [1].

Мовна картина світу Григорія Сковороди – це образи добра і моралі, християнського благочестя, волі і незалежності, це дидактичні настанови і філософські роздуми. Для створення художніх образів письменник використовує з різною стилістичною метою і народнопоетичну лексику, і книжну, і побутовізви, і тогочасну літературну мову.

Зокрема, народнорозмовну лексику простежуємо у таких прикладах, як: **все** лице морщиш, журний **завсігди** ти, / чи можна ще тут про життя говорити... [2]; Панські Петро для чинів тре куртки, / Федір-купець **обдурити** прудкий, / Той зводить дім свій на модний манір, / Інший **гендлює**, візьми перевірі! [2]; Байдуже смерті, мужик то чи цар, - / **Все пожере**, як солону пожар [2].

Окремо слід виділити творення художніх образів, повчань на основі прислів'їв, приказок, з використанням фразеологізмів, наприклад, Знаю, що

смерть – як коса замашна, / Навіть царя не обійде вона... [2]; Ладить юриста на смак свій права, / З диспутів учню **тріщить голова**...[2].

Не можемо обійти увагою і тропеїстику, яка є основою барокової поезії. Письменник використовує народні порівняння і створює власні, яскраві і барвисті: Байдуже смерті, мужик то чи цар, - / Все **пожере, як соломучка пожежа** [2]; В сих дім, **як вулик**, гуде від гуляк... [2]; Хто ж бо зневажить страшну її сталь? / Той, в кого **совість, як чистий кришталь**...; Ні, покіль іще ти оком пожадливым, / **Мов злидений той Ір**, рвешся до золота...[2].

Багаті твори Г.Сковороди й епітетами: Не лякає тебе полум'я блискавки, / Не страшить глибочінь моря **бурхливого** [2]; В твій куток не зорить страх і хитрощі, / І пекельних богинь погляди **зздрісні**... [2]; **Нестурбований** мир, спокій **нерушений** / І здоров'я **міцне**, і призвичаєне / До **побожних** трудів серце **незламне** / Славлять твій **гостелюбний** дах [2].

Народнопоетичні образи також стають основою авторських текстів. Зокрема, поезії «Гей, поля, поля зелені...» [2], «Ой ти, птичко жолтобоко» [2] наскрізь просякнуті народнопісенними мотивами, тропами (постійні епітети, метафори), стилістичними фігурами, ритмікою народних українських пісень: повтори, анафори, паралелізми, інверсія, традиційні образи, які уособлюють певні явища або ж людські чесноти чи вади (соловейко, жайворонки; «ястреб») тощо.

Не можна оминати увагою і такого засобу мовного багатства й образності, як використання синонімії. Письменник активно послуговується синонімічним пластом української мови, що свідчить про майстерність Г. Сковороди: Всім, хто в морі зазнав **горя й пагуби** [2]; Ні **турбота** грузька, ні тії **клопоти**; **Зрівноважений** дух, **мудра розсудливість** [2] та ін.

Окремо виділимо художні образи, ключовим словом в яких виступає конфесійна лексика. Це не дивно, адже великий пласт творчого доробку письменника – це твори на релігійну тематику. Автор вживає і власні назви, і назви церковних книг, і реалії конфесійного життя, наприклад, Ми ж тобі свічища ставим, / Кожнодень **молебні** правим... **Постимо**, мов у пустелі: / В **піст** не тонемо у хмелі, / Ходимо в **святі міста**, / **Молимося** і вдома, й там, / На **псалтир** хоч не зважаєм, / Та напам'ятаймо його знаєм... [2]

Загалом твори Г. Сковороди емоційні, що забезпечується використанням великої кількості риторичних питань, звертань, окличних речень та інших засобів образного мовлення.

Отже, як бачимо із наведених прикладів, мова творів Г.Сковороди багата тропами, в ній наявна велика кількість фразеологізмів,

народнорозмовної лексики, поетична стилістика також представлена різноманітними засобами, що є ознакою стильового напрямку бароко, представником якого є письменник. Твори Григорія Сковороди піднесли на новий щабель у розвитку і художню літературу, і тогочасну українську мову.

Список використаних джерел

1. Мацько Л. І. Мовна спадщина Григорія Сковороди. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=7184>
2. Сковорода Григорій Повне зібрання творів: У 2-х тт. Т.1 К., 1973. URL: <http://litopys.org.ua/skovoroda/skov.htm>
3. Сковорода Григорій Повні тексти творів. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/author.php?id=4>

РОЗДІЛ 2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ КОНТЕКСТИ

Петро Бойчук

*кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник
освіти України, ректор КЗВО «Луцьки педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: СТЕЙКХОЛДЕРСЬКИЙ ПІДХІД

Ключові слова: стратегічне управління, стратегія розвитку, заклад вищої освіти, місія закладу вищої освіти, розроблення стратегії розвитку, лідерство.

Нові рейтингові аспекти розвитку вищої освіти та її потенціалу, особливо стосовно вимірювання якості та конкурентоспроможності, дають змогу по-новому подивитися на стан, державну політику, національні реформи щодо перспектив становлення освітньої галузі в Україні, зокрема і в частині стратегічного планування та управління.

Вектори стратегічного управління освітньою галуззю на національному рівні зумовлюються євроінтеграційними процесами та викликами глобалізованого світу. Сучасна освітня політика на державному рівні втілюється в оновлених стратегічних, концептуальних документах; на рівні конкретних закладів освіти – у форматі стратегій їх розвитку. Із проекту Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки увиразнюється важливість стратегічного підходу до управління освітою, оскільки саме стратегія «визначає місце вищої освіти у суспільстві й економіці країни через формулювання місії та візії, основні стратегічні й операційні цілі та завдання щодо їх досягнення, механізм реалізації та моніторингу, очікувані результати та способи їх вимірювання».

Результати аналізу попередніх досліджень засвідчили множинність у підходах як до класифікації стратегій розвитку сучасного ЗВО, етапності процесу розроблення стратегій, так і масштабів залучення представників зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Наскрізним проаналізованих працях є висновок про те, що розвиток закладу вищої освіти можливий

за двох умов:

а) наявності стратегії розвитку;

б) людей (стратегів), які розробляють і впроваджують цю стратегію на всіх структурних рівнях: університет, факультет, інститут, кафедра [1, с. 98].

Із метою аналітичного вивчення досвіду закладів вищої освіти України у дослідженні застосовується рейтинговий підхід.

Фундаментальне значення для методологічного осмислення концептуальних засад розробки національного рейтингу університетів мають публікації провідних науковців України (В. Лугового, О. Слюсаренко, Ж. Таланової, Н. Ничкало, В. Бахрушина, В. Кременя, С. Ніколаєнка, Ю. Рашкевича та ін.), у яких обґрунтована унікальна роль нової генерації молодих дослідників в умовах глобальної змагальної взаємодії та традицій потужних вітчизняних наукових шкіл; зацентровано увагу на якості та конкурентоспроможності вищої освіти, досвіді світових лідерів вищої школи із найпотужнішим університетським потенціалом.

Окремим аспектом вивчення піднятої проблеми є компонентна структура стратегії розвитку закладу вищої освіти. У наукових працях превалює констатація обов'язковості таких компонентів: історична довідка ЗВО, характеристика його інфраструктури, характеристика внутрішньої організації, місія, цінності, аналіз стану ЗВО, стратегічні цілі та завдання, ключові чинники успіху (очікувані результати) [4, с. 81].

Важливим компонентом стратегії розвитку закладу вищої освіти є його місія як своєрідна стратегічна настанова, яка дає відповідь на екзистенційне питання – для чого виш існує? Згідно з дослідженням О. Мешкова, місія закладу вищої освіти втілює у собі його бренд, корпоративну культуру та цінності, пояснює унікальність закладу, його психологічний клімат, автентичний академічний дух і цінності, декларує стратегічні цілі і відповідальність перед суспільством [4, с. 82].

У цілому, розроблення стратегії спрямовується на підвищення керованості структури шляхом підвищення управлінської грамотності науково-педагогічних працівників та залучення їх до прийняття управлінських рішень. Досліджуючи взаємовпливи стратегічного управління професійним розвитком викладачів та стратегії розвитку університету, Т. Лістван виділяє такі три види взаємовпливів:

- реактивний – стратегія професійного розвитку є похідною і вторинною щодо стратегії розвитку закладу освіти. Працівники розглядаються як джерело доходів;

- проактивний – стратегія професійного розвитку викладачів визначає напрям стратегії закладу освіти. Працівники розглядаються як капітал;
- інтерактивний – обидві стратегії є взаємопроникні, інтегруються та позитивно впливають на працівників [1]. Погоджуємось із висновком І. Андрощук, що інтерактивна модель взаємозв'язку є найбільш конструктивною, оскільки передбачає синергетичну збалансованість персоналізованих професійних інтересів працівників та стратегічних цілей закладу вищої освіти.

Отже, за результатами проведеного дослідження приходимо до висновку, що методологічним ядром стратегічного управління закладом вищої освіти є стратегія його розвитку. З огляду на нові виклики, пов'язані із глобалізацією та посиленням конкуренції на ринку освітніх послуг, провідним закладам вищої освіти України слід враховувати досвід університетів, представлених у світових рейтингах, щодо розроблення стратегій розвитку. За підсумками проведеного дослідження сформульовано такі методологічні рекомендації щодо розроблення стратегій розвитку сучасних вітчизняних закладів вищої освіти, які допоможуть удосконалити цей процес.

Список використаної літератури

1. Андрощук І. Стратегії розвитку університетів республіки Польща в контексті управління професійним розвитком викладачів кафедр менеджменту. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Київ, 2018. С. 93–100.
2. Гончарова С. Ю. Стратегічне управління: нав. посіб. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2004. 164 с.
3. Луговий В., Слюсаренко О., Таланова Ж. Від акредитації до рейтингу (функціонування vs розвиток). Університети і лідерство. Київ, 2018. Вип. 2. С. 3–20.
4. Калашнікова С. Європейська політика модернізації вищої освіти: ключові орієнтири. Вища освіта України. Київ, 2012. Вип. 2. С. 80–84.

Ольга Фаст,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи
та міжнародної співпраці
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ КОНТЕКСТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В УКРАЇНІ

Ключові слова: якість освіти, професійна підготовка, доктор філософії, науково-педагогічні кадри вищої кваліфікації, контент-аналіз, поняттєво-термінологічний апарат.

Якість вищої освіти є ключовою категорією Болонського процесу. Стратегічні напрацювання країн-членів Європейської Ради з питань докторської освіти (The Council for Doctoral Education (CDE)) відображено у Зальцбургських Директивах (Salzburg Principles) [3] - документі, що визначає кваліфікаційні рамки докторської підготовки відповідно до Болонської декларації, шляхи імплементації дослідницьких компонентів в освітні інституції, регламентує створення навчальних центрів для підготовки докторів філософії у закладах вищої освіти.

Ефективне реформування системи вітчизняної вищої освіти, зокрема у частині підготовки докторів філософії, потребує розв'язання протиріччя між необхідністю гарантованої якості освітніх послуг, які надає ЗВО із підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, і недосконалістю технологій управління якістю вищої освіти на третьому (докторському) рівні.

Із наукових позицій філософії поняття «якість» розглядається як системно-соціальний феномен, спрямований на забезпечення вимог і потреб споживача у теперішньому та майбутньому часі (В. Кремень) [2].

Довідкові джерела подають академічні тлумачення досліджуваного поняття з погляду його міждисциплінарної сутності. Зокрема, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови знаходимо таку дефініцію: якість – це внутрішня визначеність предмета, яка становить специфіку, що відрізняє його від усіх інших; ступінь вартісності, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням; та чи інша характерна ознака, властивість, риса кого-, чого-небудь; сукупність характеристик продукції або послуг щодо її здатності задовольнити встановлені та передбачені норми [Великий тлумачний словник української мови].

У «Національному освітньому глосарії: вища освіта» [4] (2014) розмежовано тлумачення понять «якість освіти» та «якість освітньої діяльності».

Якість вищої освіти (Quality in Higher Education) дефініційовано як рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти.

Якість освітньої діяльності (Quality in education activities) полягає у рівні організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі / закладі вищої освіти, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань.

Отже, правомірно резюмувати, що поняття «якість вищої освіти» тлумачиться на таких рівнях розуміння: широке соціальне (суспільне значення вищої освіти), широке педагогічне (забезпечення якості вищої освіти на державному рівні) та вузьке педагогічне (якість вищої освіти у конкретному закладі освіти), що підкреслює його багатовимірність. Власне, вузьке педагогічне значення втілюється у спорідненому понятті «якість освітньої діяльності».

У закладах вищої освіти освітня діяльність є процесуальною категорією у системі професійної підготовки фахівців за галузями знань та спеціальностями на відповідних ступенях вищої освіти. Отже, розуміння сутнісних характеристик поняття «якість вищої освіти» дозволить проаналізувати категорійні ознаки поняття «якість професійної підготовки» у контексті підготовки майбутніх докторів філософії (науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації).

Проведений аналіз сутнісних категорійних ознак базових понять дослідження дає підстави для таких висновків:

1. Управління якістю підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації набуває ефективності, якщо здійснюється відповідно до принципів і функцій управління нелінійними системами на основі маркетингових досліджень ринків праці та освітніх послуг, кваліфікаційного виміру розвитку особистості (В. Луговий), педагогічного моніторингу на всіх етапах ступеневої підготовки у закладі вищої освіти та кваліфікаційно-компетентнісному підході до відбору вступників до аспірантури/докторської школи.

2. Підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в умовах ступеневої організації вищої освіти набуває ефективності, якщо оцінюється і вимірюється за критеріями: «якість підготовки (як процесу)», «якість підготовки (як результату)», «управління якістю підготовки».

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін. Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 8-15. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2015_1_4.
3. European University Association. (2010): Salzburg II Recommendations. European Universities' Achievements since 2005 in Implementing the Salzburg Principles. Brussels. http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/Salzburg_II_Recommendations.sflb.ashx
4. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 100 с.

Ірина Ковальчук,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій

Оксана Раковець,

кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: лідерські якості, лідерство у вищій освіті, здобувачі освіти, викладацьке лідерство, кайдзен.

Перші десятиліття ХХІ століття, які ознаменувалися зміною світоглядної парадигми, потужними процесами глобалізації, динамічними політичними, економічними та культурними трансформаціями, диктують гостру потребу в сміливих, емпатійних, стресостійких молодих людях, здатних до командотворення, конструктивної комунікації, інноваційного мислення, вміння успішно реагувати на виклики сьогодення та ефективно взаємодіяти з соціальним оточенням. Формування такої особистості – одне із важливих завдань системи вищої освіти, яка має задовольняти потреби

сучасного суспільства – підготовку конкурентноспроможного фахівця з лідерськими якостями. Означена проблематика є предметом наукових пошуків учених та дослідників І. Беха, І. Зязюна, О. Нестулі, С. Калашнікової та інших.

Заклади вищої освіти покликані через низку нормативних документів – стратегію, дорожню карту, програму розвитку, план заходів, освітньо-професійні програму тощо, завдяки відповідній політиці та процесам поліпшувати якість освіти, нарощувати інтеграцію у європейський простір вищої освіти, враховувати кращі світові практики тощо, щоб забезпечити лідерську складову сучасної вищої освіти.

Освітнє лідерство на відміну від лідерства у будь-якій іншій сфері, зокрема, бізнесі, управлінні чи політиці, має свої особливості, які вирізняють його і роблять винятковим. Так, для освітнього середовища властиві характеристики, через які в ньому не завжди діють правила та принципи, що можна віднести до звичайного «управлінського» лідерства. Ще один вагомий аспект – особливості працівників сфери освіти та науки, а саме: високий інтелект, розвинені комунікативні здібності, постійний саморозвиток, розвинені лідерські здібності [3, с. 47].

Лідерські якості можемо визначити як такі, які сприяють реалізації поставлених цілей. Оскільки світ динамічно змінюється та розвивається, то відповідно, змінюється і сукупність якостей, необхідних лідеру задля того, щоб бути успішним. Члени ради тренерів Forbes – спільнота ведучих бізнес- і кар'єрних коучів та представники Інституту інноваційного лідерства визначили у 2022 році пріоритетними серед лідерських якостей наступні: емпатія, вміння впливати на інших, наявність розвинутого емоційного інтелекту, цікавості та позитивного настрою, вміння залучено слухати, смирення, комунікативність, креативність, витривалість, вміння спостерігати та на основі цього робити висновки, вміння широко мислити, готовність ставити запитання, будувати відносини, самоусвідомлення [4].

Лідерство у вищій освіті (університетське лідерство) С. Калашнікова розглядає у трьох взаємопов'язаних площинах: університет для лідерства, лідерство університету, лідерство в університеті [1, с. 27]. Дослідниця констатує, що сучасний заклад вищої освіти переживає процес зміни моделі управління: від централізованого управління – через професійний менеджмент – до спільного лідерства [1, с. 29]. Важливу роль в цьому процесі відіграє оволодіння співробітниками закладу освіти викладацьким лідерством, що уможлиблюється в умовах інформаційного суспільства завдяки різним формам та видам підвищення кваліфікації, формуванню власної траєкторії професійного розвитку, самоосвіті. Викладацьке лідерство

цінне тим, що передбачає здатність до стратегічного мислення, в тому числі, прогнозувати виклики майбутнього та навчати здобувачів освіти відповідати на них.

Методи навчання лідерським якостям здобувачів освіти різнопланові. Це і аудиторні заняття-тренінги, і віртуальні класи, і електронне навчання, навчання в співпраці з керівниками, наставництво, коучинг, групове обговорення навчальних проблем, проектна діяльність, зустрічі з представниками наукової еліти тощо. Вимога до сучасного викладача – володіння сучасними інноваційними методами та технологіями.

С. Резнік описує досвід американських Академій функціональних завдань, де викладачів закладів вищої освіти навчають складати завдання, які допомагають розвивати та перевіряти ряд навичок здобувачів освіти, зокрема, критичні та аналітичні [2, с. 54-55]. Вагомо, що у національних вишах завдання такого характеру активно впроваджуються в освітній процес. Це, як правило, завдання, які вимагають від здобувачів освіти аналізу документів, джерел, статистичних даних тощо, розгляду певної проблеми та її аналізу, участі у ділових іграх, написання есе з викладом власної думки та її аргументації й інші. Очевидно, що для впровадження таких практичних завдань для здобувачів освіти на дисциплінах різноманітної спрямованості викладач також має бути підготовленим і навченим. Сучасні пропозиції різних суб'єктів підвищення кваліфікації дозволяють таку потребу викладачам задовольнити максимально різнопланово.

Для вдосконалення системи підготовки лідерів у вищій школі необхідно використовувати кращий досвід прогресивних закладів освіти, враховувати сучасні реалії, вимоги і цінності суспільства.

Однієї освіти недостатньо для підготовки фахівців, які мають стати лідерами в своїй галузі. Формування необхідних компетентностей можливе завдяки синкретизму освітнього процесу з інтенсивною міжособистісною взаємодією здобувачів освіти із викладачами, одногрупниками, представниками інших закладів освіти тощо. Важливу роль у процесі формування лідерських якостей відіграє участь у роботі різноманітних гуртків, проблемних груп, клубів за інтересами тощо. Загалом, означене завдання – формування лідерських якостей у здобувачів вищої освіти – вимагає ще й відповідного контенту освітнього середовища, необхідних ресурсів, всієї можливої поліфонії педагогічних інновацій.

Паралельно з навчанням потужні можливості в розвитку навичок практичної лідерської діяльності здобувачі освіти можуть отримати завдяки участі у студентському самоврядуванні. Студентські ради, парламенти, комітети та інші студентські громадські об'єднання, такі як профспілкова

організація, є найкращими ділянками для реалізації студентських ініціатив і втілення лідерських позицій.

Створення атмосфери підтримки й розвитку лідерського потенціалу викладачів і здобувачів освіти через їх участь в органах студентського самоврядування, інноваційній освітній, науковій і практичній діяльності, програмах міжнародного співробітництва й мобільності забезпечує система кайдзен [2, с.195]. За визначенням С.Нестулі, кайдзен – постійне цілеспрямоване вдосконалення освітнього процесу з урахуванням кадрових, фінансових, матеріально-технічних, дидактичних ресурсів та їх взаємодії, що ставить своїм завданням досягнення складних цілей, зокрема, створення інноваційного закладу вищої освіти лідерського типу, та розвиває лідерську компетентність як здобувачів освіти, так і викладачів та приводить до запланованих результатів [2, с. 194].

Все вищезазначене дозволяє зробити висновок про те, що в умовах інформаційного суспільства зростає потреба в оволодінні педагогами викладацьким лідерством та упровадженні ними сучасних інноваційних освітніх технологій, спрямованих на становлення та розвиток лідерських якостей здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Калашнікова С. Розвиток лідерського потенціалу сучасного університету: основи та інструменти: навчальний посібник. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 44 с.
2. Лідери XXI століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі гуманітарних технологій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 вересня 2019 р. / заг. ред. О.Г.Романовський; Нац. акад. пед. наук України [та ін.]. Харків : НТУ «ХП», 2019. 251 с.
3. Теорія і практика формування лідера: навчальний посібник / О.Г. Романовський, Т.В. Гура, А.Є. Книш, В.В. Бондаренко. Харків, 2017. 100 с.
4. 15 Soft Skills You Need To Succeed When Entering The Workforce. URL : <https://cutt.ly/YNM9kj3> (дата звернення 02.11.2022)

Тетяна Горобець,

*кандидат пед. наук, старший викладач кафедри теорії,
методики музичної освіти та інструментальної підготовки*

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Василь Шкоба,

*старший викладач кафедри теорії, методики музичної освіти
та інструментальної підготовки*

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНО-ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

Ключові слова: освітній процес, дистанційний формат, музична освіта.

У сучасному навчально-педагогічному процесі, що останнім часом зіткнувся з викликами, інспірованими пандемією та війною, відбулися значні зміни, пов'язані з використанням дистанційного навчання. Це безпосередньо стосується і музично-педагогічних закладів середньої та вищої освіти, у яких поява нового формату порушила проблеми музично-освітнього процесу, зокрема, порівняльного аналізу його якості в умовах дистанційного й традиційного навчання.

Слід зазначити, що труднощі в організації навчально-освітньої роботи торкнулися насамперед тих педагогів-музикантів, які змушені були перевести індивідуальні та групові заняття з таких предметів як диригування, вокал, спеціальний та додатковий музичний інструменти, робота з хором – в онлайн-формат. Це спровокувало ряд проблем, пов'язаних з відсутністю у деяких викладачів і студентів комп'ютерів, смартфонів із доступом до інтернету, або його недостатньо швидкої роботи чи взагалі наявності. Відомо, що перехід на дистанційне навчання у музично-педагогічній сфері, особливо коли йдеться про роботу педагогів-виконавців, вимагає насамперед якісного відеозображення та звуку. Так, для детального вивчення твору упродовж індивідуального заняття із диригування, осмислення його художньо-образного змісту важливим, крім формування виконавського задуму, є також і його мануально-технічне засвоєння. А це стає можливим лише при відповідному відеозображенні в реальному часі. Ба більше, на індивідуальних заняттях із диригування у дистанційному форматі в ідеальному варіанті повинен бути задіяний ще й концертмейстер. Якщо такої можливості нема, то тоді музичний твір використовується у записаному аудіоформаті. Те саме стосується і занять з виконавцями-інструменталістами,

оскільки педагог показує студентові ті чи інші прийоми гри і при цьому їх обговорює.

На початковому етапі дистанційного навчання педагогами і студентами музично-педагогічних закладів середньої та вищої освіти стихійно використовувались відео та аудіо можливості фейсбуку, вайберу, месенджеру Skype тощо. При цьому переважна більшість студентів і викладачів старшого віку використовувала телефон, якість онлайн-трансляції якого не завжди була задовільною. Водночас у процесі набуття практичного досвіду велику популярність здобули програми відеоконференцій, насамперед таких як Zoom, Google Meet, що мають багато допоміжних функцій, дають можливість зробити відеозапис заняття і є цілком придатними для проведення індивідуальних занять. Але треба враховувати, що в умовах відеоконференцій використання акустичних інструментів характеризується певними недоліками, серед яких слід насамперед звернути увагу на саму якість звуку, що є глухим, слабо прослуховується в акордах і пливе. У цих умовах удосконалити якість заняття можливо за допомогою використання веб камери, що не набагато покращує якість звучання інструменту, але дає можливість наблизити відеозображення, змінити його ракурс і таким чином показати руки в процесі диригування чи гри, щоб відпрацювати певні мануально-технічні і виконавські прийоми.

Серед допоміжних засобів в умовах дистанційного навчання музикантів поширеним є відеозапис твору, зроблений студентом у домашніх умовах з його подальшим аналізом викладачем під час онлайн-заняття. Такі форми роботи зазвичай використовуються для перевірки та підсумкового контролю. Як стверджують автори публікацій, присвячених проблемам онлайн-навчання, у нього є свої плюси (здобутки) і мінуси (втрати). Переваги полягають у тому, що студенти, які пропускають заняття через поважні причини, не випадають із навчально-освітнього процесу. Щодо викладачів, то в умовах пандемії вони, в статусі запрошених фахівців-погодинників, можуть одночасно викладати в різних учбових закладах у різних регіонах країни. І таких плюсів можна перерахувати досить багато. Слід лише зазначити, що в майбутньому, коли проблеми онлайн-навчання не будуть такими нагальними, досвід опанування сучасними дистанційними технологіями виявиться для усіх корисним.

Список використаних джерел

1. Самойленко О.М. Поняття дистанційної освіти та дискусії навколо неї. Збірник наукових праць. Херсон : «Міськдрук», 2011. С. 61.
2. Ткаченко Л., Хмельницька О. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти.

URL:http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_3/20.pdf (дата звернення 01.02.2022).

3. Music Online Competition Act of 2001. URL: <https://www.congress.gov/bill/107th-congress/house-bill/2724> (дата звернення 01.02.2022).

Тетяна Бортнюк,
завідувач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, доцент кафедри освітніх, педагогічних технологій

Ірина Фаловська,
доцент кафедри педагогіки та психології
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: освітня галузь, інноваційні форми організації освітнього процесу, воєнні події, національний технопарк.

Характерною рисою постіндустріального інформаційного суспільства стали суттєві зміни в усіх сферах людського життя. Впровадження інноваційних технологій в освітній галузі стало об'єктивною закономірністю, зумовленою новою філософією освіти. Застосування інновацій варто розглядати як ефективні та результативні нововведення у змісті, методах, засобах і формах навчання та виховання особистості, в управлінні системою освіти, в організації освітнього процесу, у структурі закладів освіти. З початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, особливої актуальності набули інновації, коли стало життєво необхідним приймати швидкі, нестандартні, по суті – інноваційні рішення.

Інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій зараз характеризується функціонування системи освіти в умовах воєнного стану. Саме тому підтримка активного впровадження інновацій в освітню галузь під час війни стала одним із ключових напрямів роботи Міністерства освіти і науки України та його підрозділів. Варто зазначити, що в цей складний час і самі освітяни стали більш активно вести пошук шляхів вирішення проблем в організації навчання здобувачів освіти. Багато закладів

освіти відкрили у вільному доступі платформи зі своїми навчальними матеріалами [1].

Стресом для всіх учасників освітнього процесу є воєнні події, які відбуваються в Україні. За таких умов істотно зростає роль психологічної служби у системі освіти щодо забезпечення своєчасного і систематичного надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти. Вагомого значення набуває забезпечення психологічно комфортного освітнього середовища для всіх учнів та забезпечення якісного освітнього процесу для дітей, які мають психологічну травму, надання компетентностей педагогічним працівникам щодо роботи з дітьми з психологічною травмою, забезпечення підтримки педагогічних працівників та залучення батьків до освітнього процесу [2].

В умовах війни важливого значення набувають питання створення комфортного освітнього середовища та організації освітнього процесу, особливо для тих дітей, які отримали психологічну травму. З метою надання психоемоційної підтримки населенню під час війни, формування у педагогічних працівників навичок роботи з дітьми, за підтримки Першої леді України Олени Зеленської започатковано Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної допомоги. На допомогу фахівцям психологічної служби системи освіти України розроблено наскрізну навчальну програму з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» та Методичні рекомендації до цієї програми, поширено кращі практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, а саме: «Стрес як ресурс», «Психологічна підтримка та супровід дорослих і дітей у кризових ситуаціях: практикум», «Особливості організації дистанційного навчання під час воєнного стану», «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій», «Самодопомога в умовах стресу», «Долоньки миру» тощо [3].

І під час війни, і після її завершення головним завданням освітньої галузі є і буде забезпечення якості освіти на всіх рівнях. Тому цілком закономірним є проведення наукових досліджень в освіті та втілення їх результатів у практику роботи, впровадження інноваційних технологій, забезпечення закладів освіти новими засобами навчання, науково-методичною та навчальною літературою. Важливим кроком на шляху реформування системи освіти України є реалізація Державного стандарту базової середньої освіти, який розроблено відповідно до Концепції Нової

української школи. Неодмінною складовою експериментальної діяльності є неперервне відстеження її результатів. Аналіз першого року апробації Державного стандарту базової середньої освіти довів, що експеримент проходить цілком успішно, незважаючи на складну ситуацію в країні. Особливе значення для подальшого розвитку та реформування галузі, розбудови Нової української школи має модель Національного технопарку з підвищення якості освіти. Ідеї Національного технопарку є актуальними і сьогодні, в умовах війни, оскільки вони стосуються запровадження підвищення якості освіти; розвитку інтелектуальної еліти нації; створення безпечного для життя та здоров'я середовища; трансформації системи управління освітою. Основними напрямками трансформації системи управління освітою в межах моделі Національного технопарку з підвищення якості освіти стали :

- функціонування Національної школи резерву управлінців;
- формування ефективної мережі закладів освіти для надання якісних освітніх послуг у громадах – на місцях до цього мають підходити виважено, з урахуванням інтересів громади та зважати на цінності;
- реалізація державно-приватного партнерства в освіті.

Як бачимо, незважаючи на складні умови, в яких знаходиться наша країна сьогодні, інноваційна та дослідно-експериментальна діяльність в системі освіти продовжується, а її результатом є нове педагогічне мислення, нові педагогічні ідеї, форми навчання та моделі організації освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
2. Як говорити з дитиною про війну. Техніки психологічної допомоги дитині. URL: https://youtu.be/l_a1NBhztOs (дата звернення 29.10.2022)
3. Перша психологічна допомога. Алгоритм дій URL: <https://youtu.be/mj0iRXkjGR8> (дата звернення 29.10.2022)

Світлана Боярчук,
викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради м. Луцьк, Україна

СХЕМАТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Ключові слова: навчально-пізнавальна діяльність, схематизація, структурно-логічна схема, структурування, візуалізація, інтелект-карта, презентація, опорний конспект.

В умовах інформаційного суспільства, що обумовлює трансформацію освітньої сфери, її оновлення та вдосконалення постають завдання, спрямовані на підготовку фахівців нового покоління, спроможних виокремлювати вартісне з інтенсивних інформаційних потоків, здатних гнучко та критично мислити, до активної навчально-пізнавальної діяльності для досягнення цілей навчання з метою подальшого професійно-особистісного зростання шляхом самовдосконалення.

Проблему активізації пізнавальної діяльності досліджували такі науковці як Костишина Г., Тернавська Т., Клименко Н., Яресько К. та інші. Навчально-пізнавальна діяльність студентів забезпечує освоєння способів та досвіду професійного рішення практичних завдань, оволодіння професійним мисленням та творчістю, тобто вона є професійно спрямованою, або іншими словами – навчально-професійною діяльністю [1, с. 83]. Так, Тернавська Т. зазначає, що основними детермінантами активізації пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів є: зміст навчального матеріалу (новизна у викладанні навчального матеріалу, історичний аспект науки, сучасні дослідження науки, практичне значення знань); організована навчальна діяльність (самостійна робота, проблемне навчання, дослідницька діяльність, творчі і практичні роботи, оволодіння новими засобами діяльності); відносини між учасниками навчального процесу (створення оптимальних умов для навчальної діяльності, спільна продуктивна діяльність, педагогічний оптимізм, контроль знань) [3, с. 36].

Варто зазначити, що інформаційна перенасиченість сучасного освітнього простору обумовлює необхідність ущільнення навчального матеріалу, його схематизацію у візуальних, наочно-образних формах, що виступає важливим засобом активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти та якісного засвоєння знань.

Схематизація навчального матеріалу або його візуалізація у вигляді структурно-логічних схем – це спосіб аналітичної уяви матеріалу у вигляді

графічного відображення взаємозв'язків (у тому числі і структурно-логічних) [2, с. 72]. Продукування схематичних образів дозволяє стиснути та згрупувати матеріал, стимулює опанування здобувачами освіти великим масивом навчальної інформації.

Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти передбачає орієнтацію студентів на їх здатність до самоосвіти, пошук нової інформації та усвідомлення її цінності, уміння її переробляти, класифікувати, що в свою чергу, забезпечує розширення меж аналітичного, асоціативного мислення, формування навичок моделювання, алгоритмізації та сприяє осмисленню професійно корисної інформації.

Ефективним інструментарієм підвищення активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення фахових методик дошкільної освіти, мотивації до опанування навчальної інформації, розвитку абстрактного мислення є візуалізація та структурування матеріалу засобами інтелект-карт (mind map), навчальних презентацій, опорних конспектів, структурно-логічних схем, фреймів.

Структурно-логічні схеми – це спосіб наочного представлення інформації в структурованому, систематизованому, закодованому за допомогою знаків-сигналів (символічних, графічних, візерункових, словесних) вигляді [4, с. 9]. Так, під час вивчення тем «Наукові засади дошкільної лінгводидактики», «Форми, методи і прийоми розвитку мовлення дітей дошкільного віку» та ін. (освітній компонент «Дошкільна лінгводидактика») структурно-логічні схеми допомагають системному викладу матеріалу під час лекцій, засвоєнню змісту тем в логічній послідовності, націлюють на виокремлення основних теоретичних положень, сприяють розумінню та ефективному запам'ятовуванню матеріалу.

Під час підготовки до практичних занять модуля «Методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку у навчально-мовленнєвій діяльності. Теорія та методика розвитку зв'язного мовлення» здобувачі освіти оволодівають умінням встановлення взаємозв'язків та взаємозалежностей основних понять через створення кластерів, ієрархічних структур («Класифікація бесід», «Типи зв'язних висловлювань дітей дошкільного віку» та ін.), радіальних схем («Навчання дітей діалогічного мовлення» та ін.).

Також універсальним інструментом для схематизації та подачі матеріалу у візуальній формі є інтелект-карти. Конструювання інтелектуальних карт спонукає майбутніх вихователів до власної інтерперетації навчальної інформації, до усвідомлення глибинних взаємозв'язків наукових понять і є результатом аналітично-мисленнєвої діяльності. Для складання mind map студентам необхідно здійснити

детальний аналіз навчального матеріалу, чітко визначити ключові поняття, встановити причинно-наслідкові, структурні взаємозв'язки між його складовими, систематизувати, упорядкувати потрібну інформацію в одне ціле.

Результативним під час викладу навчального матеріалу є і використання опорних конспектів, що дає можливість концентруватись на головному матеріалі, схематизувати великий обсяг інформації та спрямувати здобувачів освіти на поглиблене засвоєння абстрактних понять через асоціативні символи, умовні, схематичні зображення, взаєморозташування опорних сигналів.

Отже, отримання систематизованих знань з метою їх ефективного використання у професійній діяльності, активізація пізнавальної діяльності студентів, підвищення мисленнєво-аналітичної роботи забезпечується ефективним використанням та впровадженням в практику роботи різних форм і методів візуалізації, схематизації навчального матеріалу, що формує нові способи сприйняття інформації, оперування нею, уможливорює успішне набуття вмінь та навичок на всіх рівнях навчально-пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бондарева Т. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів у системі ступеневої вищої освіти. *Нова педагогічна думка*, 2013. № 1. С. 83.
2. Коренева І. М. Схематизація навчального матеріалу як умова повного засвоєння знань та формування системного мислення студентів. *Конотопський краєзнавчий збірник : Випуск I* / [упор. Н. О. Леміш, В. Б. Звагельський]. Суми-Конотоп : Сумський державний університет, 2013. С. 72.
3. Тернавська Т. А. Проблема активізації пізнавальної діяльності у студентів ВНЗ. *Наукові записки. Том 59. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*, 2006. С. 36-42.
4. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання: метод. посіб. для студ. / уклад: Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Шwirка. Старобільськ, 2015. 112 с.

Галина Козак,
*к. псих. наук викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти КЗВО
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Ключові слова: інтелект, соціальний інтелект, емоційний інтелект, особистість, емоційна компетентність, регуляція.

Сучасний стан гуманізації освіти в Україні довів, що наявність в педагогів лише професійних знань і умінь є недостатньою, сучасний педагог повинен володіти і певним набором особистісних якостей, які дозволять застосовувати ці знання та уміння з більшою ефективністю.

На етапі підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності майбутній педагог опановує нову соціальну роль, теоретичні когнітивні та практичні навички, що допомагають повною мірою реалізувати свій педагогічний потенціал.

Особистість педагога завжди виступає суб'єктом соціальних відносин, системною якістю індивіда, що утворюється в процесі міжособистісної взаємодії і має містити в собі особливе структурне утворення, що забезпечує адекватне розуміння поведінки інших, забезпечує ефективність здійснення міжособистісної взаємодії, пізнавальної діяльності в навчально-виховному процесі, а саме соціальний інтелект.

Соціальний інтелект – інтегральна інтелектуальна здатність, що визначає успішність спілкування та соціальної адаптації людей. Соціальний інтелект виконує регулятивну функцію щодо пізнавальних процесів особистості, пов'язаних з відображенням соціальних об'єктів (людини як партнера по спілкуванню, групи людей тощо) [4].

Соціальний інтелект є складним психологічним феноменом, що включає в себе три складові елементи, що виступають свого роду компетентностями: когнітивний, емоційний, комунікативно-регулятивний, розвиток яких є пріоритетним в процесі підготовки майбутніх педагогів [5].

Когнітивний компонент, в процесі розвитку соціального інтелекту включає в себе соціальні знання, креативність та творчість, емпатію, рефлексію, соціальну експресію.

Розвитку комунікативного компоненту соціального інтелекту доцільно розвивати за допомогою мистецтва, як є потужного джерела розвитку емпатії, організації рефлексивного простору, за допомогою якого викладач

створює умови для самостійної рефлексивної діяльності студентів педагогічних спеціальностей тощо.

Емоційний компонент соціального інтелекту можна ототожнити з розвитком емоційної компетентності, розвиток якої в процесі підготовки фахівців дає змогу ідентифікувати та диференціювати основні емоції та емоційні стани, декодувати мимічні та кінестетичні прояви емоцій уміння усвідомлювати та вербалізувати власні емоції та стани, усвідомлювати можливі причини емоційних станів співрозмовника

Емоційна компетентність включає дві складові: особистісна компетентність, куди входять розуміння себе, саморегуляція та мотивація, і соціальна компетентність, яка охоплює емпатію та соціальні навички [2].

Питання про тренування емоційної компетентності – це перш за все питання про початок формування емоційного світу особистості, який можна формувати під час навчального процесу підготовки майбутніх педагогів.

Формування емоційної компетентності, як чинника формування соціального інтелекту в майбутніх педагогів доцільно реалізовувати за допомогою таких методів, які можуть бути включені в навчальний процес та особливо не перевантажувати його як: вирішення проблемних ситуацій, вправи на релаксацію та візуалізацію, самопізнання, самооцінювання, арттерапевтичні техніки тощо.

Напрямок реалізації розвивального впливу має містити в собі послідовність та наступність від внутрішнього до зовнішнього, від саморозуміння і набуття адекватного рівня самооцінки та навичок самоконтролю до розуміння інших, їхнього емоційного стану, способів самовираження, формування навичок позитивної взаємодії з іншими.

Формування соціального інтелекту в майбутніх педагогів впливає на результативність і успішність у професійній діяльності, а його комунікативно-регулятивний компонент є умовою формування певних особистісних властивостей, умовою успішності в міжособистісній взаємодії, засобом забезпечення спільної діяльності, та містить в собі соціальну адаптивність та соціальну взаємодію.

Комунікативно-регулятивний компонент соціального інтелекту відображає систему внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії та її регуляції у певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [1].

Розвиток соціальної адаптивності студента як особистісної якості, повністю залежить від домінуючих адаптаційних процесів в основному виді діяльності, у нашому випадку, навчанні. Наприклад, такі якості, як цілеспрямованість, організованість, працездатність, творчість,

комунікативність та ін. визначають здатність до аналітичної, конструктивної, діагностичної діяльності, готовність до комунікативної взаємодії та ін. [5].

Розвиток когнітивно регулятивного компоненту соціального інтелекту в майбутніх педагогів здійснюється на основі когнітивного партисипативно-діяльнісного та результативно-рефлексійного компонентів, та може бути реалізованим за допомогою методу проєктів, соціально-педагогічних задач, диспутів, творчих майстерень та методу кейсів, які також сприяють розвитку соціальної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Альохіна, Н. В. Соціальний інтелект в структурі соціальної компетентності фахівців фармації. Вісник Харківського національного університету ім. В. М. Каразіна. 2013. № 1046. С. 60-63.
2. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості: навч. посібник Київ: Либідь, 2007. 256 с.
3. Ляховець Л.О. Особливості формування соціального інтелекту у майбутніх психологів: автореф. на здобут. наук. ступ. к.пс.н., спец-сть 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи. Київ : Інститут соціальної і політичної психології НАПН України, 2009. 18 с.
4. Михальчук Н. О. Міжособистісні детермінанти становлення соціального інтелекту педагога. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. - 2015. - Вип. 2. С. 200-209.
5. Топузов О. М., Малихін О. В., Опалюк Т. Л. Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя: навчальний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2018. 292 с.

РОЗДІЛ 3

ДИТИНОЗНАВЧІ ТА ШКОЛОЗНАВЧІ СТУДІЇ: НАЦІСТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Наталія Дзямуч,
*викладач-методист КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ВІМЕЛЬБУХ ЯК ОДИН З НОВИХ ЖАНРІВ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Ключові слова: вімельбух, дитяча книга, видання для дітей, дитяча літератур.

Сучасна дитяча література є абсолютно сформованим та багатоаспектним явищем, науковий та читацький інтерес до якого невпинно зростає. Український видавничий ринок останнього тридцятиріччя значно зріс й став частиною світової прогресивної спільноти, яка не лише стежить за смаками та інтересами споживача друкованої продукції, а й має бажання та можливості пропонувати найкращі, найцікавіші, найоригінальніші твори для дітей.

Емілія Огар наполягає на «дитиноцентричній» природі дитячого видання: «артефактом дитячої субкультури твір робить його видавничу форму». «Дитиноцентричність» є головним видавничим критерієм, наголошує авторка, у креативно-адаптаційних, типографічних, художньо-графічних, поліграфічних, маркетингово-промоційних процесах [3].

Варто нагадати, що є різниця між поняттями «дитяча література» та «дитяче видання». У «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» бачимо таке тлумачення: «Дитяча література – художні, наукові, науково-популярні твори, які написані для дітей. Найчастіше в це поняття включаються також твори «дорослої» літератури, що назавжди увійшли в коло дитячого читання» [1, с. 149]. За визначенням дослідниці Надії Миколаєнко «дитячі видання» – це інтелектуально-матеріальні ресурси з опорою на педагогічну характеристику і вікову диференціацію [2, с. 8].

Одним із порівняно нових явищ у царині дитячої книги стали вімельбухи. Саму назву було запозичено з англійської мови (*Wimmelbook*) та адаптовано до німецької назви таких видань *Wimmelbuch* (скорочене від *Wimmelbilderbuch*), а вже звідси - українське «вімельбух». Створюються такі книги за давно ствердженим у мистецтвознавстві «прихованим предметом» - масштабним зображенням, яке складається з багатьох різних елементів,

персонажів і дій на одній картинці. Так карта світу Ebstor (близько 1300 р.) з великою кількістю назв та графічних елементів є своєрідною картиною прихованих об'єктів. Витоки жанру «вімельбух» вбачають у відомих своєю деталізацією роботах Пітера Брейгеля-старшого та Ієроніма Босха.

Перші вімельбухи з'являються в 1960-х роках, але тоді вони ще не мали прийнятої нині жанрової назви. Творцем першого такого видання вважають Алі Мітгуча, який опублікував книгу такого типу «Все навколо в моєму місті» у 1968 році. Вімельбухи – це великоформатні книги-картинки (зазвичай двосторонні на цупкому картоні), які «рясніють» символами та деталями. На сторінках таких видань зображуються десятки повсякденних сцен, пов'язаних між собою спільною темою (місто, ліс, море тощо) та інколи мають текст поруч або на самих малюнках. Елементи ілюстрацій і персонажі повторюються на кожній сторінці, але змінюються обставини та місце дії. Іноді в книжках є завдання, які потрібно виконати: знайти персонажа, предмет, певну кількість однакових речей. Часто вімельбухи виходять серіями. Ці видання рекомендують для роботи з дітьми віком від 18 місяців.

Згідно досліджень, представлених Корнелією Ремі, майже дві третини дітей, яким батьки пропонували вімельбухи, були у віці від року до 18 місяців; 96% усіх респондентів, задіяних в опитуванні, мали перший контакт з вімельбухом до того, як їм виповнилося два роки. «Цей контакт має тенденцію бути довгостроковим і рідко закінчується до того, як діти підуть до школи, іноді навіть набагато пізніше. Для книжок з картинками ці цифри чудові. Вони вказують на те, що вімельбухи є початковим або перехідним жанром, різноманітним достатньо, щоб супроводжувати дітей на багатьох етапах їх шляху до грамотності», - стверджує науковиця [4, с. 117].

Психологи рекомендують батькам розглядати вімельбухи разом з дітьми, адже дитина може переносити у вигаданий образ справді травматичну і важливу для неї проблему. Сучасні логопеди також активно використовують такі видання в якості інструменту для відновлення мовлення у дорослих, які перенесли травми та інсульту.

Діти та дорослі можуть зосереджуватися на окремих елементах, домовлятися про об'єкти для спільного спостереження та встановлювати свій спосіб розмови про них, запитуючи про певні речі, пояснюючи їхні характеристики, додаючи акустичні елементи (собачка гарчить, хлопчик плаче, гілля шумить). Можна вигадувати історії «за картинкою»: обговорювати причини та наслідки ситуацій, які не представлені на зображенні, але можуть допомогти зрозуміти малюнок: чому герої поводяться так і до чого можуть призвести їхні дії? Такі міркування можуть

перетворитися на самостійні історії про будь-яких персонажів книги. Спільний перегляд зображень – це ще й відкриття нових деталей, яке може викликати рефлексію щодо власних можливостей сприйняття та слугуватиме поштовхом до створення нових історій.

Вімельбухи є своєрідним сучасним нарративним початковим жанром із потенціалом супроводжувати дітей на довгому шляху до грамотності. Такі видання знайомлять зі світом і навчають розповідати історії. На відміну від головоломок, вімельбухи дають можливість знайти свій власний шлях через розповідь, яка базується на багатому візуальному матеріалі та дозволяють використовувати різноманітні варіанти прочитання та заохочення через гру з книгою.

Список використаних джерел

1. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 634 с.
2. Миколаєнко Н. М. Дитячі освітні видання: історія та класифікація : навч. посіб. Житомир : Видавець О.О. Євенок, 2018. 84 с.
3. Сніцарчук Л. Долаючи непрохідні джунгли, або Дитяча книга як об'єкт дослідження. URL: <http://www.barabooka.com.ua/dolayuchi-neprohidni-dzhungli-abo-dityacha-kniga-yak-ob-yekt-doslidzhennya/>
4. Cornelia Rémi: Reading as Playing: The Cognitive Challenge of the Wimmelbook. In: Emergent Literacy: Children's Books from 0 to 3. Edited by Bettina Kümmerling-Meibauer. Amsterdam: JohnBenjamins, 2010 (Studies in Written Language and Literacy 13), p. 115–139.

Наталія Дмитренко,

викладач циклової комісії словесних дисциплін КЗВО

«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,

Світлана Марчук,

студентка 4-А групи відділення початкової та дошкільної освіти

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради,

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ключові слова: змістова лінія «Взаємодіємо усно», мовленнєва діяльність, діалог, діалогічне мовлення, навчальний діалог, мовленнєва ситуація.

Метою вивчення української мови та літератури у сучасній початковій школі є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного і національного самовираження; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей здобувачів освіти [Програма]. Втілення зазначеної мети відображено в Типових освітніх програмах для закладів загальної середньої освіти, в які включено змістову лінію «Взаємодіємо усно», що спрямована на залучення учнів до сприймання, перетворення, виокремлення, аналізу й інтерпретації, оцінювання та використання усної та письмової інформації в умовах спілкування (бесіда, дискусія у класі, в групі, обговорення в парі тощо) [Програма].

За дослідженнями науковців, із 70 % часу доби, протягом яких людина не спить, 45 % часу вона слухає, 30 % часу говорить, 16 % часу читає, 9 % часу пише [Левицька]. Отже, усні види мовленнєвої діяльності, зокрема діалогічна комунікація, вимагають особливої уваги в освітньому процесі. Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям, завдяки якому відбувається соціалізація дитини. У молодшому шкільному віці закладається фундамент культури мислення, мовлення і спілкування, розвиваються комунікативні здібності, пізнавальна активність, образне творче мислення.

На сучасному етапі питання формування мовленнєвої компетентності школярів, зокрема методики розвитку діалогічного мовлення як основної, домінантної форми спілкування, привертає увагу науково-педагогічної спільноти (М. Вашуленко, О. Власенко, О. Галазова, О. Гриценко, С. Дубовик, А. Каніщенко, О. Мельничайко, Л. Наконечна, М. Наумчук, М. Одинак, А. Осташкова, Е. Палихата, М. Пентилюк, К. Пономарьова, Т. Суржук та ін.). Заслужовує на увагу система вправ із розвитку зв'язного діалогічного мовлення, розроблена Н. Ростикус [7]. Інтеграція теоретичних розвідок і практичного досвіду сприяє впровадженню ефективних технологій формування комунікативної компетентності учнів початкової школи загалом і культури діалогічного мовлення зокрема у початковому курсі української словесності.

Діалог – один із типів організації усного мовлення (поряд з монологом), який за своєю формою є розмовою двох або декількох (полілог) осіб. Діалогічність мовлення закладена у самій природі мови як засобу спілкування. Як свідчить практика, формування вмій і навичок діалогічного мовлення викликає більше труднощів у школярів порівняно

з монологічним мовленням. Це зумовлено специфікою психологічних характеристик діалогічного мовлення (умотивованість, зверненість, ситуативність, емоційна забарвленість, спонтанність, двосторонній характер спілкування, певна довільність в дотриманні літературних норм, оскільки діалогічне мовлення обслуговує переважно поточні потреби спілкування людей у безпосередньому контакті між собою) [9]. З іншого боку, у дітей молодшого шкільного віку немає достатнього соціального досвіду, тому вони часто не знають, яку модель поведінки використовувати під час конкретної мовленнєвої ситуації, як правильно будувати той чи інший діалог.

У навчанні діалогічного мовлення на уроках української мови та літературного читання найбільш ефективною формою роботи є навчальні діалоги, тобто змодельовані конструкції ситуаційного контексту спілкування: місце, час, особистість партнера (партнерів), соціальні ролі учасників тощо [Мацюк : 102]. Навчальні діалоги повинні стимулювати мотивацію навчання, викликати інтерес до участі в діалозі, бажання якнайкраще виконати завдання. Потрібно забезпечити учням такі зовнішні та внутрішні обставини, за яких вони змушені будуть вжити те чи інше (бажане для вчителя за змістом) висловлювання, ряд висловлювань, що формують діалог [2, с. 128].

Етапи навчального діалогу:

1. Словесне змалювання. Педагог подає опис реальної ситуації: «Буває так, що ви іноді забуваєте вдома ручку чи інші шкільні приладдя. Тоді вам необхідно звернутися до однокласника із запитанням, чи не має він зайвої ручки. Якщо є, то ви просите дати вам для користування».

2. Мовленнєве завдання. Як правильно звернутися? (Галинко, Олеже, Наталю, Петрику тощо). Які слова ввічливості слова необхідно вжити у цій ситуації? (Будь ласка, будь добрий, якщо твоя ласка тощо).

3. Призначення учнів на ролі.

4. Діалог.

5. Аналіз результатів мовленнєвої діяльності: Чи досягнуто мети у спілкуванні? Чи доброзичливий тон розмови? Чи вдало вибрано силу голосу? Чи правильно вжито слова ввічливості? Чи правильно співрозмовники будували розповідні і питальні речення?

Навчання діалогічного мовлення здійснюється за дидактичним принципом «від простого до складного»: використання діалогу-зразка; створення діалогу; створення ситуації спілкування.

Робота з діалогом-зразком (1-2 класи) орієнтована на оволодіння школярів зразковими висловлюваннями, на тренування комунікативної взаємодії, на свідоме оперування мовним матеріалом у діалогічному мовленні, на здійснення різних змін у тексті діалогу, на формування умінь і

навичок створювати діалог за зразком. Вправи: слухання діалогу з попередніми настановами (завданнями); читання і аналіз змісту та особливостей форми діалогу; відтворення прочитаного діалогу в особах; відновлення деформованого тексту; доповнення пропущених реплік; створення діалогу із зміною співбесідника, із зміною мети спілкування) У підручнику «Українська мова. Буквар» (М. Вашуленко, О. Вашуленко) пропонуються завдання, які сприяють формуванню елементарних умінь діалогічного мовлення: використання етикетних формул, моделювання ситуації вітання, читання діалогічного тексту, інсценізація уривку казки, розподіл ролей і вистава за казкою [1].

Навчання складати діалог (2-4 класи) передбачає оволодіння школярами тактикою побудови його відповідно до намірів та з урахуванням характеру комунікативних партнерів, взаємодії і взаємозв'язку реплік спонукання та реплік реагування (відповіді). Етапи роботи: виділення у діалозі спонукання і відповіді; називання за описаною ситуацією відповідних цій ситуації реплік; побудова за описаною ситуацією і готовою реплікою спонукання реплік реагування (згоди, незгоди, здивування, схвалення); складання до цієї ж ситуації і спонукання репліки іншого реагування (наприклад, відмови); розширення реплік реагування, зазначивши причини згоди (відмови, схвалення, заперечення тощо); складання діалогу із запропонованих реплік до зазначених ситуацій; трансформація діалогу шляхом зміни однієї з реплік. Підручник «Українська мова та читання» для 4 класу (М. Захарійчук) подає матеріал з розвитку діалогічного мовлення на основі прийомів пошуку нового, відповідного ілюстративного матеріалу та різножанрових текстів: скласти діалог, використовуючи етикетні формули, скласти речення зі словами ввічливості, які доречні у телефонній розмові; виразне читання тексту в особах [3].

Найбільш складний етап роботи з формування навичок діалогічного мовлення – створення ситуації спілкування (3-4 класи). Як засвідчив аналіз джерел, зміст підручників «Українська мова та читання» за авторством М. Захарійчук забезпечує вирішення завдань розвивального спрямування: побудова власних висловлювань на основі прочитаних або прослуханих творів, переглянутих мультфільмів, а також ситуацій із повсякденного життя. Цьому сприяють вправи творчого характеру: працюємо у парі, працюємо у групі, розвиваємо творчі здібності; мовні ігри, відповіді на запитання щодо змісту світлини, мультфільму, створення проєкту, написання листа другу чи подрузі. Особливої уваги заслуговує такий формат роботи, як міні-п'єси, що сприяє ефективному виконанню завдань з розвитку і вдосконалення діалогічної компетентності школярів: розігрування в особах, передання

емоційного фону, настою героїв засобами вербального й невербального мовлення, фантазування, зміна тексту, завдання для «письменників», «акторів», «художників», «журналістів» [3].

Таким чином, ефективність системи розвитку і вдосконалення діалогічного мовлення школярів початкових класів забезпечується постійним педагогічним керівництвом [1, с. 308] з урахуванням лінгвістичних, психологічних, дидактичних, методичних аспектів на основі комунікативно-діяльнісного підходу до організації освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С., Вашуленко О. В. Українська мова. Буквар : у 2 частинах. К. : Видавничий дім «Освіта». 2018. 112 с.
2. Дзямулич Н. І., Дмитренко Н. С. Комунікативно-ситуативні вправи в системі розвитку діалогічного мовлення молодших школярів. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології* : збірник наукових праць. Вип. 8. Частина II. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. С. 124.
3. Захарійчук М. Українська мова та читання : підруч. для 4 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : К. : Грамота, 2021. 160 с.
4. Левицька М. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів. URL : <http://ukped.com/predmetni-metodiki/ukrayinska-mova-taliteratura/5709-formuvannya-movlennyevoyi-kompetentnosti-molodshykhshkolyariv.html>.
5. Мацюк Н., Суржук Т. Формування в учнів початкових класів умінь взаємодіяти усно за допомогою ситуаційних вправ. *Нова українська школа в дії : актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку* : матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (12 травня 2021 року). Рівне : РДГУ, 2021. 200 с.
6. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2010. 364 с.
7. Ростикус Н. Система вправ із розвитку зв'язного діалогічного мовлення молодших школярів. *Початкова школа*. 2018. № 6, № 7.
8. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1-2 та 3-4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.
9. Ющук І. П. Українська мова. Київ : Либідь, 2004. 640

Олеся Дишко,
*канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Ключові слова: медіаграмотність, медіаджерела, майбутні вчителі фізичної культури.

Медіатизований простір охопив середовище життєдіяльності сучасної людини і присутній в усіх сферах суспільства. Використання великої кількості медіаджерел мережі Інтернет є важливою складовою професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у сучасних закладах вищої освіти. Тому слід навчити здобувачів освіти медіаграмотності, усвідомлено ставитися до медійних матеріалів, правильно їх використовувати, аналізувати, створювати та передавати.

Медіаграмотність трактують як рівень медіакультури, який стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують [1, с. 8].

Зважаючи на твердження британських дослідників S. Livingstone, E. Van Couvering, маємо констатувати, що «медіаграмотність пов'язана з розумінням, інтерпретацією, критичним оцінюванням та створенням медіаматеріалів, тоді як інформаційна грамотність акцентує увагу на пошуку, знаходженні, оцінці й використанні інформації» [2].

Особливого значення в сучасних умовах медіаграмотність набула для підготовки фахівців з фізичної культури, реалізуючись як засіб навчання, а також виховання у різних формах викладацької та студентської діяльності, як засіб набуття та розвитку загальних і професійних компетентностей, необхідних у роботі в подальшому. Використання всього різноманіття видів засобів масової комунікації дозволяє урізноманітнити процес навчання, поживавити роботу студентів на заняттях, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, стимулює зацікавленість у навчальному предметі та загалом в обраній спеціальності, мотивує студентську молодь до розвитку їхнього творчого потенціалу, збагачує і розвиває їхню професійну ерудицію тощо.

Формування медіаграмотності у процесі підготовки майбутніх вчителів фізичної культури орієнтовано на розвиток їх творчих здібностей, індивідуалізацію навчального процесу, формування навичок самостійного оволодіння і застосування знань, збагачує досвід роботи з сучасними технологіями. А це, в свою чергу, підвищує їхню кваліфікацію та конкурентноспроможність у майбутній професійній діяльності.

Нами було проведено анкетування серед 53 студентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) щодо мотивів та регулярності використання медіаджерел. За даними, які отримали після опрацювання результатів виявилось, що абсолютна більшість опитаних використовує у підготовці до занять засоби масової комунікації. Також ми запитали студентів: «Чи використовували ви під час педагогічної практики у школі соціальні мережі (зазначити які)?» Відповіді розділились таким чином: 67,9 % – TikTok, 13,2 % – Instagram, 7,6 % – Facebook, 11,3 % – не використовували. Відмічено, що учням подобається займатися фізичною культурою через соціальні мережі, а саме TikTok, яка набула широкої популярності.

Таким чином, медіаграмотність є сьогодні новим актуальним явищем в інформаційно-комунікаційному просторі загалом та інформаційно-освітньому середовищі зокрема. Запровадження медіаграмотності у підготовку майбутніх вчителів фізичної культури допоможе підготувати сучасне покоління фахівців до роботи в нових інформаційних умовах.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). 2016. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/> (дата звернення: 18.10.2022).
2. Study on the current trends and approaches to media literacy in Europe. URL: http://ec.europa.eu/culture/library/studies/literacy-trends-report_en.pdf (дата звернення: 10.10.2022).

Богдана Жорняк,
кандидат пед.наук, завідувач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Світлана Ткачук,
викладач-методист, викладач методики музичного виховання КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

МУЗИЧНО-РИТМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: музика, ритм, мовлення, мовленнєвий розвиток, музично-ритмічна діяльність, К. Орф, діти дошкільного віку.

На сьогоднішній день надзвичайно актуальною є проблема мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, позаяк з кожним роком зростає кількість дітей з різноманітними порушеннями мовлення. Причинами даної ситуації досить часто буває брак уваги та спілкування з боку батьків, заповнення дитячого дозвілля різними гаджетами і т.д. У зв'язку з цим багато дітей при вступі до школи стикаються з низкою труднощів, адже мовлення є найважливішою психічною функцією людини, завдяки якій розвиваються вищі форми пізнавальної діяльності та колективного співробітництва.

Оволодіваючи мовленням, дитина набуває здатності до понятійного мислення, до узагальненого відображення та свідомого сприйняття навколишньої дійсності, до планування та регуляції своїх дій.

Відомий німецький композитор, педагог та музикознавець К. Орф у 1950 - 54 роках видав 5-томне зібрання під назвою «Музика для дітей» («Schulwerk»), що стало основою музично-педагогічної системи, яка отримала світове визнання і поширення.

У першому томі «Шульверка» зазначено, що в основі всіх музичних вправ, як ритмічних, так і мелодичних, лежать мовні вправи. Ритмізоване мовлення в концепції Орфа отримало назву «мовленнєві вправи та ігри». К. Орф у своїй науковій праці довів, що музичний слух розвивається у тісному взаємозв'язку з мовленнєвим слухом, а спільними для них є ритм та артикуляція [2].

До порівняльного аналізу музики та мовлення зверталось багато музикознавців, психологів та лінгвістів. Вченими вивчалися проблеми сприйняття людиною музичного ритму та ритму мовлення, їх впливу на психіку, досліджувалися закономірності музичних та мовних інтонацій.

На думку сучасних дослідників та послідовників вчення К.Орфа

в Україні К. Завалко та С. Фір, музичний ритм – універсальна властивість, яка є початком будь-якої мовної системи [1]. Існує тісний взаємозв'язок між компонентами мовленнєвої системи людини та музичним ритмом, розвитком мовлення та формуванням загальної, дрібної та артикуляційної моторики.

У дошкільників, які мають мовленнєві порушення, спостерігається недостатній розвиток чуття ритму, внаслідок чого відзначаються порушення складової структури слова та неритмізоване мовлення. У зв'язку з тим, що ритм є подразником, який стимулює фізіологічні процеси організму, що відбуваються ритмічно як у руховій, так і у вегетативній сфері, ритмічним подразником можна досягнути підвищення точності ритмічних процесів. Тому музично-ритмічна діяльність є засобом розвитку внутрішнього чуття ритму у дитини, що впливає на ритмізацію складів та на здатність ритмізовано вибудувувати словосполучення та речення.

В основі музично-ритмічного виховання дітей дошкільного віку лежить розвиток сприймання художніх образів музики та вміння відтворити їх у русі. Рухаючись, дитина відображає характер і темп музики, реагує на динамічні зміни; розпочинає, змінює і закінчує рух відповідно до звучання музичного твору. Таким чином, згідно звучанню музики відтворює у русі нескладний ритмічний малюнок. Отже, дитина, сприймаючи виразність музичного ритму, цілісно сприймає весь музичний твір і реагує на засоби музичної виразності. Виконання музично-ритмічних рухів зі співом чи декламацією під ритмічний малюнок стимулює розвиток пам'яті, уваги, мислення та мовлення. Використовуючи на музичних заняттях різноманітні мовні партитури, ритмічні вправи, звукові жести *bodypercussion* (так звану «музику тіла»), комунікативні таночки, активне слухання музичних творів, керівник музичний дає поштовх для розвитку активного мовлення дитини

У роботі з дітьми дошкільного віку позитивну роль відіграють дидактичні ігри та вправи на розвиток ритмічного чуття («Послухай, як стукає серце», «Проплескай ритм», «Плескай так, як я», «Слова на долоньках», «Морзянка» та ін.). Дані ігрові вправи мають не тільки навчальний і розвиваючий характер, а ще й створюють певний терапевтичний ефект, оскільки спрямовані на зняття емоційної напруги і формування вольових зусиль дошкільника. Таким чином, музично-ритмічна діяльність за своїми характеристиками має багатий педагогічний потенціал у мовному розвитку дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Завалко К., Фір С. Основи Орф-педагогіки: навчально-методичний посібник / під. заг. ред. К.В.Завалко. Черкаси: Друкарня «Черкаський ЦНП». 2013.162 с.

2. Каневський В. Р. Орф для «чайників». *Орф-педагогіка: сучасні виміри впровадження* : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції 17-18 лютого 2018р., м. Київ. Бориспіль: ФОП Кузьмичова Р. Ю., 2018. 62 с.
3. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан. 2014. 472 с.

Світлана Міліщук,
викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ПРОБЛЕМИ АРТ-ПЕДАГОГІКИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові поняття: інтегративний підхід в арт-педагогіці, арт-педагогіка в роботі з дітьми дошкільного віку, проблеми арт-педагогіки в роботі з дітьми дошкільного віку

Теоретичний аналіз педагогічної літератури свідчить про те, що наразі в Україні спостерігається підвищений науковий інтерес щодо можливостей реалізації потенціалу арт-педагогіки в у роботі з школярами (навчання, виховання, організація дозвілля) та студентами (під час викладання навчальних дисциплін та впровадження арт-педагогіки як самостійної дисципліни вищих навчальних закладах). Крім того, заслуговують на увагу дослідження з метою впровадження методів і засобів арт-педагогіки в програму профпідготовки педагогічних кадрів художнього спрямування. Проте в ході нашого дослідження не виявлено ґрунтовних наукових знахідок щодо застосування арт-педагогіки в галузі дошкільної освіти, що є особливо актуально на сучасному етапі, оскільки в останній редакції Базового компонента дошкільної освіти робиться особливий акцент на ролі мистецтва в розвитку особистості дитини та в дошкільній освіті загалом, про що свідчить назва освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» на відміну від назви «Дитина у світі культури» в попередній редакції Державного стандарту дошкільної освіти [3].

Метою дослідження є визначення та обґрунтування суті поняття «арт-педагогіка в роботі з дітьми дошкільного віку», виявлення проблем щодо реалізації завдань арт-педагогіки в роботі з дітьми дошкільного віку на сучасному етапі.

Не зважаючи на те, що останнім часом спостерігається підвищений інтерес до арт-педагогіки як зі сторони науковців, так і зі сторони практиків, арт-педагогіка в Україні лише починає завойовувати належне місце в системі освіти. Науковці стверджують, що арт-педагогіка в нашій країні перебуває на етапі становлення, а вітчизняна педагогічна наукова спільнота (Т. Алексінцева, О. Деркач, О. Кондрицька, О. Отич, Р. Павлюк, Т. Прикотенко, С. Хлебик та ін.) активно досліджує можливості застосування інструментів та технологій арт-педагогіки в освітньому процесі. Оскільки такі пошуки нерідко призводять до паралельного існування різноманітних трактувань змісту самого поняття «арт-педагогіка», то на сьогодні в педагогічній науці немає точного визначення поняття «арт-педагогіка» [2].

На думку науковців Т. Алексінцевої, М. Гузевої, Р. Пріми, інтегративний підхід є найбільш універсальним з точки зору використання широкого діапазону можливостей сучасного мистецтва в педагогіці. Відповідно виходимо з розуміння арт-педагогіки з точки зору інтегративного підходу – це педагогічна технологія, що заснована на інтегративному застосуванні виховного впливу на особистість різних видів мистецтва. Нам імпонує розуміння поняття арт-педагогіки з точки зору Т. Алексінцевої, яка розуміє арт-педагогіку як інноваційну освітню технологію гармонізації особистісного розвитку дітей у контексті системи «Я – соціум – природа – культура» через сприйняття творів мистецтва та власної спонтанної художньої творчості [1].

Ми вважаємо, що описане вище тлумачення арт-педагогіки найбільш точне, але воно не покриває всього смислового поля реалізації потенціалу мистецтва в контексті дошкільної освіти, тому й потребує уточнення через низку причин.

По-перше, оскільки організація освітнього процесу в галузі дошкільної освіти вибудовується на основі Базового компонента дошкільної освіти, то у визначенні арт-педагогіки у роботі з дітьми дошкільного віку доцільно відобразити види мистецтва, до яких долучаються діти дошкільного віку у відповідності до Державного стандарту дошкільної освіти, а саме – художньо-продуктивне, музичне і театралізоване мистецтво [3].

По-друге, в Базовому компоненті дошкільної освіти говориться про мистецько-творчу компетентність, де чітко прослідковується взаємозв'язок двох понять – «мистецтво» і «творчість». І якщо першу частину поняття – мистецтво – в повній мірі відображено у визначенні арт-педагогіки, то другу частину поняття – творчість – проігноровано, що є недопустимим. В Державному стандарті дошкільної освіти визначено види мистецької діяльності, в яких формується мистецько-творча компетентність – художньо-

продуктивна, музична, театралізована діяльність (вони співвідносяться з видами мистецтва, з якими ознайомлюються діти дошкільного віку) та різні види мистецько-творчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація; слухання музики, співи, музична гра, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах, театралізація малих літературних творів, розігрування спектаклю). Саме в мистецько-творчій діяльності дітей в повній мірі відображається суть поняття «творчість» в контексті мистецько-творчої компетентності, тому на нашу думку дефініція «мистецько-творча діяльність» виступає істотною ознакою поняття «арт-педагогіка в роботі з дітьми дошкільного віку» [3].

Отже, ми розглядаємо арт-педагогіку в роботі з дітьми дошкільного віку як інноваційну освітню технологію гармонізації особистісного розвитку дітей у контексті системи «Я – соціум – природа – культура» через сприйняття творів художньо-продуктивного, музичного, театрального мистецтва та власної художньо-творчої діяльності.

Мета арт-педагогіки в роботі з дітьми дошкільного віку у сучасному освітньому просторі закладу дошкільної освіти – здійснювати комплексний вплив на особистість дитини через залучення її до художньо-продуктивної, музичної, театральної мистецтва та включення її у художньо-творчу діяльність.

Особлива значущість та цінність арт-педагогіки у сучасному освітньому просторі закладу дошкільної освіти обумовлюється тим, що через включення дитини у художньо-творчу діяльність ми отримуємо унікальну можливість не лише впливати на формування її світогляду та виховання відповідної системи цінностей в системі «Я – соціум – природа – культура», а й забезпечити необхідні умови для формування адекватного соціокультурного досвіду.

Проте аналіз джерел свідчить про наявність ряду проблем, пов'язаних із застосуванням арт-педагогіки як інноваційної технології для реалізації завдань дошкільної освіти в сучасних умовах. Зокрема, виявлено ряд проблем, пов'язаних з професійною готовністю вихователів закладу дошкільної освіти щодо здійснення арт-педагогічної діяльності.

Зокрема, труднощі реалізації ціннісно-сміслового аспекту арт-педагогіки у роботі з дітьми дошкільного віку. Як відомо, арт-педагогіка успішно виконує завдання розвитку особистості дитини, і метою арт-педагогічного заняття чи арт-педагогічної ситуації є формування емоційно-ціннісного ставлення до себе, соціуму, природи, культури. Проте, на практиці часто над завданнями емоційно-ціннісного ставлення педагоги не задумуються, а завдання пізнавального розвитку так і залишаються

пріоритетними, в кращому випадку завдання розвитку особистості дитини дошкільного віку, які так успішно виконує арт-педагогіка, посідають другорядне місце. На нашу думку, такий спосіб цілепокладання арт-педагогічної діяльності є недопустимим, оскільки порушує такі принципи арт-педагогіки, як принцип інтеграції педагогічного та мистецького потенціалу та принцип співзвучності професійних дій арт-педагогічному дискурсу заняття.

Щодо змісту освіти, то зазвичай змістовий аспект арт-педагогіки фахівцями дошкільної освіти сприймається як інноваційна освітня технологія, яку можна використовувати під час організації занять з художньо-естетичної діяльності задля реалізації завдань освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва». Звичайно, такі можливості арт-педагогіки затребувані та надзвичайно цікаві в освітньому процесі, але зміст арт-педагогіки орієнтований на світ почуттів, цінностей, культури, способи і засоби вираження і моделювання відносин в системі «Я – соціум – природа – культура». Відповідно, арт-педагогіка успішно реалізовує завдання освітніх напрямів «Особистість дитини», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина в соціумі» та «Дитина у світі мистецтва» в першу чергу щодо формування емоційно-ціннісного ставлення дітей до себе, соціуму, природи і мистецтва.

Виявлено проблеми, пов'язані з готовністю вихователів щодо реалізації предметно-технологічної складової арт-педагогіки в роботі з дітьми дошкільного віку, а саме труднощі педагогів, пов'язані з недостатнім рівнем використання різноманітних засобів художньо-естетичної діяльності та володіння ними різними образотворчими техніками. За результатами досліджень зарубіжних дослідників, спостерігається дві протилежні тенденції в цьому процесі – з однієї сторони часто в діяльності досвідчених педагогів переважають стереотипи і шаблони образотворчої діяльності, а показником ефективності дитячої діяльності для них виступають стандартні форми, з іншої сторони – в молодих спеціалістів виникає прагнення до пошуку засобів і методів творчої діяльності, проте в їх діяльності спостерігається відсутність спеціальних навичок, необхідних для ефективного використання нетрадиційних технік, що й зумовлює певні труднощі в використанні арт-педагогіки в діяльності сучасних закладів дошкільної освіти [4].

Проблема ставлення батьків до використання арт-педагогіки для розвитку і виховання дітей пов'язана з існуючими установками і батьківськими позиціями теж заслуговує на увагу. Ми живемо в епоху інформаційних технологій і соціальних претензій, коли творчий розвиток дитини вітається та підтримується багатьма батьками, але не є пріоритетним.

Часто діяльність в рамках арт-педагогіки ними сприймається як розвага, додаткове дозвілля для дитини, і зручне проведення часу. Сучасні батьки прагнуть, щоб їхні діти були здоровими, успішними та розумними, а в ієрархії досягнень дітей батьки не ставлять їхні творчі прояви як пріоритетні. Зазвичай, творчі здібності дітей сприймаються батьками як важливі лише в тому випадку, коли дитина має певні здібності, розвиток яких сприятиме проривним результатам. В цілому позицію батьків щодо використання арт-педагогіки можна охарактеризувати як нейтральну, якщо це не вимагає жодних витрат з їхнього боку. Крім того, батьки не володіють достатньою інформацією, а деякі й не знають про можливості арт-педагогіки у вихованні дітей.

Проблема, пов'язана з розвитком дітей дошкільного віку засобами арт-педагогіки зумовлена наявним протиріччям між потребами сучасної дитини та можливостями, які надаються в її життєвому та освітньому просторі. Розуміння освіти як території можливостей створює основу для створення умов, які сприятимуть свідомому вибору дитиною засобів і методів задоволення її потреб, побудови моделі успішної соціальної взаємодії та формування власного стилю самовираження. Завдяки наявному доступу до джерел інформації, сучасні діти мають багато прикладів різноманітних форм і способів зовнішнього прояву, самопрезентації, які не завжди є позитивними. Який приклад взяти за взірець, щоб він приніс бажаний результат і суспільне визнання, щоб був позитивно оцінений і прийнятий дорослими – ці складні питання дитячої філософії постають перед кожною дитиною і вона намагається знайти на них відповідь. Арт-педагогіка дає унікальну можливість ознайомити дітей дошкільного віку з еталонними зразками, долучитися до культурного досвіду, творити щось своє і відчути свої творчі сили, проявити індивідуальні здібності в певному виді мистецької діяльності. Діяльність дитини в рамках арт-педагогіки не передбачає ні споживацької позиції, ні позиції обов'язку. Творча позиція дітей у процесі діяльності, діалог, авторський задум і його реалізація в рамках арт-педагогіки сприяє розвитку основ особистісної культури, дає можливість дитині вправлятися в і ролі творця, і в ролі глядача, визначитися з ціннісними орієнтирами [4].

Проблема створення необхідних умов, зокрема розвиваючого предметно-просторового середовища. Звичайно, питання фінансування матеріально-технічного забезпечення закладів дошкільної освіти відіграють важливе значення для забезпечення необхідних умов арт-педагогічної діяльності в закладі дошкільної освіти. Проте, створення розвиваючого предметно-просторового середовища, пов'язане не тільки з наповненням

цього середовища необхідним обладнанням та матеріалами, але з розумінням і усвідомленням потенційних можливостей середовища для стимулювання та активізації творчих проявів дітей, тому визначальними факторами у вирішенні цієї проблеми, на нашу думку, є професійна компетентність вихователя і педагогічний дизайн.

Отже, арт-педагогіка в роботі з дітьми дошкільного віку – це інноваційна освітня технологія гармонізації особистісного розвитку дітей у контексті системи «Я – соціум – природа – культура» через сприйняття творів художньо-продуктивного, музичного, театрального мистецтва та власної художньо-творчої діяльності. Арт-педагогіка успішно реалізовує завдання освітніх напрямів «Особистість дитини», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина в соціумі» та «Дитина у світі мистецтва» щодо формування емоційно-ціннісного ставлення дітей до себе, соціуму, природи і культури. Визначено проблеми, пов'язані із застосуванням арт-педагогіки в роботі з дітьми дошкільного віку, а саме: проблему професійної готовності педагогів закладів дошкільної освіти, проблему ставлення батьків до використання арт-педагогіки для розвитку і виховання дітей, проблему, пов'язану з розвитком дітей дошкільного віку засобами арт-педагогіки та проблему створення необхідних умов, зокрема розвиваючого предметно-просторового середовища для арт-педагогічної діяльності в закладі дошкільної освіти. Визначені проблеми арт-педагогіки в роботі з дітьми дошкільного віку зумовлюють необхідність розробки шляхів та засобів їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Алексінцева Т. В. Артпедагогіка : навч.-метод. посіб. Луцьк : ПП Іванюк В. П. 2018, 48 с.
2. Алексінцева Т. В. Пріма Р.М. Артпедагогіка як наукове поняття: аспекти сутнісної характеристики. Вісник Черкаського університету. 2016, с. 5- 8. URL : <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/974>.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazov_oho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
4. Art pedagogy in preschool education: opportunities and challenges. Inna Zhitnaya, Anna Lysenko, Anastasia Levshina, Irina Kiseleva. SHS Web Conf. Published online: 28 November 2019 URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2019/13/shsconf_appsconf2019_04002.pdf.

Галина Сергєєва,
*кандидат філол. наук, доцент, старший викладач кафедри іноземних мов,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна*

Оксана Ходаковська,
*кандидат філол. наук, доцент, старший викладач кафедри іноземних мов,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна*

ЛЕКСИЧНА СКЛАДОВА МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВЦЯ-ЮРИСТА

Ключові слова: компетентістний підхід, вивчення іноземних мов, мовна підготовка докторів філософії, комунікативна компетентність, вивчення фахової лексики.

Одним із нагальних питань освітньої політики в сфері розвитку наукового потенціалу держави є якість підготовки майбутніх докторів філософії, яка б задовольняла потреби всіх стейкхолдерів, насамперед здобувачів освіти, особливо в євроінтеграційному контексті. Концептуальні зміни підготовки здобувачів ступеня доктора філософії на третьому рівні вищої освіти, що відбуваються останніми роками, зокрема в межах освітнього компонента відповідних освітньо-наукових програм, насамперед, відобразились у зміні вектору організації навчальної діяльності. Зокрема, акцент змістився з оволодіння знаннями, уміннями та навичками на досягнення конкретних результатів навчання, виражених у компетентностях, що передбачені в програмі навчальної дисципліни і носять прикладний характер. Отже, в новій парадигмі освіти, яка передбачає формування загальних, фахових та предметних компетентностей, метою є саме конкретні результати навчання. Результати навчання, яких повинен досягти здобувач освіти після закінчення навчального курсу, в навчальній програмі дисципліни сформульовані в термінах компетенцій.

Тут слід зауважити, що аналіз документів, які регулюють цей рівень освіти, свідчить про те, що в освітній політиці в сфері підготовки PhD велика увага приділяється саме мовній підготовці, до того ж акцент робиться в першу чергу не на державній, а на англійській мові, чому є цілком логічні й обґрунтовані підстави, що останнім часом набули достатнє формальне підґрунтя. Свідченням такої уваги до володіння англійською мовою є те, що дескриптори як загальних, так і фахових компетенцій пронизані мовними вміннями та комунікативними навичками.

Комунікативний компонент займає важливе місце серед дескрипторів компетентностей доктора філософії і передбачає формування наукової комунікативної компетентності. У цьому контексті слід зауважити, що наука є, можливо, однією з найбільш глобалізованих сфер сучасного світу, де володіння англійською мовою, або як її все частіше називають “*lingua franca*”, для здійснення комунікації в міжнародному науковому контексті є обов’язковим. Крім того, міжкультурна комунікативна компетентність також є важливою з огляду на позицію суспільства щодо геополітичного вектору розвитку нашої держави. Що ж до аргументів з погляду суто наукової діяльності в галузі правової науки, зазначимо, наприклад, ще й такі чинники як компаративні правові дослідження та загальну інтернаціоналізацію наукових досліджень. Критично важливою є також кооперація вітчизняних вчених з колегами з інших країн, зокрема й з метою розширення горизонтів досліджуваної тематики, а також підвищення публікаційної продуктивності науковців ЗВО. Отже, формування іншомовної комунікативної компетентності є важливим чинником конкурентоздатності вітчизняної науки та успішності наукової діяльності дослідника.

Отже, при підготовці здобувачів ступеня доктора філософії з правових спеціальностей в аспекті іншомовної підготовки, основний акцент робиться на формуванні компетенцій, необхідних для наукової (академічної) роботи, в тому числі здатності розуміти іншомовні наукові тексти за відповідною спеціальністю на рівні, який дозволяє аналізувати, критично осмислювати та використовувати досягнення світової наукової думки при проведенні власного наукового дослідження. Важливими є також вміння, необхідні для презентації та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою в усній та письмовій формі, тощо.

Питання реформи навчання в аспірантурі ґрунтовно висвітлені в працях багатьох науковців, зокрема в роботах Д. Демченка [1], М. Винницького [2; 3] та В. Моренця [3]. Однак, автори розглядають проблему в цілому, концептуально, в той час як у сфері уваги даного дослідження є окремі теоретичні та практичні аспекти формування мовнокомунікативних компетенцій здобувачів наукового ступеня доктора філософії, зокрема формування лексичної мовної компетенції. Дослідження спирається на практичний багаторічний досвід авторів у викладанні англійської мови для правників в аспірантурі, що дає можливість поглянути на проблему в динаміці.

Національна рамка кваліфікацій передбачає здатність дослідника до критичного аналізу та синтезу прочитаної іншомовної наукової літератури, продукування монологічних повідомлень, публічних виступів та до участі

в обговореннях широкого кола питань іноземними мовами в режимі діалогу в науковому та громадському середовищі, в комунікативних ситуаціях наукової та професійної діяльності, а також оприлюднення результатів наукового дослідження іноземними мовами у рецензованих національних та міжнародних виданнях.

Зауважимо, що все це повною мірою стосується як наукової, так і професійної комунікативної компетентності юриста, який займається науковими розвідками. Важливою складовою обох видів діяльності є вміння здійснювати комунікацію іноземною мовою. Комунікативна компетентність юриста передбачає, насамперед, вміння ясно і чітко висловлювати свої думки, позицію та наукові переконання, обґрунтовано репрезентувати фактичний матеріал та результати власного наукового дослідження, активно оприлюднювати свої теоретичні та практичні надбання в наукометричних базах даних – публікувати наукові розвідки та вести діалог з іноземними колегами, переконувати, аргументувати, тощо.

Отже, мова йде про формування мовленнєвої компетенції рецептивних та продуктивних умінь та навичок мовленнєвої діяльності, необхідних для здійснення самостійної науково-дослідної роботи, зокрема чотирьох основних макронавичок – читання, письма, аудіювання і говоріння, та мікронавичок, визначених в межах кожної з них. Очевидно, що реалізація науковцем жодного з означених комунікативних завдань є неможливою без такого, на перший погляд незначного, компонента мовних знань як володіння широким репертуаром академічного лексичного матеріалу, а також, безумовно, загальнонауковим та вузькофаховим термінологічним апаратом галузі, в якій здійснюється наукове дослідження аспіранта.

Отже, можемо зробити висновок, що практична реалізація цих важливих навичок професійного академічного мовлення, неможлива без активного володіння достатнім за обсягом та змістом фаховим вокабуляром, який охоплює як загальнонаукову та спеціальну термінологію, так і академічну лексику. Отже, цілком логічно, що серед предметних компетенцій, які мають бути сформовані у майбутніх фахівців, як один із результатів навчання іноземній мові на третьому рівні вищої освіти, є лексична компетенція, що передбачає активне володіння та оперування широким спектром лексичного матеріалу, як складником наукового стилю мовлення. До такої лексики відносимо не лише фахову або вузькофахову термінологію, але й загальнонауковий термінологічний апарат та лексичні одиниці нейтрального стилю, які є невід'ємним атрибутом будь-якого наукового тексту та використовуються в науковій комунікації та продукуванні текстів фахової сфери. Лексичний компонент задіяний в усіх

видах комунікативної діяльності, чи то писемної, чи то усної, а отже названа проблематика в різних її аспектах заслуговує на ґрунтовні наукові дослідження, у тому числі і щодо підходів та методів викладання цієї частини змісту навчання.

Академічне вивчення іноземних мов реалізується в різних методичних системах. Це пов'язано з різноманітністю конкретних цілей навчання іноземної мови та неоднорідністю умов навчання (кількість навчальних годин, заповнення навчальної групи). Особливості комунікативного підходу в навчанні іноземних мов найбільш чітко виражені в позиціях, що відображають основні закономірності освітньої діяльності, які служать основою побудови теорії навчання, відповідних методів та керівних принципів для належної організації навчальної діяльності. Ці положення набувають статусу принципів навчання.

Принципи підготовки можуть бути концептуальними (впливають з теоретичних міркувань всередині концепції) та рефлексивними, тобто "повернутими" після практичного тестування та побудованими на аналізі реального досвіду викладача. Різниця між цими принципами полягає в тому, що концептуальні основи ґрунтуються на теорії вивчення іноземних мов та дослідницькому досвіді, а рефлексивні принципи ґрунтуються на практиці та досвіді викладачів, а тому відповідають реальним практичним потребам викладачів та майбутніх науковців.

Одним з видів опанування новим корпусом академічних та фахових термінів, відповідно до програми з підготовки аспірантів НЮУ, є аналіз структури та принципів укладання наукових робіт, оприлюднених у провідних наукометричних базах SCOPUS та Web of Science. Під час здійснення професійно спрямованого іншомовного читання, майбутній фахівець залучається до опосередкованого спілкування з автором тексту, сприймає актуальну та корисну наукову інформацію. Природньо, що такий творчий та активний підхід до ідей спричинює виникнення власних оригінальних думок, поширення інформації, якою за умов появи такої необхідності, можуть послуговуватися інші суб'єкти ділового спілкування. Крім того, звернімо увагу на те, що професійно-орієнтоване читання завжди є інтерактивним процесом, який є джерелом усного спілкування з колегами внаслідок творчого переосмислення прочитаного. Таким чином, інформаційному обміну між фахівцями певного напрямку притаманні численні форми комунікації на тлі взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності.

Тексти, що відображають соціокультурну специфіку правничого іносоціума, створюють у свідомості аспірантів нові зв'язки і комбінаторику

вже наявних загальнолюдських елементів професійного знання і ділової культури, тобто створюють нове знання, необхідне для успішної ділової комунікації з представниками професії та науковцями.

Важливо зауважити, що знання, необхідні для ефективної міжкультурної професійної взаємодії, починають набувати все більш міждисциплінарний характер і включають лінгвістичні знання, навички, уміння реального спілкування, знання особливостей комунікативної поведінки партнерів. Саме міждисциплінарність знання покликана сприяти формуванню комунікативної компетенції і перцептивної готовності мовної особистості, яка володіє основами академічного спілкування.

Говорячи про мовну особистість, яка володіє основами академічного та ділового спілкування, слід підкреслити, що поряд з оволодінням майбутніми науковцями лексикою текстів, що репрезентують відповідну сферу права та наукового спілкування, розвитком навичок і вмінь оперування відібраним лексичним мінімумом відповідно до граматичної та синтаксичної структури мови, мова йде і про оволодіння концептами ділової культури іносоціуму, а також комунікативними навичками і вміннями, що сприяють успішній реалізації інтенцій комунікантів.

Таким чином, закладаючи фонові знання про іносоціум, формуємо перцептивну готовність до сприйняття мови як відображення іншої соціокультурної реальності.

Завдання викладача полягає в тому, щоб поєднати: (а) автентичні, рамкові і спеціально створені для аудиторної роботи матеріали, (б) інтеграцію юридичних навичок із симуляцією та вивченням реально існуючих зразків наукового термінологічного апарату та (в) впровадження інформаційних та комунікативних технологій як засобів викладання та навчання, у підготовці навчальних матеріалів, стратегій і навчальної діяльності.

Висновок: Для досягнення цієї мети сучасні технології та методи навчання відкривають нові можливості як для викладачів, так і для майбутніх науковців. Висвітлення питань, пов'язаних із застосуванням нових форм, технологій та методів роботи з лексикою, у тому числі й фаховою термінологією, є актуальним. Можна з упевненістю сказати, що опанування науковцем професійної лексики сприяє підвищенню якості наукової діяльності загалом. Правознавець, який легко оперує професійними термінами, обізнаний з сучасними науковими напрямками досліджень та комунікує з закордонними колегами, буде більш успішним і у професійній академічній діяльності.

Список використаних джерел

1. Демченко О. Ученим можеш ти не бути, та кандидатом стати мушиш. URL: <http://gazeta/dt/ua> (Science)
2. Винницький М. Реформа аспірантури. Особливості впровадження програм підготовки фахівців зі ступенем доктора філософії (PhD). URL: <http://erasmusplus.ogr.ua>
3. Винницький М., Моренець В. «Законопроект ВАК «Про атестацію ... - біг на місці». *Дзеркало тижня*, 2008. №36 (715).
4. Програма навчальної дисципліни «Іноземна мова»: галузь знань 08 «Право» / 29 «Міжнародні відносини», спеціальність 081 «Право» / 293 «Міжнародне право», освітньо-кваліфікаційний рівень третій (доктор філософії) / Розробники: Сімонок В.П., Лисицька О.П., Микитюк С.С., Сергєєва Г.А. Харків, 2020. 32 с.

Бахомент Світлана,

викладач-методист КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Афанасьєва Вікторія,

вихователь групи подовженого дня ЗЗСО «Луцький ліцей № 1

Луцької міської ради», м. Луцьк, Україна

ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ ОДНОЛІТКАМИ В ДИТЯЧОМУ КОЛЕКТИВІ

Ключові слова: міжособистісні відносини, дитячий колектив, спілкування, гуманність, виховання.

Складні політичні, економічні, соціальні умови сучасного життя являються причиною ворожості між людьми. Даний фактор, у свою чергу, призводить до проявів агресії, жорстокості, нетерпимості, відчуженості та байдужості навіть між близькими людьми. Особливо вразливі до соціального впливу є учні школи.

Поняття “відносин” у наукових дослідженнях ще немає однозначного визначення. У вітчизняній психології відносини людини в розвиненому вигляді представляють цілісну систему індивідуальних, виборчих, свідомих зв’язків особистості з різними сторонами об’єктивної дійсності.

Так, Г. Бурдюг під відносинами розуміє особистісно значуще образне, емоційне та інтелектуальне відображення людьми один одного, яке

представляє собою їх внутрішній стан. Процесом, у якому формуються, актуалізуються й проявляються міжособистісні відносини, є спілкування [1].

Відмінною рисою міжособистісних відносин О. Назаренко називає їх емоційну основу. “Емоційна основа міжособистісних відносин означає, що вони виникають і складаються на основі певних почуттів, що народжуються в людей по відношенню один до одного” [4]. Автор виокремлює дві групи відносин:

1) різні почуття, які зближують та об’єднують людей. У цих випадках інша сторона виступає як бажаний об’єкт, по відношенню до якого демонструється готовність до співпраці, до спільних дій і т. д.;

2) почуття, які роз’єднують людей, при цьому інша сторона виступає як неприйнятна, як об’єкт, по відношенню до якого не виникає бажання до співпраці і т. д.

Про зв’язок моральності і міжособистісних відносин говорить у своєму дослідженні І. Січко, який відмітив, що, відповідно, в основі морального розвитку людини лежить формування міжособистісних відносин. Ставлення до інших людей є центром духовно-морального ставлення особистості й багато в чому визначає моральну цінність людини. Науковець акцентує увагу на тому, що, на відміну від спілкування, ставлення до іншого може і не мати зовнішніх проявів: ставлення може виявлятися й у відсутності комунікативних актів; його можна відчувати або навпаки-ні; воно може існувати на рівні свідомості чи душевного рівня (у формі переживань, уявлень, образів та ін.).

Описуючи виховання відносин між дітьми, заснованих на принципах гуманності, науковці характеризують ці відносини як довірчі, доброзичливі, турботливі, з наявною взаємодопомогою та чуйністю один до одного. На думку авторів, гуманні відносини дітей молодшого шкільного віку будуються на основі взаємних симпатій, прихильності, уміння оцінювати поведінку однолітків і свою; а усвідомлення дітьми правил моралі та моральності сприяє більш успішній побудові відносин.

До характеристик гуманних взаємовідносин Н. Іванець відносить: увагу й співчуття до однолітків, чуйність, доброзичливість, співпереживання.

Дослідниця Л. Гончаренко встановила, що важкі переживання (злість, заздрість, страх, неприязнь) і конфлікти між людьми пов’язанні з домінуванням у людини предметних, об’єктних відносин. Формуючи моральні, доброзичливі відносини у школярів, можна допомогти дітям уникнути цих переживань [2].

Отже, можемо відмітити, що на думку багатьох вищенаведених дослідників, доброзичливі відносини є гуманними.

Для виховання дружніх взаємовідносин учнів можна виділити два основні напрямки роботи:

- 1) формування уявлень про доброзичливі почуття та стосунки з однолітками та дорослими, розвиток почуття емпатії;
- 2) формування методів вираження емоційних станів, взаємовідносин.

Р. Сопівник зазначає, що одним із напрямів діяльності з виховання дружніх взаємовідносин в учнів є робота з текстами віршованих творів. Вірші допомагають виховувати у дітей високі моральні якості. Вірш збагачує словниковий запас дітей, розширює знання про рідну мову, сприяє вдосконаленню вимовних навичок. Відбору матеріалу під час роботи з поетичним текстом необхідно приділити особливу увагу. Пропонується починати відбір віршованого матеріалу з урахуванням вікових особливостей та інтересів дітей, впливу на їхню емоційну та мотиваційну сферу [5].

М. Куліш зазначає, що музично-ритмічна діяльність є найбільш природною та доступною для виховання дружніх взаємовідносин, оскільки має високу експресивність та емоційність, не вимагає від дитини спеціальної та складної підготовки та дозволяє задовольняти природну потребу учня у русі. Крім того, використання різних форм організації музично- ритмічної діяльності дозволяє ефективно розвивати вербальну та невербальну комунікацію у цікавих та доступних для дітей формах.

Активно використовується і театралізована діяльність як засіб виховання дружніх взаємовідносин учнів. У театралізованій грі діти краще засвоюють зміст твору, логіку та послідовність подій, їх розвиток та причинну зумовленість. Театралізована діяльність виступає ефективним засобом виховання дружніх взаємовідносин учня, що всебічно збагачує досвід, активізує інтерес до мистецтва, сприяє комунікативному розвитку дитини.

Одна з найефективніших форм роботи з дітьми - це ігровий тренінг на виховання дружніх взаємовідносин та емоційної сфери учнів.

Для соціально-виховних дружніх взаємовідносин учнів педагоги-психологи використовують у роботі ігри з правилами. “Ігри з правилами - це той простір, де дитина може практикувати, освоювати та привласнювати форми нормативної взаємодії, тобто спілкування з іншими дітьми та дорослими в рамках чітко окреслених правил” [3].

На сьогоднішній день психологи та педагоги звертаються до мудрості традиційного фольклору. На даний момент виділяється дві основні функції народних ігор: соціально-культурна та педагогічна функції. Народні ігри сприяють вихованню моральних якостей, здійсненню корекції порушень поведінки, розвитку моторної сфери. Хороводи, крім звичного кругового руху, могли набувати форми ланцюжка, шеренги, квадрата або хреста

(етнографи виділяють до шести самотійних фігур). У гармонійному спілкуванні ритм відіграє значну роль. Ритмічними є процеси емоційної вербальної взаємодії лише на рівні як звучання мови, так і обміну когнітивними знаками, невербального спілкування.

Психолого-педагогічна робота з виховання дружніх взаємовідносин учнів може мати три основні напрямки:

1. Розвиток у дитини усвідомлення себе як суб'єкта спілкування та сприйняття однолітка як об'єкта взаємодії.
2. Розвиток у дитини здатності сприймати та використовувати різні комунікативні засоби (візуальні, емоційно-мімічні, пантомімічні, жестові, словесні).
3. Формування в дітей соціальних уявлень, що виникають у результаті як ознайомлення з професіями людей, але, головне, виділення, усвідомлення й відтворення у грі різних видів соціальних відносин [5].

Таким чином, виокремлено основні педагогічні умови щодо виховання дружніх взаємовідносин учнів: створення доброзичливої, емоційно-благополучної атмосфери для спілкування дітей; організація та забезпечення мовного середовища; систематичне проведення роботи з поповнення та активізації словника, розвиток усіх сторін мовлення; використання комплексу методів та засобів для розвитку діалогічних умінь (ігри, вправи, фольклор тощо).

На підставі аналізу отриманих результатів дослідження можна зробити наступні висновки.

Отож, проаналізувавши теоретичні основи формування взаємовідносин між однолітками в дитячому колективі у науковій літературі, з'ясовано, що взаємини людини - це цілісна система індивідуальних, виборчих, свідомих зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної дійсності. Дослідження сучасних вчених з проблем формування гуманних, доброзичливих, позитивних, толерантних, ненасильницьких взаємин дають можливість визначити доброзичливі взаємини школярів як відносини, в яких проявляється позитивна установка на партнера, емпатія (співпереживання, співчуття, сприяння), доброзичливість, увага до іншого, прагнення до взаємодопомоги й взаємодії без насильства.

Список використаних джерел:

1. Бурдюг Г.Ю. Виховання дружніх стосунків молодших школярів в позааурочній діяльності: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр». Херсонський держ. ун-т, Педагогічний факультет, Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти, Херсон: ХДУ, 2020. 45 с.

2. Гончаренко Л.А. проблема виховання толерантної особистості у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2015. Вип. 53. С. 186-190.
3. Козловська С.А., Бугайов М.В. Ігрові технології в контексті інноваційного навчання. *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought*. 2021. № 5. С. 406-410.
4. Назаренко О.О. Формування культури поведінки молодших школярів засобами гуманітарних дисциплін. *Напрями розвитку мовної освіти у XXI столітті*. 2018. № 5. С. 406-410.
5. Сопівник Р.В., Дубровська Л.О., Дубровський В.Л. Система дидактичних ігор як засіб ефективності навчально-виховного процесу у сучасній початковій школі. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 4. С. 111-114.

РОЗДІЛ 4

РІДНОМОВНА ТА ІНШОМОВНА ОСВІТА. МЕДІАОСВІТА

Тетяна Ніколашина,
*кандидат філол. наук, доцент, доцент кафедри української мови
Полтавського національного педагогічного університету імені
В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна*

ВІРТУАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДО ЧОРНУХИНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ Г. С. СКОВОРОДИ

Ключові слова: урок, українська мова, лексикологія, віртуальна екскурсія, Григорій Сковорода.

Сучасний урок з української мови спрямований на розвиток образного та критичного мислення учнів, їхньої уваги, спостережливості, пам'яті, уміння зіставляти факти, порівнювати, систематизувати, узагальнювати. Вивчення лексикології у 5-му класі передбачає: 1) засвоєння теоретичного матеріалу за програмою (лексичне значення слова; однозначні й багатозначні слова; групи слів за значенням; групи слів за походженням; активна й пасивна лексика української мови; групи слів за вживанням) [1, с. 8–9]; 2) цілеспрямовану й систематичну роботу над збагаченням активного словника учнів, вироблення вмінь і навичок умілого користування лексикографічними джерелами.

Урок вивчення нового матеріалу в 5-му класі на тему «Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні слова» проводимо на текстовому матеріалі, який пов'язаний із постаттю українського письменника Григорія Сковороди. Форма проведення уроку: віртуальна екскурсія до Чорнухинського літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди.

Учитель на уроці застосовує такі методи і прийоми: віртуальна екскурсія, розповідь, бесіда, робота у групах, метод вправ, перегляд уривку фільму «Григорій Сковорода» (<https://megogo.net/ua/view/14686-grigoriy-skovoroda.html>), створення подорожньої карти до м. Чорнухи Полтавської області.

Учитель проводить віртуальну екскурсію, яку готує за матеріалами про літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди в Чорнухах [2, 3, 5].

Розповідь учителя про літературно-меморіальний музей.

У 1972 році в селі Чорнухах Полтавської області, де народився і провів дитячі роки Григорій відновлено садибу та відкрито літературно-

меморіальний музей Г. С. Сковороди. Українські архітектори В. Тертичний та Ю. Чернов, вивчивши архівні документи та етнографічні джерела, відтворили оселю XVIII століття українського письменника, мандрівного філософа, педагога Григорія Сковороди.

У центрі садиби розташована хата, яка вкрита очеретом. Через сіни ми потрапляємо до світлиці, у якій розміщені різноманітні жіночі знаряддя праці: прядка, гребінь, мотовило, витушка, на жердці – готова пряжа. Тут стоїть кований сундук, на якому лежать рубель, качалка, праник, старовинна скринька для цінних паперів. Умебльовано кімнату лавою та дерев'яним полом. У кутку висить ікона, яка прикрашена, як і віконце, старовинними вишитими рушниками.

У світлиці попід головною і причілковою стінами стоять лави, а біля них у кутку – стіл. Над столом розташований іконостас, прикрашений сухоцвітами, духмяним зіллям і вишитим рушником.

Великий дубовий стіл збирав за обідом чи вечерею всю родину. На столі, засланому домотканою скатертиною, глиняні тарілки, глечик, дерев'яні ложки.

Важливе місце в кімнаті відведено печі, яка і зігрівала, і годувала родину. На припічку виставлено горщики різних розмірів, глечики, дерев'яні ночовки. Біля печі реманент господині: рогач, кочерга, віник. Поряд коромисло, яким носили воду, і ослінчик, на якому стоять відра. Над дверима мисник із глиняним посудом. Долівка змащена глиною і застелена запашними травами.

За хатою праворуч розташована рублена комора, у якій зберігали врожай, а також мед, сало та інші продукти. Ліворуч стоїть клуня. В обійсті є криниця-журавель. Усю садибу обнесено виплетеним із ліщини тином.

Учитель під час вивчення «Лексикології» добирає різні вправи: лексичні, лексико-граматичні, лексико-орфографічні, лексико-стилістичні. Доцільно запропонувати зразки таких вправ.

Вправа 1. У тексті визначте етнокультурологічну лексику. Користуючись тлумачним словником, поясніть значення цих слів.

У центрі садиби розташована хата, яка вкрита очеретом. Через сіни ми потрапляємо до світлиці, у якій розміщені різноманітні жіночі знаряддя праці: прядка, гребінь, мотовило, витушка, на жердці – готова пряжа. Тут стоїть кований сундук, на якому лежать рубель, качалка, праник, старовинна скринька для цінних паперів. Умебльовано кімнату лавою та дерев'яним полом. У кутку висить ікона, яка прикрашена, як і віконце, старовинними вишитими рушниками.

У світлиці попід головною і причілковою стінами стоять лави, а біля них у кутку – стіл. Над столом розташований іконостас, прикрашений сухоцвітами, духмяним зіллям і вишитим рушником.

Вправа 2. У наведених реченнях знайдіть слова, які вжиті у прямому та переносному значенні.

1. Хто думає про науки, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестане учитися. 2. Людина в твоєму юному віці недосвідчена, легко піддається обману і впливові аморальності. 3. Добрі люди – це друзі Божі, і лише серед них зберігається найвищий дар, тобто справжня чиста дружба. 4. Учись на прикладах інших, не будеш знати горя. 5. Чесноти у повному розумінні – це віра, надія і найвеличніша з усіх і безкінечна любов. 6. Життя наше – це подорож, а дружня бесіда – це візок, що полегшує мандрівникові дорогу (Г. Сковорода) [4].

Вправа 3. Написати есе «З усіх утрат втрата часу найтяжча» (Г. Сковорода).

Отже, проведення уроку з української мови у 5-му класі у формі віртуальної екскурсії до Чорнухинського літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди уможливить уведення до активного словника етнокультурологічної лексики, формування в учнів лексичних умінь і навичок у тісному взаємозв'язку із розвитком зв'язного мовлення.

Список використаних джерел

1. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poeta.p.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

2. Гринь Т. Чорнухинський літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди. *Архівні установи України* : довідник. Т. 2 : Наукові установи, музеї, бібліотеки : у 2 кн. Кн. 2. К., 2012. С. 32.

3. Малько І. М., Біблій В. Г. Чорнухинський історико-краєзнавчий музей : путівник. Х. : Прапор, 1990. 59 с.

4. Сковорода Г. Сад пісень : Вибрані твори. К. : Веселка, 1983. 190 с.

5. Степаненко М., Гринь Т. «Пам'ять про Григорія Сковороду залишиться навечно» (Із життя Чорнухинського літературно-меморіального музею Григорія Сковороди). *Рідний край*: наук., публіц., худож.-літ. альманах. Полтава, 2007. № 2(17). С. 165 – 173.

Ірина Войтенко,
*викладач кафедри іноземної та української філології Луцького
національного технічного університету, м. Луцьк, Україна*

РАСОВІ СТЕРЕОТИПИ У АМЕРИКАНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДІ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ЗАЯВОК ЕНДРЮ ЯНГА ТА БАРАКА ОБАМИ)

*Ключові слова: політичний дискурс, расовий стереотип,
контрстереотип.*

Під час своєї заявки на номінацію на пост президента від Демократичної партії 2020 року Ендрю Янг привернув більше уваги національних ЗМІ, ніж будь-який попередній азіатський американський політичний кандидат. Незважаючи на те, що Янг не був головним претендентом на номінацію, він був тайванським американцем, був привабливим і розважливим, захоплюючи увагу багатьох спостерігачів. Він зібрав послідовників, відомих як «Янг Ганг» – групу, яка включала людей різної політичної орієнтації та будь-якого расового походження.

Янг був не першим азіатським кандидатом у президенти Америки. І хоча кандидатам з азіатськими чи індіанськими американськими коріннями справді приділяли певну увагу, деякі свідомо применшували це й сприймали асиміляцію як ідеал. Янг, навпаки, не ховався від своєї азіатсько-американської ідентичності і навіть іноді підкреслював її. У грудні він був єдиним кольоровим кандидатом, який пройшов кваліфікацію на первинних дебатах від Демократичної партії. Коли його запитали про це, Янг визнав, що чорношкірі американці та латиноамериканці стикаються з більш складними перешкодами, ніж він будь-коли. Тим не менш, Янг також розповів про расові епітети та образи, з якими він зіткнувся у дитинстві, пов'язуючи свій досвід із ширшою боротьбою кольорових людей.

Але Янг допустив помилку у своїй статті *Washington Post* від 1 квітня, в якій йшлося про злочини на ґрунті ненависті проти американців азіатського походження, пов'язані з COVID-19. Він стверджував, що “Asian Americans need to embrace and show our American-ness in ways we never have before ... step up, help our neighbors, donate gear, vote, wear red white and blue ... show without a shadow of a doubt that we are Americans who will do our part for our country ... [.]”. Янг зазначив, що американці японського походження пішли добровольцями в армію під час Другої світової війни, але він не згадав про несправедливість їх інтернування. Замість того, щоб покласти провину безпосередньо на винних у злочинах на ґрунті ненависті, доповідь Янга,

здавалося, підкреслює відповідальність американців азіатського походження за подолання расизму та ксенофобії.

Ідея про те, що деякі групи є постійними іноземцями, глибоко вкорінена в американському суспільстві. Поодинокі повіки є одними з найпомітніших расових ознак чужорідності в Америці, але інші фізичні ознаки, такі як темніша шкіра та колір волосся, також можуть означати чужорідність. Крім того, людей можна позначати як іноземців на основі імені, одягу, акценту та інших культурних референцій. Окрім американців азіатського походження, інші групи, такі як латиноамериканці та американці арабського походження, можуть бути позначені як іноземці. Барак Обама пережив це, коли «народники» запитали, чи він американець. І незважаючи на його численні зусилля, щоб білим людям було комфортно, багатьом білим людям все ще було незручно з Обамою.

Усе це нагадує про те, що відомий чорношкірий вчений W.E.B. Дю Буа назвав це «особливе відчуття» «подвійної свідомості»: «дві душі, дві думки, два непримирені прагнення; двох ворогуючих ідеалів... [...]» Кольори в Америці часто усвідомлюють расизм і знають, що його неможливо подолати індивідуальною волею, проявом патріотизму чи задоволенням білих. Ці речі можуть затьмарити реальність расизму. У той же час, щоб бути професійно успішним у суспільстві, де домінують білі, кольорові люди часто повинні бути «задоволеними білими».

Це ще більше стосується політиків – і особливо кандидатів у президенти, яким потрібна велика кількість білих виборців, щоб їх підтримати. Подібно до того, як Обама, щоб бути обраним, повинен був не загрожувати і бути контрстереотипним, Ендрю Янг повинен був довести, що він патріотичний і «американець», щоб бути життєздатним кандидатом. І хоча Янг інколи обігрував стереотипи, такі як «зразкова меншість», він водночас працював над протидією стереотипам про пасивність, соціальне невміння та чужорідність американців азіатського походження. Таким чином, Янг використовував стратегічну «подвійну свідомість», де він прийняв і кидав виклик расовим стереотипам. Самі американці азіатського походження мали суперечливі погляди на те, як Янг орієнтується на расові стереотипи. Автор Лі Чжоу зазначав, що коментарі Янга втілюють “respectability politics” («політику респектабельності») – спроби членів маргіналізованих груп показати, що їхні цінності, норми та поведінка збігаються з цінностями основного суспільства і, отже, не загрожують йому. Ще більш різко, у наступній статті Washington Post студент Колумбійського університету Канвен Сю назвав Янга “white-people pleaser” («прихильником білих людей»).

Під час свого перебування на посаді президент Барак Обама теж потрапляв у подібні суперечки. Обаму звинуватили в пропаганді політики респектабельності під час його промови в коледжі Морхаус у травні 2013 року, коли він стверджував, що “that too many men in our [Black] community continue to make bad choices” («занадто багато чоловіків у нашій [чорношкірі] спільноті продовжують робити неправильний вибір»), і детально розглянув цю тему. Різні критики різко відреагували на ці коментарі. Професор колумбійської журналістики Джелані Кобб скаржився на промову Обами як на таку, що “confirming the long and ugly tradition that conflates blackness with laziness and poverty, and whiteness with virtue and wealth” («підтверджує довгу і потворну традицію, яка поєднує чорноту з лінню та бідністю, а білизну з чеснотами та багатством»). Професор права Гарвардського університету Рендалл Кеннеді зазначив, що в той же час Обама “scolds” Black America, he “has assiduously cultivated a persona that is racially nonthreatening to many whites” («лає» Чорну Америку та «старанно культивує особистість, яка не загрожує расово багатьом білим»). У цьому ключі: Обама також був “white-people pleaser” [2].

Але для того, щоб бути обраним, Обама повинен був культивувати цю не загрозливу персону. Він повинен був переконатися, що білим виборцям було зручно голосувати за нього. І щоб досягти цього, Обама також повинен був показати масам білих людей, що він є винятком з негативних стереотипів, які багато з них дотримувалися щодо чорношкірих людей.

Список використаних джерел

1. Bigg, M. (2008). Obama as role model for Black youth? Not so fast. Retrieved May, 20, 2010 from <http://www.reuters.com/article/idUSTRE4AF00320081116>.
2. King, R. (2012). Obama and race [Special issue]. *Patterns of Prejudice*, 45.
3. Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 5-18.

Світлана Денисова,
викладач іноземної мови цк словесних дисциплін
КЗВО Луцький педагогічний коледж Волинської обласної ради

Оксана Кузьмич,
викладач іноземної мови цк словесних дисциплін
КЗВО Луцький педагогічний коледж Волинської обласної ради

SELBSTBILDUNG ALS WICHTIGER ELEMENT IN DER AUSBILDUNG DER FREMDSPRACHENLEHRER

Schlüsselwörter: Selbsterziehung, Selbstverbesserung, selbstständiges Arbeiten, Selbstanalyse, Weiterbildung, Professionalität.

Unter Berücksichtigung der ständig steigenden Anforderungen an die Qualität der Fremdsprachenlehrausbildung und dementsprechend der wachsenden Menge an Wissen und Fähigkeiten, die ein Lehrer besitzen muss, ist es wichtig zu verstehen, dass die Aufgabe einer höheren Schule heute ist nicht nur um dieses Wissen zu vermitteln, sondern auch um die Studierenden mit den Fähigkeiten zur Selbstverbesserung und Umsetzung der Selbstbildung sowohl während des Studiums als auch nach dem Abschluss auszustatten. Tatsächlich können wir einem Absolventen nicht alle Kenntnisse vermitteln, die er in seinem zukünftigen Beruf benötigt, daher sollte der Schwerpunkt auf den Fähigkeiten liegen, die es dem Lehrer ermöglichen, unter verschiedenen, oft kritischen Bedingungen zu arbeiten, und sich auf das Wissen konzentrieren, das angepasst werden kann zum richtigen Zeitpunkt in nicht standardmäßigen pädagogischen Situationen, die während der Ausbildung nicht untersucht wurden.

Es ist notwendig zuzustimmen, dass die in allen Lebensbereichen stattfindenden Veränderungen eine Umgestaltung, Erneuerung und Stärkung des Systems der höheren pädagogischen Bildung erfordern. Die in diesem Bereich stattgefundenen Reformen machen die Frage der Ausbildung zukünftiger Fremdsprachenlehrer zu hochprofessionellen, kompetenten Fachkräften relevant. Es geht um den Lehrer als gebildeten, kreativen, körperlich und moralisch gesunden Menschen. Deren Bildung gewährleistet die Kontinuität der Bildung, was Einheit, Wechselbeziehung, gegenseitige Abhängigkeit und Kontinuität aller Verbindungen impliziert, aus denen das Bildungssystem besteht. Kontinuität ist eine notwendige Voraussetzung für das erfolgreiche Funktionieren des Graduiertenausbildungssystems [1].

Die Kontinuität der Bildung spiegelt sich auch in der Entwicklung der pädagogischen Fähigkeiten im Allgemeinen und der pädagogischen Fähigkeiten von Fremdsprachenlehrern im Besonderen wider. Unter den neuen soziokulturellen Bedingungen beobachten wir einen Wandel in der Philosophie des Lernens und

Lehrens, die allmähliche Herausbildung eines neuen pädagogischen Bewusstseins, wenn ein Fremdsprachenlehrer nicht als passiver Übersetzer vorgefertigter pädagogischer oder methodischer Rezepte agiert, sondern als charismatischer kreativer Führer, als Förderer von Bildungsinitiativen und Innovationen, als kluge Persönlichkeit, die in Interaktion mit den Teilnehmern des Bildungsprozesses ihre humanistische Einstellung und Weltanschauung verwirklicht.

In allen Phasen wird der Fremdsprachenlehrer zum Initiator und Strategen, zum aktiven Subjekt kreativer, innovativer beruflicher und persönlicher Selbstentwicklung, Selbstverbesserung und Selbstverwirklichung.

Folgende wichtige Kriterien lassen sich identifizieren, die zu einer umfassenden Ausbildung künftiger Fremdsprachenlehrkräfte beitragen:

1. Harmonische und positive Einstellung der Schüler zu pädagogischen Aktivitäten;
2. Besitz eines gewissen theoretischen Wissens;
3. Übereinstimmung von theoretischem Wissen und praktischen Fähigkeiten und Fertigkeiten;
4. Selbstanalyse und Selbstfindung der eigenen Fähigkeiten; Unabhängigkeit, das Vorhandensein von kritischem Denken und der Wunsch nach Selbstverbesserung und Selbstbestätigung durch kontinuierliche Selbstbildung [4].

Eine harmonische und positive Einstellung der Schüler zur pädagogischen Tätigkeit ist sehr wichtig, weil sie die psychologische Bereitschaft des zukünftigen Fremdsprachenlehrers zu ständiger Positivität im Unterrichten der Schüler zum Ausdruck bringt und der Lehrer selbst Freude an seiner Arbeit hat. Das Erreichen einer harmonischen und positiven Einstellung der Schüler zu pädagogischen Aktivitäten wird sich in der Manifestation von Hingabe und Liebe für den Lehrerberuf widerspiegeln.

Theoretisches Wissen und deren praktische Anwendbarkeit sind gewissermaßen Teil der Professionalität des Lehrers. Das erfolgreiche Studium der theoretischen Grundlagen und die Anwendung dieses Wissens in der Praxis werden zur ersten Stufe der Entwicklung des Studenten als Lehrer.

Während des Trainings geht es nicht ohne Selbstbeobachtung und Selbsterkenntnis. Ein Student, der seine Möglichkeiten, Fähigkeiten und seinen eigenen Erfolg richtig zu analysieren weiß, wird in der Lage sein, seine Aktivitäten in einer Bildungseinrichtung richtig zu organisieren. Selbstanalyse hilft, kritisch zu denken und nach Selbstverbesserung und Selbstbestätigung zu streben.

Wir können also schlussfolgern, dass ein Student, der sich im Lernprozess nicht nur im Unterricht Wissen aneignet, sondern auch ständig Eigeninitiative zeigt und sich aktiv an Selbstbildungs- und Selbstbildungsaktivitäten beteiligt, umfassend auf eine professionelle pädagogische Tätigkeit vorbereitet ist. Die

selbstständige Beherrschung von Wissen und Fähigkeiten trägt zur Entwicklung des kreativen Potenzials der Lehrerpersönlichkeit bei, was wiederum die Hauptvoraussetzung für die Verbesserung der Qualität des Bildungsprozesses einer modernen Sekundarschule ist [3].

Ein Lehrer lebt, während er lernt, ein Lehrer lernt, während er lebt, und nur der Lehrer kann seinen Schülern das Lernen beibringen, der selbst von hoher Aktivität geprägt ist. Dieselbe Aktivität wiederum manifestiert sich im Phänomen der Selbsterziehung.

Selbsterziehung ist also eine Aktivität, die einen Schüler zu einer unabhängigen Arbeit führt, bei der die Aneignung von neuem Wissen und der Erwerb relevanter Fähigkeiten und Fertigkeiten stattfindet.

Leider sind die heutigen Indikatoren für die kognitive Selbstbildungsaktivität und die Selbstbildung von Schülern im Allgemeinen sehr niedrig.

Im Folgenden sind die Hauptgründe für die geringe Selbstbildung von Fremdsprachenlernenden aufgeführt:

1. Unzureichende Motivation.
2. Eine kleine Zeit, die die Schüler nach dem Hauptunterricht für Selbstbildungsaktivitäten nutzen könnten.
3. Den Studierenden ist nicht ausreichend bewusst, dass selbstständiges Arbeiten ein Bestandteil der Persönlichkeitsentwicklung und des Selbstverbesserungsprozesses ist.
4. Die Schüler verfügen nicht über genügend Fähigkeiten und Fertigkeiten, um selbstständig zu arbeiten.
5. Lehrer stellen zu wenig Anforderungen an selbstständiges Arbeiten.
6. Die Studierenden verfügen nicht über die notwendige Literatur zum selbstständigen Arbeiten [2].

Selbstständiges Arbeiten wird erst dann zu einer formalen Kette eines ganzheitlichen pädagogischen Prozesses, wenn die Schüler es als notwendiges Element der Persönlichkeitsentwicklung wahrnehmen [3]. Damit sich die Schüler dieser Tatsache bewusst werden, sollte die Selbstbildung von bestimmten pädagogischen Motiven für die Selbstbildung sowie einer sinnvollen und interessanten Organisation des selbstständigen Arbeitens begleitet werden. Die Mehrheit der Studierenden stellt fest, dass die Organisation der selbstständigen Arbeit und ihre Art erhebliche Änderungen erfordern, wobei neue Anforderungen an die Organisation von Bildungsprozessen in pädagogischen Einrichtungen berücksichtigt werden.

Verweise

1. Beley M.D. Selbstbildungstätigkeit als eine der wichtigsten Voraussetzungen für die Berufsausbildung des zukünftigen Lehrers. Bulletin der Karpaten-Universität. Pädagogik. Ausgabe I. Iwano-Frankiwsk, 1998. S.159-168.
2. Berezhna G. Ausbildung des zukünftigen Lehrers - Träger nationaler Werte und des gemeinsamen menschlichen Erbes. Alles für den Lehrer. 2003. Nr. 26. S.37-43.
3. Grigorenko L. Selbständige Arbeit als Faktor zur Steigerung der Effektivität der Ausbildung zukünftiger Lehrer für die berufliche Tätigkeit. Einheimische Schule. Nr. 8. S. 22-24.
4. Kilichenko O. Professionelle Selbstbildung zukünftiger Grundschullehrer als pädagogisches Problem. Bulletin der Karpaten-Universität. Pädagogik. Ausgabe II. Iwano-Frankiwsk, 1999. S.43-52.
5. Savchenko L. Studie der Wertorientierungen der modernen Studentenjugend. Einheimische Schule. 2005. Nr. 8 (907). S. 39 - 41.

Олена Клехо

*викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м.Луцьк, Україна*

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ

Ключові слова: медіаграмотність, медіаосвіта, критичне мислення, компетентності з медіа грамотності.

Медіаграмотність – це розуміння способів, за допомогою яких медіа створюють різні типи повідомлень, того, як вони подають інформацію і які методи використовують для організації матеріалу. Це критичний погляд на медіаконтент.

Медіаосвіта – формування медіаграмотності на матеріалах та з допомогою мас-медіа, що має на меті критичне сприйняття медіاپовідомлень.

Критичне мислення – це комплекс усвідомлених дій і навичок, які ми застосовуємо, коли оцінюємо інформацію, перевіряючи її на достовірність і наявність маніпуляцій.

Критичне мислення зазвичай пов'язане з допитливістю, обізнаністю, неупередженістю, гнучкістю, справедливістю в оцінюванні, чесністю,

розсудливістю, ретельністю в пошуку потрібної інформації, розумністю у виборі критеріїв, постійністю в пошуку результатів і першоджерел. Критичне мислення забезпечує самостійні й відповідальні дії та є запорукою демократії [2].

Поділ та опис десяти компетентностей запропоновано на основі доповіді «Вимірюючи медіаграмотність» (Measuring Media Literacy, 2011) та найновіших висновків опитаних експертів. Однак зміни в світі медіа дуже швидкі, тож цю модель доведеться до них пристосовувати, щоб вона залишалася сучасною й актуальною. Нагадаємо: раніше ЮНЕСКО опублікувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності [1].

1. Розуміння все більшого впливу ЗМІ на суспільство.

Наше повсякденне життя все більше зазнає впливу засобів масової інформації. Цей процес, у ході якого широкий спектр засобів масової інформації проникає в наш світ усе глибше, і є все більшим впливом ЗМІ на суспільство. Медіаграмотність починається з усвідомлення цього процесу та його наслідків.

2. Розуміння того, як побудовані ЗМІ.

Велика частина медіаконтенту приходить до нас повністю сформованою. Газети, фільми й рекламні ролики «завершуються» після того, як ви їх побачили. Остаточна форма включає технічні, економічні та стратегічні рішення. Бути медіаграмотним означає розуміти, як засоби масової інформації, які ви споживаєте, набувають своєї форми.

3. Розуміння того, як медіа забарвлюють реальність.

Засоби масової інформації завжди представляють реальність із певного погляду. Цей погляд часто виділяється, як-от у рекламі певного продукту чи у викритті несправедливості в документальному форматі.

4. Використання обладнання, програмного забезпечення й додатків.

Активна участь у житті медійного суспільства починається з технічних навичок використання медіа. Вони варіюються від простих завдань, як-от використовувати мишку або відкривати вкладення, до складніших навичок, як-от налаштувати інтернет на мобільному телефоні або створити презентацію, й до дуже складних вмінь, таких як редагування відео або створення веб-сайтів.

5. Орієнтація в медіасередовищі.

Багато працівників проводять у середньому чотири години свого робочого дня в інтернеті. Бути медіаграмотним означає розбиратися в медіасередовищі.

6. Комунікація, пошук та обробка інформації.

У сучасному інформаційному суспільстві ми завалені інформацією. Громадські та комерційні медіаканали ведуть мовлення 24/7. Щоденно друкуються три мільйони газет. Незліченна кількість книг щорічно береться з бібліотек. Цифри щодо отримання інформації в інтернеті — ще більш астрономічні.

7. Створення контенту. Теперішнє медіасуспільство — це суспільство 2.0.

Громадяни еволюціонували від споживачів (consumers) до споживачів-виробників (prosumers). Ми не просто дивимося телевизор пасивно, але реагуємо на те, що ми бачимо, у Twitter. Ми не просто йдемо в кіно, а й виставляємо свої власні відео на YouTube. Ми дізнаємося про світ не з книжок та енциклопедій, але й пишемо про нього у блогах та робимо свої внески у Вікіпедію.

8 Використання соціальних мереж.

Теперішнє медіасуспільство – це мережеве суспільство. Ми перебуваємо в контакті з іншими в режимі 24/7 через електронну пошту, смартфони, онлайн-ігри й соціальні медіа.

У цих мережах необхідна робота виконується за рахунок співпраці. Якщо ви виключені з цих мереж, ви багато можете пропустити. Тому повна участь у медійному суспільстві означає можливість оптимально використовувати соціальні мережі. Це вимагає нових навичок у різних сферах. Перш за все, ви повинні навчитися, що можна й чого не можна робити, вивчити норми й цінності інтернет-спільноти й адаптувати свою поведінку відповідним чином. Це не те ж саме, що можна назвати конформізмом, тому що медіаграмотні люди можуть бути як відкритими і гнучкими, так і справжніми та впевненими, де це необхідно. У реальному втіленні це означає знати правила, знати, що сказати, коли і як зафрендити і зберегти друзів – або справді відфрендити людей – у різних середовищах соціальних медіа.

9. Стратегія, розмірковування про власне використання медіа.

Розуміння, Використання і Комунікація, в кінцевому рахунку, є лише умовами для останньої групи компетентностей: Стратегії. Як впливає зі значення слова, здебільшого «ЗМІ» завжди є засобом для реалізації особистих, соціальних, професійних або суспільних цілей.

Щоб оптимально використовувати можливості, надані засобами масової інформації, ви повинні бути в змозі задуматися про всі аспекти вашого власного використання засобів масової інформації. Перш за все, про вплив пасивного споживання ЗМІ на особистий добробут: що ви дивитесь, читаєте і слухаєте? Що насправді впливає на вас? Що ви вимкнули (й чого

вам не вистачає)? І як це вплине на ваш спосіб життя і, в кінцевому рахунку, на ваше щастя? Тоді настають наслідки вашого власного активного використання засобів масової інформації. Наскільки ви розбираєтесь у ЗМІ? Що ви робите із засобами масової інформації (і що ви занадто мало або занадто багато робите)? Де, як, із ким і про що ви спілкуєтесь через медіа (і що ви тримаєте для себе або приховуєте від когось)? І як це впливає на ваше життя? Медіаграмотність – це розуміти своє застосування засобів масової інформації настільки, щоби ви могли зробити свідомий вибір для оптимізації власних медіадій.

10 Досягнення цілей за допомогою засобів масової інформації.

У сучасному медіасуспільстві практично неможливо досягнути особистих, соціальних, професійних або суспільних цілей без використання медіа хоча б у якийсь спосіб [3].

Завершити навчальний курс, побудувати кар'єру, проводити свій вільний час, купити будинок своєї мрії, провести найкращу у своєму житті відпустку, завести друзів, знайти партнера, підтримувати політичну партію, просувати ідеї, стежити за Папою, жити здоровим життям, бути щасливим: у всіх цих речах певну роль відіграють засоби масової інформації.

Критичне мислення зазвичай пов'язане з допитливістю, обізнаністю, неупередженістю, гнучкістю, справедливістю в оцінюванні, чесністю, розсудливістю, ретельністю в пошуку потрібної інформації, розумністю у виборі критеріїв, постійністю в пошуку результатів і першоджерел. Критичне мислення забезпечує самостійні й відповідальні дії та є запорукою демократії.

Медіаграмотність можна назвати сучасною потребою інформаційного суспільства, адже зараз головною цінністю стала інформація, її продукують майже усі користувачі медійного простору. Контенту стало так багато, що споживачі не встигають його аналізувати. Серед великої кількості відомостей часто трапляються неправдиві новини, маніпуляції та пропаганда. Новітня навичка – медіаграмотність, покликана до того, щоб навчитися їх відрізнити.

Список використаних джерел

1. Бути медіаграмотним: десять необхідних компетентностей. Електронний ресурс: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/18961/2017-05-24-buty-mediagramotnym-desyat-neobkhidnykh-kompetentnostey/>. Дата звернення: 03.11.2022.

2. Критичне мислення в контексті медіаосвіти. Електронний ресурс <https://medialiteracy.org.ua/krytychne-myslennya-v-konteksti-mediaosvity/>. Дата звернення: 03.11.2022.

3. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; за науковою редакцією В.В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012.

Валентина Триндюк,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри філології
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

МЕДІАЗАСОБИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

*Медіазасоби, інтернет, освітні платформи, сервіси, ресурси,
програми, іноземна мова.*

Під впливом розповсюдження пандемії коронавірусу, а згодом воєнних дій росії на нашій території життя онлайн із використанням сучасних гаджетів стали невід'ємним елементом побутового життя та професійної діяльності. Швидкими темпами розвивається дистанційна освіта із застосуванням медіазасобів, які відкривають перед викладачами та студентами нові можливості, значно розширюють та урізноманітнюють зміст навчання, методи та організаційні форми навчально-виховного процесу, забезпечують високий науковий і методичний рівень викладання.

Застосування медіазасобів набуває особливого значення в професійній підготовці майбутніх педагогів, у підвищенні кваліфікації фахівців, самоосвіті. Постійне використання дидактичних медіазасобів є невід'ємними складовими навчання іноземним мовам. Це обумовлено специфікою предмету для ефективного формування усіх мовленнєвих навичок (читання, аудіювання, говоріння та письма). Сьогодні існує надзвичайно велика кількість медіаресурсів для імплементації на заняттях з іноземної мови. Вони спрямовані на формування іншомовних фонетичних, лексичних та граматичних навичок, комунікативних навичок; мають інформативне та соціокультурне спрямування; націлені на контроль та самоконтроль.

Серед великої кількості наукових розвідок з проблем застосування медіазасобів на заняттях з іноземної мови для майбутніх педагогів є велика кількість теоретичних та практичних напрацювань. Однак спостерігається синонімічне використання термінів та понять та немає чіткого визначення поняття «медіазасоби» для навчання іноземної мови.

Розглядаючи сутність терміна «медіазасоби» ще десять років тому І.Гуріненко зазначала, що медіазасоби – це група матеріальних об'єктів,

спеціально створених або відібраних з продукції засобів масової інформації, призначених для використання в навчальному процесі для розвитку свідомого критичного сприймання інформації, самостійних міркувань, формувань вмінь та навичок, набутих під час навчання, у процесі сприймання й аналізу інформації, її цілеспрямованого пошуку, самостійного створення медіатекстів. [2, с.183]

Донедавна дидактичні медіазасоби поділяли на традиційні та інноваційні (Л. Петрик, Г. Онкович, І. Дичківська та ін) . До традиційних відносили друковані видання, до інноваційних – цифрові технічні засоби [4]. Тобто «медіазасоби» трактувались як матеріальні предмети для використання в освітньому процесі. На заняттях іноземної мови це могли б бути роздруковані автентичні матеріали, таблиці, роздаткові матеріали, завантажені аудіо та відеоролики із продуктів масової інформації тощо.

Сьогодні ж, поняття медіазасоби, які використовуються на заняттях з іноземної мови, науковці трактують як «предмети, обладнання та матеріали, які забезпечують функціонування медіа-інформаційного простору у формі аудіальних, візуальних, аудіо-візуальних повідомлень та виокремлюються викладачем для організації активного процесу навчання іноземної мови» [5, с.114].

Однак варто наголосити на тому, що основні предмети, що активно використовуються сьогодні, це комп'ютер, телефон, планшет тощо, тобто технічні прилади, які безумовно підтримують з'єднання із всесвітньою мережею Інтернет. Зазначимо, що Інтернет – міжнародна комп'ютерна мережа — це всесвітня система сполучених комп'ютерних мереж, що заснована на комплекті Інтернет-протоколів. Інтернет також називають мережею мереж, бо він складається з мільйонів локальних і глобальних приватних, публічних, академічних, ділових і урядових мереж, пов'язаних між собою з використанням різноманітних дротових, оптичних і бездротових технологій [1]. Мережа Інтернет надає інформаційні, освітні, наукові та інші матеріали, які є у вільному доступі і можуть бути використані в освітньому процесі. Повертаючись до поняття «засіб навчання» ми з'ясуємо, що це знаряддя і матеріали навчального процесу, які допомагають учителю ефективно організувати навчання, а учням — ефективно оволодіти нею [3].

Отже, «інтернет» можна трактувати як знаряддя і матеріал та основний медіазасіб для організації освітнього процесу та навчання іноземної мови зокрема. До медіазасобів можна віднести матеріальні технічні прилади / засоби (Hardware: комп'ютер, телефон, планшет, телевізор тощо) та нематеріальні засоби – ресурси всесвітньої мережі (Software: сайти, сервіси, інтерактивні платформи тощо). Усі технічні прилади (включно із особистим

телефоном) є аудіовізуальним приладом /засобом, який можна використовувати на заняттях з іноземної мови.

З огляду на вищевикладене, навчання майбутніх педагогів (вчителів іноземної мови) сьогодні не можливе без застосування медіа засобів (матеріальних та програмних), оскільки вони є тим невід'ємними засобами за допомогою яких здійснюються майже усі сучасні форми роботи. Насамперед варто зазначити, що майбутнім педагогам слід бездоганно володіти: 1) практичним навичками роботи з організації інформаційно-освітнього середовища для дистанційного навчання у синхронному та асинхронному режимах із застосуванням медіазасобів; 2) знаннями про можливості наповнення змістового контенту конкретного предмету ресурсами із всесвітньої мережі.

На нашу думку, для організації інтерактивного навчального середовища з іноземної мови майбутні педагоги повинні володіти знаннями про:

- освітні вебсервіси для створення та інтерактивного навчання (Classroom, Moodle, Kahoot).
- програми для організації відеоконференцій (Zoom, Meet, Skype);
- сервіси для створення презентацій: Prezi, Power Point, Canva, Google Presentations, Projeqt, Playbuzz;
- мультимедійні ресурси для створення та спільного редагування і зберігання інформації: Padlett;
- програми для самостійного створення і редагування відео або слайд шоу Windows Movie Marker тощо.

Окрім того, важливо розуміти, що майбутні педагоги повинні володіти знаннями про основні авторитетні медіаресурси із певного предмету для ефективного їх використання в освітньому процесі. Що стосується іноземної мови, майбутні педагоги (вчителі іноземної мови) повинні чітко усвідомлювати які ресурси можна використовувати для формування чотирьох видів мовленнєвої діяльності, для самостійної роботи, для створення презентацій, для проведення тестів тощо. Ми вважаємо, що такі ресурси як: Duolingo, BBC Learning English, British Council Learning English, Lang-8, Lingualeo, EnglishDom, Cambridge English, TED Talks та інші є сучасними інтерактивними ресурсами для розробки завдань та уроків з іноземної мови.

Для організації занять у початковій школі майбутнім педагогам надзвичайно цікавою стане вивчення функціонування та застосування на заняттях безкоштовних онлайн-сервісів, як, наприклад, Quizlet. Даний сервіс передбачає створення та застосування флеш-карток та навчальних ігор у різних категоріях, а працювати можна у чотирьох режимах: у режимі Cards

можна переглядати картики з обох сторін одразу, або одну із них, а також можна прослухати слово; режим Speller дає можливість вводити слово, яке дитина чує; в режимі Learn можна вписати переклад слова і прослухати значення і записати; режим Test передбачає запитання чотирьох типів.

Володіння знаннями про основні медіаресурси для використання на уроках іноземної мови майбутніми педагогами значно прискорить підготовку до кожного уроку, сприятиме ефективному досягненню мети окремого заняття, забезпечить розвиток пізнавальної діяльності дітей.

Питаннями про ознайомлення із зазначеними ресурсами та практична робота із кожним сайтом на заняттях іноземної мови може бути предметом розгляду при обговоренні укладання робочих програм з методики навчання іноземної мови для майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. Інтернет. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82>. (Дата звернення: 01.11.2022)
2. Гуріненко І.Ю. Сутність терміна «медіазасоби навчання». Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2009. Вип. 3 (56). С. 178–184. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/3/33.pdf>. (Дата звернення: 01.11.2022)
3. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник. Л.С. Панова, І.Ф. Андійко, С.В. Тезікова та ін. К. : ВЦ «Академія», 2010. 328 с.
4. Петрик Л.В. Класифікація методів у науково-педагогічній літературі. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Іншомовна освіта педагога: виклики, проблеми, перспективи. 05.11.2015 м. Київ. Ст.143-150. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/10929/1/L_Petrik_05_11_2015_konf_PI.pdf. (Дата звернення: 01.11.2022)
5. Петрик, 2021 с. 114 Петрик Л. Медіадидактичний супровід іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової школи. ISSN Online: 2312-5829 Освітологічний дискурс, 2021, № 1 (32). Ст.112-128. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35387/1/Petryk%20L.V._MSIPMYPH.pdf . (Дата звернення: 01.11.2022).

РОЗДІЛ 5

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ І ОСВІТИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ РЕФЛЕКСІЇ ЗМІСТУ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Андрій Яланський,
професор кафедри живопису та композиції
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
м. Київ, Україна

ВАЖЛИВІСТЬ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Ключові слова: мистецька освіта, політична історія, освіта дорослих, працевлаштування, глобалізована економіка, творчий сектор, орієнтація на майбутнє, альтернативні форми, внутрішні цінності, самопізнання.

Як оцінюється мистецька освіта в суспільстві? Місце мистецької освіти в суспільстві є суперечливим і обговорюваним питанням. Щоб бути корисною та легітимною в очах політиків, мистецька освіта має сприяти працевлаштуванню. Масова аудиторія на жаль погляд на мистецьку освіту як на марну для інтеграції на ринок праці.

Такого роду політичні заяви є частиною значно більшої та потужної політичної історії, у якій освіта все більше цінується за її корисність щодо працевлаштування. Політика ЄС щодо навчання впродовж життя, наприклад, визначає навчання та освіту дорослих як засіб для створення більш конкурентоспроможних громадян на ринку праці. Незважаючи на те, що нещодавня політика ЄС відновлює соціальну згуртованість і рівність як законні цінності освіти дорослих, це відродження все ще підпадає під головну амбіцію отримання економічної вигоди від освіти дорослих. У серії узгоджених зусиль, спрямованих на «підвищення кваліфікації» робочої сили, самі поняття навчання впродовж життя та працевлаштування посіли центральне місце в політичних дебатах щодо освіти дорослих; ці зусилля сприймалися як найважливіші в «позиційній конкуренції» глобалізованої економіки знань. Передбачається, що учасники після обов'язкової освіти збільшують свій власний людський капітал, беручи участь як у формальних, так і в неформальних освітніх програмах, а також перетворюють свій людський капітал у фінансові прибутки та кар'єрну мобільність на ринку праці.

Щоб отримати глибше розуміння суспільного значення мистецької освіти, ми підходимо до проблеми оцінки мистецької освіти на основі того, як учасники виправдовують і використовують ці освітні можливості. Важливо як учасники мистецької освіти обґрунтовують свій освітній вибір, маючи на увазі, що це освітнє рішення, яке є суперечливим? Дослідження дотичності мистецтва та цінності стосуються невизначеного символічного та економічного статусу предметів мистецтва для покупців і продавців, а також того, як предмети мистецтва набувають значення за допомогою засобів оцінки. З точки зору митців, перетин передбачає оцінку мистецької кар'єри чи практики, а також облікові записи, які використовують митці, щоб передати цінність того, що вони роблять, коли вони жонґлюють вимогами заробляння грошей і прагненням до мистецької практики як пристрасно. Проблема мистецької освіти як «нікчемної» для художників, які займаються мистецькою кар'єрою, також розглядалася та оскаржувалася. Тому ми торкаємось цього конкретного перетину, розглядаючи широкий спектр значень, які надаються після обов'язкової мистецької освіти, тобто те, як самі учасники справляються з ситуацією, коли їхній освітній вибір може сприйматися як проблематичний, і мотиваційні твердження, які вони дають щоб обґрунтувати свій вибір, також викликають суперечки.

У сфері освіти вибір школи є загальноприйнятою темою, яка широко розглядається соціологами, особливо тими, хто надихається роботами П'єра Бурдьє. Нещодавно вчені також надихалися сучасними галузями французької соціології, щоб розглянути, як учасники освіти координують свої дії в ситуаціях, що підкріплюються невизначеністю. Ван Занте, наприклад, досліджував взаємодію між інституційними механізмами, сімейними стратегіями та ринковими механізмами, щоб окреслити, як консервативний режим політики вищої освіти у Франції зараз трансформується під впливом неолібералів. Вчені-педагоги також почали отримувати цінні висновки з прагматичної соціології, наприклад, зосереджуючись на проблемах управління та обговоренні різних режимів виправдання, пов'язаних з політикою. Однією з переваг цього напрямку дослідження є те, що воно ілюструє наслідки виправдань у політиці та управлінні для студентів «на місцях». Наш власний підхід певною мірою відрізняється від попередніх досліджень, натхненних прагматичною соціологією, оскільки аналіз твердо базується на оцінці вибору освіти, висловленого самими студентами.

Низка видатних вчених раніше ретельно досліджували появу неолібералізму як сучасної економічної, політичної та культурної

реальності, як ідеології або як успішної «державної техніки» У своїй книзі «Новий дух капіталізму» Болтанські та Чіапелло (2005) досліджують моральні виправдання капіталізму та звичайні форми критики. Крім стандартного засудження капіталізму, де він увічніює нерівність, егоїзм і бідність, вони також обговорюють можливість відродження художньої критики. Мистецька критика за капіталізму часто, незважаючи на ряд метаморфоз, поверталася до ряду тропів, таких як стандартизовані сучасні форми життя, погіршення художньої автентичності та надмірна раціоналізація освіти та праці. Робота Болтанські та Чіапелло також підкреслює, як дискурс менеджменту трансформував західні суспільства за останні кілька десятиліть таким чином, що орієнтовані на майбутнє дії, постійна продуктивність і робочі завдання, засновані на проектах, стали більш помітними на поточних ринках праці.

Студенти бачать свою освіту як засіб для створення майбутнього себе як митця або як надання можливостей для роботи в творчому секторі. Ці рахунки припускають, що учасник інвестує в освітні траєкторії з перспективою досягнення успіху, незважаючи на мізерні можливості його реалізації.

Хоча зараз задокументовано, що мистецькі заклади допомагають забезпечити надлишкову кількість людей, які прагнуть заробляти на життя своїми творами мистецтва, ці амбіції все ж реальні для багатьох учасників мистецької освіти.

Насправді невизначеність, притаманна цим кар'єрним прагненням, створює постійну кризу для учасників, які бачать своє майбутнє. Конкурентна логіка в мистецьких сферах часто призводить до довгих освітніх траєкторій і покрокової процедури, коли митці намагаються реалізувати свою мистецьку кар'єру.

Тепер можна повернутися до питання цінності мистецької освіти в суспільстві, поставленого у вступі. Відповідь, надана у вступі, вказує на посилення тиску щодо визначення мистецької освіти як засобу залучення учасників до стану оплачуваної праці та довгострокової зайнятості. Іронія цієї ідеї полягає в тому, що стандартизовані форми зайнятості (з довгостроковими контрактами, стабільним доходом і гарантією роботи) зараз все частіше замінюються більш проектними, гнучкими та короткостроковими домовленостями про роботу.

Ми прагнемо розширити погляд на те, яке значення надається мистецькій освіті. Як ми бачили, існує багато мотивів участі в мистецькому навчанні. Однак, як правило, це альтернативний освітній шлях із досить невизначеною кінцевою точкою. У той час як учасники можуть міркувати

про можливість іншої реальності як основи для критики, вони не уникають переважаючого імперативу навчання для працевлаштування.

У міжнародному контексті, де суспільство дедалі більше формується інструментальними та економічними поглядами на освіту, обов'язкова мистецька освіта сама по собі може вважатися девіантним випадком, оскільки вона є добровільною і школа не вимагає надавати формалізовані ступені. Тим не менш, ці альтернативні форми освіти можуть допомогти висвітлити широкий спектр внутрішніх цінностей, на основі яких учасники роблять свій вибір. Також ці заклади відіграють важливу роль у захисті прагнення учасників до самопізнання та художньої творчості.

Ірина Забіяка,

*канд.пед.наук, доцент кафедри іноземної та української філології
Луцького національного технічного університету, м. Луцьк, Україна*

ТЕХНОЛОГІЯ ПОРТФОЛІО ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Ключові слова: професійна підготовка, технологія портфоліо, оцінювання.

В умовах модернізації системи вищої освіти оновлюються професійні вимоги до майбутніх фахівців: акцент переноситься з професійних знань на рівень професійних компетентностей та суб'єктної позиції у здійсненні професійної діяльності.

Основне завдання, що стоїть перед системою вищої освіти – орієнтація на підготовку випускника, здатного самостійно вибирати індивідуальну траєкторію розвитку відповідно до своїх здібностей та можливостей, спроможного відповідально приймати рішення та ефективно діяти в сучасному швидкоплинному світі.

Саме у даному контексті, оцінка та контроль навчальних досягнень здобувачів вищої освіти були і залишаються однією із ключових та важко вирішувальних проблем світової та вітчизняної освіти. У цьому аспекті актуальним є використання портфоліо як технології, що дозволяє об'єктивно оцінювати професійне та творче зростання майбутнього фахівця.

Останнім часом в системі вищої освіти все частіше використовується інструмент оцінювання, що забезпечує активну та відповідальну роль здобувачів освіти та надає можливість викладачу постійно відстежувати їх

індивідуальні досягнення. Таким інструментом, що виник у середині 80-х років у США і виявився на стику практико- та особистісно орієнтованої педагогіки, є портфоліо.

У своїх наукових доробках як вітчизняні так зарубіжні вчені одноставно переконані у значущості використання портфоліо серед них: І. Гириловська, Т.Канівець, І.Коберник, О.Кузьмінська, Н.Морзе, Є. Полат, Р. Aarts, R. Broeder, P. Pavlow, P. McLagan, O'Malley J. Michael, L. Pierce.

На нашу думку, використання портфоліо є не тільки ефективною формою оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, але й мотивує до навчання. Набуття досвіду дає можливість обґрунтувати реалізацію самоосвіти та розвиток професійних компетентностей, оцінювання здібностей.

Новітній словник іншомовних слів і виразів визначає портфоліо таким чином: візитна картка, тобто сукупність відомостей про людину, організацію; досє, тобто збірка документів, зразків робіт, фотографій, що дають уявлення про можливості, послуги, що пропонуються фірмою чи фахівцем [7].

У сучасних наукових пошуках портфоліо розглядається як форма організації навчання (К.Осадча), як альтернативний спосіб оцінювання досягнень учнів (Н.Зеленко), як методика оцінювання компетентностей (О.Пінчук), як засіб моніторингу індивідуальних досягнень чи форму альтернативного екзамену (О.Семенов).

У наукових доробках сучасних, як зарубіжних та вітчизняних вчених, все частіше домінує твердження, що портфоліо – це альтернативна модель автентичного оцінювання, освітньої діяльності здобувачів вищої освіти. Портфоліо передбачає оцінювання сформованості умінь та навичок майбутніх фахівців, максимально наближених до професійних. У даному контексті портфоліо можна розглядати як: спосіб фіксування та оцінювання індивідуальних досягнень студентів на певному етапі навчання [1]; альтернативний спосіб оцінювання, моніторинг знань та навичок[2]; індивідуалізовану, орієнтовану на системну рефлексію навчальної діяльності, технологію навчання [5]; форму цілеспрямованого систематичного та непевного оцінювання та самооцінювання навчальних результатів здобувачів вищої освіти [3].

Портфоліо формує вміння навчатися, тобто ставити цілі, планувати та організувати власну навчальну діяльність; сприяє індивідуалізації навчання; закладає додаткові передумови та можливості для успішної соціалізації; допомагає планувати та конструювати індивідуальну освітню траєкторію з метою підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Портфоліо свідчить про досягнення студентами поставленої мети, а саме: демонструються власні можливості, здійснюється самооцінка обраної стратегії навчання, прогнозуються перспективи власного розвитку, як особистісного так і професійного. Робота над портфоліо уможливує студентові стати суб'єктом процесу професійної підготовки, об'єктивно підійти до оцінки власних досягнень, окреслити індивідуальну траєкторію успішності, котра є невід'ємною складовою конкурентоспроможності фахівця на ринку праці.

Одночасно, портфоліо потрібно розглядати не лише як сучасну форму оцінювання, а й як ефективний засіб рефлексії студентів. Саме при використанні портфоліо процес оцінювання та рефлексія є взаємно обумовленими та сприяють взаємному розвитку та вдосконаленню.

Сучасні вітчизняні вчені, зокрема, Є.М. Калюжна, Т.Канівець, К.Магрламова, розглядають самооцінку здобувачів освіти як невід'ємний елемент їх навчальної самостійності, умову для розвитку здатності адекватно оцінювати себе в якості суб'єкта певного виду діяльності (навчальної, комунікативної, наукової тощо), здатності визначати власні можливості щодо активного включення у майбутню професійну діяльність.

З портфоліо студента працює як сам студент, так і викладач. Для студента портфоліо – це організатор його навчально-дослідницької роботи, технологія та місце збору матеріалів, аналізу інформації, інструмент самооцінки, рефлексії та самовдосконалення. Для педагога портфоліо представляє зворотний зв'язок зі студентом та інструмент його оціночної діяльності.

Таким чином, перспективність використання портфоліо у закладах вищої освіти обумовлена тим, що ідея портфоліо відображає нові цілі освіти, нове розуміння сутності освітнього процесу, сприяє розвитку особистості здобувачів освіти та допомагає підготувати його до практичної діяльності та професійної кар'єри.

Список використаних джерел

1. Гириловська І. В. Електронне портфоліо як інструмент оцінювання рівня професійної підготовки випускників ПТНЗ. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*. Зб наук. пр. Частина І. Львів, 2015. С. 149-151.
2. Гириловська І. В. Портфоліо як форма оцінювання професійної підготовки випускників професійно-технічних навчальних закладів. *Гірська школа Українських Карпат*. №12-13. 2015. С. 181-183.
3. Електронний портфоліо: від технології професійного навчання до технології самореклами на ринку праці. *Професійна педагогіка*. Зб. наук. Праць. Вип. 11. Київ. Міленіум, 2016. С. 63–71.

4. Лукіна Т. О. Моніторинг в освіті. Енциклопедія освіти. *Академія педагогічних наук України*. Київ. Юрінком Інтер, 2008. С. 519-521
5. Магрламова К.Г. Портфоліо як засіб формування професійної компетентності майбутнього лікаря. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип.60, 2018, с.9-11
6. Портфоліо в професійній та в освітній діяльності людини. Компонування й оцінювання портфоліо. Режим доступу: <http://subject.com.ua/textbook/technology/11klas/16.html>
7. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень. Київ. Довіра, 2006. 789 с. (Словники України).
8. Технологія портфоліо. Режим доступу: <https://pedkab.wordpress.com/category/нові-освітні-техно- /технологія-портфоліо/>
9. Alyson Williamson. Building a portfolio. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://careers.bmj.com/careers/advice /Buildmg_a_portfolio

Олег Казмірчук,

викладач циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,

м. Луцьк, Україна

Ірина Ковальчук,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,

м. Луцьк, Україна

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Ключові слова: українська національна ідея, незалежність, національна еліта, державність.

Україні вдалось у 1991 році вибороти незалежність, яка супроводжувалась формальною ротацією президентів і депутатів різного рівня, проте, на жаль, не вдалось здійснити необхідних перетворень для подальшого розвитку країни. На переконання О. Донія, «одна з найглибших проблем українців лежить не в технологічному відставанні чи нестачі

інституцій. Гальмування в ідейній площині стало саме тією перешкодою, яка гарантувала відставання країни» [3, с. 7].

Українська ідея на етапі свого становлення стала тією силою, яка надихнула суспільство і консолідувала задля відстоювання власної ідентичності, а надалі – виборювання незалежності. Лише впродовж трьох останніх десятиліть Україна демонструє потужну здатність до відстоювання незалежності держави і спротиву проти будь-якої спроби нівелювати здобутки у цьому напрямі чи відверто їх знищити (Майдани, російсько-українська війна). Переломним моментом на шляху формування української державності стало 24 лютого 2022 року, всі події після якого, які відбуваються, ще прийдеться належним чином усвідомити, а уроки засвоїти.

Попри проголошення незалежності у 1991 році та прогресивні кроки щодо її імплементації в законодавчому полі, Україна усі наступні три десятиліття продовжувала відставати у своєму розвитку від країн Центральної Європи, що проявлялось найбільше у незадовільному рівні демократії, також у добробуті порівняно з іншими європейськими країнами, наявності корупції, величезному розриві невеликої кількості дуже багатих людей і решти населення. Все це привело до появи колізії: ясно сформована ціль – незалежна Україна та водночас відсутність чіткого орієнтиру та розуміння можливостей щодо її досягнення. Попри те, що для досягнення незалежності здійснювались відповідні кроки – реформування сфер життєдіяльності суспільства, але в кінцевому рахунку це не привело до бажаного – розвиненої сильної незалежної держави. Лише з часом та досвідом після ряду проб і помилок, коли стало очевидним, що лише реформувати недостатньо, звучить заклик про потребу трансформувати країну. Такий підхід активно популяризують Богдан Гаврилишин, Олесь Доній, Олександр Кочетков та інші [3].

Ще одна із причин вищеназваної колізії криється у факті перемоги знеособленого над особистісним. Про цю трагедію для України у 20-30-х роках ХХ століття вслід за В. Липинським, зазначають О. Забужко та В. Сабадуха. Суть трагедії у тому, що радянська влада всіляко знищувала яскравих потужних особистостей, аристократів думки, лідерів України. Попри усі намагання знеособити українців та сформувати такий собі образ простака, плебея, український дух проривався крізь цей ідеологічний тиск і проявляв себе у всій повноті та виразності. Таким проривом та загрозою для радянщини стали шістдесятники (І. Дзюба, Л. Костенко, І. Світличний, М. Руденко, В. Лісовий, В. Стус, В. Чорновіл та інші).

Вищеназвані дослідники української національної ідеї констатують про відсутність новітньої національної ідеї на початку ХХІ століття, як основи

для гуртування національної еліти. До цього додамо факт трагічності долі української інтелігенції: її розстріл у 30-х роках ХХ століття, розправа над шістдесятниками, витіснення еліти після здобуття незалежності Україною партійною елітою [2, с. 22]. Дослідники переконані, що Україна потребує критичної маси особистостей – національної еліти для успішного розвитку суспільства.

Впродовж багатьох років у полі зору державотворців, мислителів, політиків, економістів, культурологів тощо національна ідея розглядалася через призму значення мови, цінності віри. Звісно, ці аспекти життя вкрай важливі для будь-якої держави в будь-який історичний період, а для України останні роки особливо вагомі – пройдено в цих питаннях складний тернистий шлях, який продовжується і нині. Однак національна ідея не вичерпується лише мовою, чи вірою, але постає системою цінностей, яка становить підґрунтя її життєдіяльності, виступає своєрідним фундаментом чи каркасом, який живить і консолідує все різноманіття проявів життя в одну суспільну течію, відкриту до взаємодії та співробітництва з іншими державами.

За визначенням О. Донія, «національна ідея – це комплекс думок, уявлень і принципів, які засновані на спільних міфах минувшини та спільних мріяннях щодо майбуття, вигаданих, осмислених, складених і озвучених мислителями етносу, які впроваджуються в життя елітами та контрелітами цього етносу (державними, релігійними, воєнними, культурними, суспільними, підпільними) і впливають на вектор розвитку етносу» [3, с. 8]. Наведена дефініція дуже влучно конкретизує зацікавлених у творенні та продукуванні національної ідеї.

Національна ідея по-різному витлумачується різними представниками суспільства та під різним кутом. Для прикладу, О. Кочетков, як професійний політтехнолог, сприймає «національну ідею не тільки як щось практичне, а як безпосередньо найпотужніший інструмент самоочищення, саморегуляції та розвитку українського суспільства» [3, с. 10]. Для істориків та філософів національна ідея найперше розглядається як певна стала константа, яку підтримує більшість соціуму. О. Кочетков припускає, що розбіжності між баченням шляху розвитку України різними соціокультурними прошарками суспільства стали однією з потужних причин невизначеності нашого цивілізаційного розвитку [3, с. 10].

З часом увиразнився ще один показовий момент. Допоки українці виборювали незалежність держави, вони консолідувались навколо певних політичних сил, діяли і прагнули реалізації своєї головної цілі. З розпадом СРСР Україна отримала довгоочікувану незалежність, але не імплементувала свою ціль – незалежність України в практичну площину, що породило різні

дискусії й суперечки щодо змісту самої національної ідеї. Як виявилось з часом, проголошення незалежності насправді було далеко не фінішем, а своєрідним стартом – для розбудови суспільних відносин, політичного життя, економіки та культури, що вимагало важкої щоденної праці критичної маси суспільства, до якої ми не поставились відповідально. На рубежі ХХ та ХХІ століть більше дискутували про формулювання та звучання національної ідеї, але – недостатньо щодо її смислового підґрунтя – як реалізувати? якими засобами та шляхами? О. Кочетков вважає, що «справжня національна ідея має вести Україну крізь століття та покоління, залишаючись адекватною і сучасною... наша очікувана національна ідея має бути спрямована не в минуле, а виключно у майбутнє. Не обов'язково світле, але обов'язково передбачене, навіть, сконструйоване і запропоноване нами світові. ... вона має бути актуальною» [3, с. 11-12].

Для кристалізації української національної ідеї важливо побороти наслідки тривалого розчленовування держави. Про це зазначав Любомир Гузар – край наш ділили, але наголошував і про те, що ми не цілком піддалися, і все ще усвідомлюємо, що українці. Відродити свідомість, що ми є один народ, – питання, над яким розмірковує вслід за Л. Гузарем І. Моїсеєнко. Вважає, що «...об'єднання українству потрібне як ніколи. ... Ефективне виховання патріотів своєї країни та їхня ефективна консолідація в монолітну націю є головною функцією національної ідеї» [1, с. 8]. У своїй «Ідея Гармонії. Українська національна ідея» автор пропонує практичні кроки до втілення української національної ідеї (одним з яких є втілення у життя вищів педагогічного профілю педагогіки духовності) та очікувану уже в недалекому майбутньому віддачу в усіх сферах суспільного життя українців.

Таким чином, сучасна Україна, попри війну, перетворюється на своєрідний дискусійний майданчик. Якщо раніше зацікавленою в означеному питанні була не надто широка публіка, то сьогодні це питання більшою чи меншою мірою хвилює практичного кожного українця, відповідно засновується формат повномасштабної дискусії, в якій відпрацьовуються, подеколи дуже гостро і полемічно, питання нових життєвих пріоритетів.

Список використаних джерел

1. Ідея Гармонії. Українська національна Ідея / Ігор Моїсеєнко. Кременчук : Видавець, 2022. 190 с.
2. Сабадуха Володимир. Українська ідея у вимірах особистісного буття. Психологія. 2012. №12. С. 21–30.
3. Трансформація української національної ідеї / упоряд. Олесь Доній. Київ : «Наш формат», 2019. 306 с.

Алла Мартинюк,
к.пед.н., доцент,
завідувач кафедри іноземної та української філології
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

МОТИВАЦІЯ ЯК РУШІЙНА СИЛА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНИХ ЗВО

Ключові слова: технічний ЗВО, викладання іноземної мови, мотивація, інноваційні підходи до викладання іноземної мови, студент-інженер.

Комунікація іноземною мовою стає необхідністю для майбутнього інженера. Її використання на побутовому рівні, у діловому та професійному спілкуванні - це виклики ХХІ ст.

Т. Гончаренко, І. Дичківська, Г. Козлакова, В. Маригодов, А. Слободянюк, А. Щукін Т. Мельнікова, О. Пасічник досліджували особливості підготовки з іноземної мови студентів технічних спеціальностей. Зокрема, О. Пасічник розкрила сучасні технології навчання як засіб самореалізації студентів в освітньому середовищі ЗВО. Т. Гончаренко наголосила на мотивації вивчення іноземної мови як соціальної функції освіти.

Ми погоджуємося з науковцями, що проблема іншомовної освіти для немовних ЗВО є актуальною. Методика викладання іноземної мови для технічних спеціальностей має певні особливості, що пов'язано з різним початковим рівнем іншомовної підготовки здобувачів; кількістю академічних годин, відведених на вивчення цієї дисципліни; кількісним складом груп [4, с. 250]. На нашу думку, підвищення рівня мотивації студентів технічних ЗВО до вивчення іноземної мови займає чільне місце. Важливим чинником у вирішенні цього питання є використання сучасних ітерактивних методів викладання.

З досвіду стверджуємо, що основним завданням для викладача іноземної мови чи іноземної мови за професійним спрямуванням є забезпечення належного рівня підготовки студентів відповідно до вимог державного освітнього стандарту. В технічному ЗВО постає проблема низької мотивації й інтелектуальної пасивності студентів в оволодінні іноземною мовою. Студент-інженер більшу увагу зосереджує на професійних дисциплінах. Крім того, низький базовий рівень володіння мовою знижує мотивацію, оскільки потрібно прикласти чимало зусиль, щоб здобути потрібну комунікативну компетентність [5].

Як бачимо, у навчально-виховному процесі провідну роль відіграє мотивація. За визначенням С. Гончаренка, мотивація – це «система мотивів,

або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Одна й та сама діяльність може здійснюватись із різних мотивів. Завдання педагога – виховання правильної мотивації» [2, с. 217].

Т. Гончаренко стверджує, якщо для дисципліни «Іноземна мова» в мовному ЗВО мотивація є природною, то зазвичай у немовних закладах вищої освіти за відсутності реального мовного оточення вкрай необхідна штучна мотивація. Мета викладача полягає не тільки й не стільки в ознайомленні студентів із предметом на першому занятті, скільки в зацікавленні їх, створенні умов для активізації пізнавальної діяльності. Для реалізації й популяризації цієї мети викладач повинен використовувати такі інструменти: а) забезпечення інформації та організація зустрічей студентів із випускниками, які можуть довести, що не тільки професійні знання, а й високий рівень володіння мовою дали їм змогу досягти поставленої мети; б) створення оточення, де знання іноземної мови вважають престижним, і формування розуміння студентами реальної необхідності підвищення рівня знань; в) активізація самостійної роботи студентів шляхом залучення їх до фахових конференцій із використанням іноземної мови [2, с. 50].

Якісна мовна підготовка студентів неможлива без використання сучасних освітніх технологій. Сучасними технологіями викладання іноземної мови в технічних ЗВО є професійно орієнтоване навчання, метод проєктів, ігрові технології, технології інтенсивного й дистанційного навчання, інформаційні та телекомунікаційні технології, робота з навчальними та контролюючими комп'ютерними програмами з іноземних мов, створення презентацій, навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта), тренінгові системи навчання, новітні тестові технології, а саме: створення бази матеріалів з іноземної мови для проведення комп'ютерного тестування з метою контролю знань студентів [3, с. 56].

Застосування інтерактивних технологій навчання передбачає впровадження таких методів викладання іноземної мови: комунікативний метод (формування в студентів комунікативної компетенції) та конструктивістський метод (спрямовує навчальний процес на дію, наближену до реалій професійної діяльності). Обираючи методи, викладач мусить дотримуватись певних критеріїв і ставити перед собою цілі, які будуть досягнуті, а саме: 1) аналіз мовних потреб студентів залежно від обраної спеціальності; 2) орієнтування на практичне використання мови; 3) націленість на навчання орієнтування в іншомовному матеріалі та в іншомовному середовищі; 4) навчання студентів вести бесіди на професійні теми та розробляти власні проєкти [1, с. 21–22]. Ці цілі викладання повинні реалізуватися за допомогою низки прийомів, підходів і методик. Однією з

найбільш ефективних методик є комунікативна, яка надає змогу впровадити в процес навчання такі форми роботи, як мозковий штурм (brainstorming), рольові ігри (role play) та створення проблемної ситуації. [2, с. 22].

Слід пам'ятати, що система освіти готує інженера для роботи не лише в найближчому майбутньому, а й у досить віддаленій перспективі. Детальні умови та характер цієї діяльності важко передбачити. Тому вибір і обґрунтування змісту освіти, зокрема вивчення іноземної мови, повинні виконувати й деяку прогностичну функцію. Це означає, що викладач кожної навчальної дисципліни мусить орієнтуватися сам і орієнтувати студентів не лише на її вузько утилітарну роль, а й на перспективи ефективного використання здобутих знань, умінь і навичок у майбутній діяльності, на формування в них здатності й внутрішньої потреби в постійному самонавчанні, самовихованні та самовдосконаленні протягом усієї активної трудової діяльності [2, с. 51].

Таким чином, якісна іншомовна підготовка студентів технічних спеціальностей є можливою за умови застосування сучасних методів викладання, впровадження інноваційних підходів до викладання іноземної мови, що надає змогу студентам підвищити мотивацію, вчить їх працювати з інформацією, спонукає розвитку самостійної розумової діяльності, а також розвиває багато soft skills, які конче необхідні у професійній діяльності інженера.

Список використаних джерел

1. Білоцерковець А. Новітні методи викладання іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ. Дослідження та впровадження в початковий процес сучасних моделей викладання іноземної мови за фахом : зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з питань методики викладання іноземної мови, 15 травня 2017 р. Одеса : Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2017. С. 21–22.

2. Гончаренко С. Український педагогічний овник. Київ : Либідь, 1997. 376 с. 4. Гончаренко Т. Мотивація вивчення іноземної мови як соціальна функція освіти. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2010. № 4. С. 47–55. 5.

3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. С. 338–339.

4. Тимофєєва О. Навчальна автономія у процесі вивчення англійської мови майбутніми фахівцями морської галузі. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2019. Вип. 71. С. 250–254.

5. Шаргун Т.О., Бушко Г.О., Мосіна Ю.С. Сучасні аспекти викладання англійської мови в технічних закладах вищої освіти. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_4/40.pdf [Дата звернення 28.10.2022]

Анатолій Вихованець,
*викладач-методист циклової комісії методики музичної освіти
та вокально-хорової підготовки
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Ксенія Стречен,
*викладач циклової комісії фортепіано
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТА В КЛАСІ СПЕЦІНСТРУМЕНТА

*Ключові слова: спецінструмент, самостійна робота, студент,
музичний слух, музичний твір*

На сучасному етапі розвитку вищої освіти значення методичної науки, як двигуна педагогічного прогресу, значно зростає. Спеціалісти вищої кваліфікації нині, крім певного багажу знань зі свого фаху, повинні мати ще й навички педагога і вихователя. У цих умовах особливого значення набуває вивчення методики тих дисциплін, які знадобляться випускникам вузів у практичній роботі.

Навчання гри на музичних інструментах потребує цілого комплексу різних музичних здібностей. До них належать: музичний слух, почуття ритму, музична пам'ять. Тому, вирішальною умовою для визначення ознак фахової придатності є наявність у кандидатів музичних здібностей.

Визначення музичних даних починають із перевірки в кандидатів музичного слуху. Можна спочатку запропонувати йому повторити за перевіряючим окремі звуки, відтворені голосом або на якомусь музичному інструменті. Правильне відтворення кандидатом окремих звуків певною мірою свідчатиме про наявність у нього мелодичного слуху.

Гармонічний слух перевіряється при інтонуванні простих інтервалів і нескладних акордів. Правильне відтворення кандидатом голосом звуків різних інтервалів і акордів свідчатиме про наявність у нього здатності до

сприйняття співзвуч і до слухового аналізу їх складу. Ці якості дуже важливі для оркестрового музиканта.

Ефективним засобом для визначення музичного слуху й інших музичних даних є виконання кандидатом пісні. Спів виявляє не тільки слух, але й ритмічне почуття, а головне – це виконавський процес, у якому виявляються всі здібності кандидата в дії. Правильний і виразний спів пісні вже може бути свідченням того, що кандидат має музичні дані.

Музична пам'ять визначається при повторенні голосом програної або проспіваної невеличкої незнайомої мелодії. Перевірка її має складатися з декількох завдань, що поступово ускладнюються. Спочатку можна зіграти плавну мелодію, просту за ритмом, потім – складнішу. Далі запропонувати кандидатові заспівати програну мелодію від іншого звука в іншій тональності.

Грати запропоновані мелодії необхідно виразно. Бажано, щоб кандидат при відтворенні мелодії голосом робив такі ж відтінки, що й екзаменатор: залежно від того, наскільки йому вдасться цього досягти, можна дійти висновку про його музикальність. Проте, перевірка музичних даних кандидата дає лише дуже приблизне уявлення про дійсний рівень його музичних здібностей. Тільки практичні заняття зі студентом протягом півроку-рік дозволяють визначити перспективи його розвитку.

Вибір інструмента для майбутнього музиканта є справою дуже відповідальною і складною. Викладач має визначити кандидату інструмент, що найбільшою мірою відповідав би його природним даним.

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння програмовим нотним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Самостійна робота повинна бути конкретною за своєю спрямованістю і супроводжуватися ефективним контролем та оцінкою її результатів.

Зміст самостійної роботи студента з дисципліни «Спецінструмент» визначається робочою програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача по класу того чи іншого музичного інструмента.

Індивідуальне заняття виступає як зразок для самостійної домашньої роботи студента. Постійне удосконалення прийомів самостійної роботи – необхідна умова успіху студента, а також можливість поєднувати навчання музикою і загальноосвітніми предметами. Допомога педагога в організації домашніх завдань студента, в складанні розкладу його «робочого дня» є особливо вагомим.

Заохочення самостійного музикування, постійний розвиток навичок самостійного розбору музичного твору й читки з листа – необхідна умова розширення музичного кругозору студента, вироблення звички самоконтролю вивченого музичного матеріалу.

Організація самостійної роботи, керівництво нею – це відповідальна й складна робота кожного викладача. Виховання активності й самостійності необхідно розглядати як складову частину виховання студентів. Це завдання виступає перед кожним викладачем у числі завдань першорядної важливості. Говорячи про формування самостійності ще у школярів, необхідно мати на увазі два тісно зв'язаних між собою завдання. Перше полягає в тому, щоб розвинути у тих, хто навчається, самостійність у пізнавальній діяльності, навчити їх самостійно опановувати знаннями, формувати свій світогляд; друге – в тому, щоб навчити їх самостійно застосовувати наявні знання в навчанні й практичній діяльності.

Виконання студентами самостійно вивчених творів – один з методів

виховання й одночасно форма перевірки музичних даних студента та міцності засвоєних ним даних. Своєчасна зміна методів впливу, вміння викладача відповідати на запитання, переконувати, допомагати у подоланні

сумнівів та труднощів, які виникають під час самостійного опрацювання того чи іншого музичного твору.

Досліджуючи роль самостійної роботи при навчанні, неодмінно слід підкреслити, що самостійна робота не є самоціллю. Вона є основним засобом боротьби за глибокі й міцні знання, засобом формування активності та самостійності як риси особистості, розвитку розумових здібностей. Для самостійної роботи студентів характерна велика активність пізнавальних процесів, як на занятті, так і поза ними. Самостійна робота слугує засобом підвищення ефективності процесу навчання й підготовки студентів до самостійного поповнення своїх знань.

Отже, виконання освітнього завдання самостійної діяльності студентів організують викладачі, по-перше, навчаючи студентів алгоритмів самостійної діяльності і, по-друге, розвиваючи при цьому особистість кожного студента.

Виховання активності та самостійності необхідно розглядати як складову виховання студентів. Таке завдання постає перед кожним викладачем як одне з першочергових. Розвиток у студентів самостійності в пізнавальній діяльності важливий тим, що це навчає їх самостійному пошуку та оволодінню знаннями упродовж усієї самостійної професійної діяльності,

застосуванню наявних у них самостійно набутих знань для навчання та практичної діяльності. Не слід забувати й основної функції самостійної роботи, якою є формування висококультурної особистості, оскільки лише в самостійній інтелектуальній та духовній діяльності розвивається людина.

Список використаних джерел

1. Гладких А. В. Методика формування виконавської майстерності на духових інструментах : навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2014. 200 с. : табл., ноти.

2. Методичні рекомендації для організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Спецінструмент (фортепіано)», галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво), спеціалізація: за предметними спеціалізаціями.

3. Попова Н. Роль навичок самостійної роботи студентів для підвищення ефективності навчання. *Наукові конференції*. Харків, 2013. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/3057>

*Олександра Ємчик,
кандидат пед. наук, доцент
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПОШУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ

Ключові слова: пізнавальна діяльність, пошуково-дослідницька діяльність, дослід, організаційно-педагогічні умови пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку.

Бурхливий розвиток суспільства та нові виклики, які воно провокує та завдання, котрі ставить перед особистістю, призводять до зміни ставлення до ролі і місця людини в різноманітних соціальних процесах. Важливість та місце, яке займе кожна конкретна особистість залежатиме від рівня сформованості в неї необхідних компетентностей. Крім того, набагато важливішим у цьому сенсі стає уже не засвоєння конкретних готових знань та постійне вправлення з метою отримання навичок автоматичного виконання якоїсь дії, а новоутворення, яке можна ототожнювати із здатністю

до самостійного навчання, до активної свідомої цілеспрямованої діяльності у певній галузі.

За таких обставин, перед системою освіти постає новий виклик – видозмінити, доповнити традиційні методи інноваційними технологіями, здатними побудувати новий спосіб освітньої діяльності здобувача освіти, стимулювати його до пізнавальної активності.

Одним із найкращих способів мотивації дітей дошкільного віку до освітньої діяльності, особливо враховуючи те, що гра – основна форма та метод навчання дітей у цьому віковому періоді, на думку вчених є пошуково-дослідницький метод. На думку Н. Пастушенко «особливо актуальною є проблема оптимізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Це спонукає до пошуку ефективних способів розвитку пізнавальних інтересів дошкільнят, а також запобігання інтелектуальній пасивності 5–6-річних дітей» [3, с. 129].

Підготовка майбутніх вихователів до здійснення пошуково-дослідницької діяльності з дітьми дошкільного віку полягає у озброєнні здобувачів освіти дослідницькою компетентністю, яка відображатиме також і елементи готовності сформувати якості особистості дитини дошкільного віку, відповідні Базовому компоненту дошкільної освіти [1].

Критеріями розвитку дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку є:

- дослідницька активність;
- інтелект;
- креативність;
- позитивне емоційне ставлення;
- результативність дослідницької діяльності [2, с. 15].

Відповідно, вихователь закладу дошкільної освіти під час організації дослідницької діяльності повинен враховувати, що вона здійснюється в три етапи: перший етап – підготовчий, другий етап – власне пошуково-дослідницька діяльність, третій етап – інтерпретація результатів на інші види діяльності у видозмінених умовах [3, с. 131].

Важливість підготовки майбутнього вихователя до експериментування з дітьми, на думку О. Гнетецької, зумовлена необхідністю сприяти розширенню світогляду, збагаченню досвіду самостійної діяльності та саморозвитку дитини. Засвоєння системи наукових понять, надбання експериментальних способів пізнання навколишньої дійсності дозволяє дитині стати суб'єктом навчання, розвинути інтелектуальну активність, пізнавальну культуру та ціннісне ставлення до навколишнього світу [2, с. 16].

Основними організаційно-педагогічними умовами ефективності здійснення пошуково-дослідницької діяльності у закладі дошкільної освіти вважаємо:

- Ретельна підготовка, чітке покрокове планування пошуково-дослідницької діяльності протягом року, деталізація дослідів, визначений алгоритм;
- Врахування індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку, диференціація дослідницьких завдань відповідно до знань та досвіду дітей;
- Створення спеціального продуманого освітнього пошуково-дослідного середовища, що в першу чергу передбачає наявність дидактичного та лабораторного обладнання в достатній кількості, дидактичних матеріалів, котрі стимулювали б інтерес до пізнавальної діяльності;
- Встановлення відповідного рівня спілкування дитини та вихователя, дітей між собою, що створює можливості для здійснення парних чи групових досліджень, як короткотривалих так і довготривалих, стимулює бажання дітей ділитися досвідом та результатами власної пошуково-дослідної діяльності;
- Передбачення різноманітних форм освітньої діяльності, котрі дозволяють проводити елементарні дослідження з дітьми: заняття, прогулянки, екскурсії, ігри, гурткова робота, самостійна діяльність дітей;
- Використання словесних методів супроводження пошуково-дослідницької діяльності, що забезпечує певну інтеграцію напрямів розвитку та освіти дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Гнетецька О. П. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 7. С. 14–17.
3. Пастушенко Н. Б., Суддя З. О. Розвиток пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку засобами пошуково-дослідницької діяльності / Н. Б. Пастушенко. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]*. Сер. : Психолого-педагогічні науки. 2012. № 5. С. 129–133.

Світлана Вірста,
викладачка циклової комісії словесних дисциплін, методистка
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Виразною ознакою сучасного етапу розвитку національного освітнього процесу є його варіативність, що знаходить своє відображення у розробці і створенні альтернативних підручників, навчальних та навчально-методичних посібників. Таке явище потребує суттєвого поліпшення процесу підручникотворення, яке передбачає видання оптимальної кількості навчальної літератури та забезпечення належної її якості.

Підручник – не просто об’єкт для читання, це цілісний механізм, спрямований на формування відповідних предметних компетенцій, що є базисом для ефективної діяльності та розвитку індивідуальності. Наукові пошуки в галузі підручникотворення залишаються сьогодні актуальними, а проблема навчального підручника продовжує перебувати в центрі уваги фахівців у галузі педагогіки, психології, методики навчання різних навчальних предметів. Варіативність системи освіти дозволяє розробляти всі види навчально-методичної літератури, які реалізують різні (у межах однієї освітньої галузі) авторські підходи до вивчення навчального предмета з урахуванням вимог Державного стандарту загальної освіти.

Вивчення таких підходів, на наш погляд, дозволяє збагатити теорію навчального підручника не лише на методичному рівні, а й на загальнопедагогічному, оскільки у підручник закладається певний спосіб організації засвоєння з урахуванням вимог домінуючої концепції навчання (на сучасному етапі – розвивального, особистісно-зорієнтованого) [2].

Є багато якісних і водночас зовсім різних видів навчально-методичної літератури. Кожен з них добре виконує свої завдання, проте лише у рамках філософської, методологічної та педагогічної парадигми, в якій створювався.

Передусім, визначимо терміносистему «підручник». Межі поняття «підручник» сьогодні виявилися розмитими, оскільки його часто асоціюють і інтегрують з іншими навчальними виданнями, такими як задачник, довідник, хрестоматія, словник, збірка тестів тощо. Невизначеність в розумінні підручника поглиблює і різноманітність форм його представлення, що також примножуються: він може бути паперовим, електронним, гіпертекстовим, мультимедійним, розміщеним на компакт-диску або веб-сайті.

Одне з перших наукових визначень підручника знаходимо в дослідженні Є. Й. Перовського, де цей феномен трактується як особливий вид навчальної книги, що містить систематичний виклад знань з певного предмета, обов'язкових для засвоєння учнями [2]. «Український педагогічний словник» тлумачить підручник як книгу, в якій викладаються основи знань з певного навчального предмета на рівні сучасних досягнень науки і культури. Для кожного типу навчальних закладів видаються підручники, які відповідають програмам і завданням цього закладу, віковим та іншим особливостям тих, хто навчається [4].

Підручник перестав бути лише навчальною книгою для закріплення знань здобувачів освіти. Зросла роль підручника як важливого засобу навчання, виховання та розвитку особистості. Незважаючи на різні підходи до розкриття цього поняття, їх аналіз дає змогу виділити такі найважливіші характеристики:

- підручник як носій змісту освіти і засіб навчання;
- підручник як втілення єдності змістової та процесуальної сторін навчання;
- технологічність навчальної книги, взаємозв'язок викладання й учіння з орієнтацією на провідні концепції процесу навчання.

У наведених характеристиках чітко простежується положення про двоєдину сутність підручника, що виступає *концептуальною основою теорії підручника*. Виходячи з цього, підручник повинен відображати завдання, зміст навчання (як виразник змісту освіти), а також методи, прийоми, організаційні форми навчання (як засіб забезпечення його засвоєння).

Враховуючи сучасний рівень розвитку педагогічної науки і стан педагогічної практики та місце у цьому процесі навчальної книги, вважаємо, що *підручник* – це вид навчальної літератури, який репрезентує знання і види діяльності з конкретного навчального предмета відповідно до державних стандартів освіти та вимог навчальної програми з урахуванням особливостей цього предмета (його домінуючої функції), типу навчального закладу, вікових особливостей учнів і будується на засадах домінуючої концепції навчання [49].

Очевидно, для з'ясування, що таке підручник, доцільно відштовхнутися від функцій цієї книги. Кількість функцій підручника також непостійна, однак найчастіше вчені називають такі:

- інформаційну;
- трансформаційну;
- систематизації, закріплення і контролю;
- самоосвіти;

- інтегруючу;
- координуючу;
- розвивально-виховну [3].

Серед них виділяють ті, які притаманні всій системі засобів навчання (інформаційна, трансформаційна, систематизації, закріплення і контролю, самоосвіти), й такі, що характерні тільки для підручників (інтегруюча, координуюча).

Під *інформаційною функцією* розуміють «фіксацію предметного змісту освіти і видів діяльності, які повинні бути сформовані у здобувачів освіти при вивченні навчальних предметів, з визначенням обов'язкового для них обсягу інформації» [2]. Ця функція вважається найбільш розробленою у дидактичному плані.

Трансформаційна функція підручника. Навчальний предмет, як відомо, – це не скорочена, спрощена копія відповідної науки, а дидактично опрацьована система знань та відповідних умінь і навичок, необхідних для застосування в типових видах діяльності. Тому зміст освіти, перш ніж стати об'єктом спеціального засвоєння, підлягає певній переробці з урахуванням основних дидактичних принципів, насамперед доступності, врахування вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

Функція систематизації призначена для забезпечення системного (логічного і дидактичного) викладу навчального матеріалу, сприяння активізації керування процесом навчання здобувачів освіти, а також оволодіння ними прийомами наукової систематизації.

Закріплення і самоконтроль як дидактична функція підручника націлені на забезпечення міцного засвоєння знань, умінь та навичок здобувачів освіти, яке досягається організацією повторень, використанням дидактично обґрунтованої системи завдань і вправ, ознайомленням з конкретними способами самоконтролю тощо.

Функцію самоосвіти трактують як формування у здобувачів освіти засобами книги бажання та уміння вчитися, здобувати і поповнювати знання; розвивати пізнавальні інтереси та позитивні мотиви навчання.

Інтегруюча функція сприяє об'єднанню знань, набутих здобувачами освіти з різних видів діяльності та різних джерел, тобто покликана інтегрувати в єдине ціле різноманітну фрагментарну інформацію.

Координуюча функція забезпечує ефективне функціонування підручника в системі інших засобів навчання, передусім як ядра навчально-методичного комплексу

Реалізація в підручнику *виховної функції* сприяє формуванню у здобувачів освіти важливих якостей особистості – як загальнолюдських, так і національних. Вона визнана інтегруючою щодо інших [5].

У контексті інноваційно-гуманістичного підходу до побудови освітнього процесу актуальною є рекомендація включити в систему функцій підручника *компетентісно орієнтовану*, сутність якої полягає у подачі в підручнику навчального матеріалу, спрямованого на набуття здобувачами освіти життєво необхідних компетентностей.

Цікавим є підхід, запропонований французькими вченими. Виходячи з того, що цей вид навчальної літератури призначений як для викладача, так і для здобувача освіти, виділяють функції підручника з урахуванням його користувачів. Так, функції підручника *щодо студента* поділяють на дві групи:

- функції навчання (надання знань, розвивальна, закріплення знань, оцінювання знань);
- функції взаємодії з повсякденним та професійним життям (допомога в інтеграції знань, функція довідника, соціального і культурного виховання).

Функції підручника *щодо викладача* включають:

- надання наукової та загальної інформації;
- педагогічну підготовку з конкретної дисципліни;
- допомогу у викладанні та проведенні занять;
- допомогу в оцінюванні знань [4].

Незважаючи на відсутність науково-обґрунтованих критеріїв виділення функцій, вчені переконані, що навчальний підручник повинен реалізувати насамперед систему педагогічних функцій – освітніх, розвивальних, виховних.

Розглядаючи підручник як складну структуру, варто мати на увазі, що він водночас є підсистемою структури вищого порядку навчально-методичного комплексу.

Комплекс посібників для викладача створюється з метою надання педагогу допомоги в забезпеченні диференційованого підходу до навчання, активізації навчальної діяльності здобувачів освіти, формуванні вміння працювати з підручником та іншими джерелами інформації, розвитку пізнавальних інтересів, посиленні інформативності навчального заняття, оволодінні новими технологіями навчання та ін.

Виділяють такі групи книг, спрямованих на вдосконалення професійного рівня педагога:

- література, яка ознайомлює викладачів з досягненнями фундаментальних наук, що лежать в основі певного навчального курсу, а також суміжних галузей знань;
- загальні методики з предмета;
- розробки навчальних занять (лекції, практичні заняття, семінари, лабораторні роботи тощо);
- книги, що стосуються різних аспектів навчання і виховання, технології педагогічної праці;
- посібники з досвіду роботи [5].

Таким чином, можемо говорити, що національне підручникотворення збагатилося новим видом навчального видання – методичним посібником. У посібниках, підготовлених провідними педагогами і психологами України, авторами новітніх методик, чинних програм і підручників, розкрито основні психолого-дидактичні аспекти організації освітнього процесу і вміщено рекомендації методики навчання здобувачів освіти усіх навчальних предметів. У зв'язку з динамічним розвитком системи навчально-методичного комплексу вчені прогнозують зміну функцій підручника: перерозподіл їх у комплексі, появу нових функцій уже цілісної системи засобів навчання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» No 2657-VIII від 18.12.2018. URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 21.10.2022).
2. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 280 с.
3. Горопах Н. М. Педагогічна практика за вимогами кредитно-модульної системи : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2014. 232 с.
4. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми освіти : підручник. Київ : Освіта України, 2005. 434 с.
5. Педрада: портал освітян України. Розвиток критичного мислення учнів – практичні поради. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2108-11-kompetentnostey-uchnya-pochatkovo-shkoli-chek-lst-dlya-vchitelya/> (дата звернення: 20.10.2022).

Сергій Марчук,
кандидат пед. наук, старший викладач,
завідувач кафедри педагогіки та психології,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Ірина Чемерис,
викладач циклової комісії шкільної, дошкільної,
педагогіки, психології та методик,
Луцький педагогічний фаховий коледж,
м. Луцьк, Україна

ПЕДАГОГІЧНА АКСІОМАТИКА ГУМАНІЗМУ У СПАДЩИНІ К. УШИНСЬКОГО, В. СУХОМЛИНСЬКОГО, Ш. АМОНАШВІЛІ

Ключові слова: педагогічна аксіоматика, гуманізм, Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський, К. Ушинський.

Згідно із Законом України «Про освіту» одним із принципів її розбудови є створення умов для повної реалізації здібностей, таланту, всебічного розвитку кожної людини, гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських цінностей [3].

В «Енциклопедії освіти» зазначається, що людяність у ставленні педагога до вихованців включає: любов до дитини, зацікавленість у її долі; оптимістичну віру в дитину; майстерність спілкування; відсутність прямого примусу; пріоритет позитивного стимулювання; терпимість до дитячих недоліків [2, с. 156]. Як бачимо, перелічені ознаки поняття «людяність» виступають принципами, нормами, ідеями, які не потребують доведення, так би мовити – аксіомами.

Зазначимо, що кожна наука починає свій розвиток із встановлення аксіом. У процесі історичного розвитку науки виявляються положення, які можуть бути визнані аксіоматичними, тому аксіоми називають вічними істинами [4]. Відомо, що беззаперечними є, наприклад, такі вічні педагогічні істини: школа починається з учителя; виховання готує людей до життя, розвиток, освіта та виховання взаємопов'язані та ін. Ці істини відомі давно. З покоління в покоління вони повторюються у різних варіаціях. К. Ушинський, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі залишили у своїй творчій спадщині аксіоми гуманістичної педагогіки.

Грузинський науковець Ш. Амонашвілі стверджує, що педагогіка має свою аксіоматику, вона є джерелом мудрості, на якій можна вибудовувати педагогічні теорії й практику [1, с. 191].

К. Ушинський прагнув утвердити в школі принципи гуманного виховання. Він писав: «Виховання повинне просвітити свідомість людини, щоб перед нею лежала чітка дорога добра». Педагог вважав, що змалечку потрібно розвинути в дітей почуття безкорисливості, скромності й гуманного ставлення до особистості, не зважаючи на расу й національність.

Одним із головних завдань гуманного виховання, на думку К. Ушинського, є формування в людини високих моральних якостей – добротності, справедливості, правдивості, щирості. Жадоба грошей, невіра в добро, відсутність моральних правил, презирство до думки, любов до манівців, байдужість до громадського блага, поблажливість до порушення законів честі – ось вороги виховання, з якими воно покликане боротися.

Педагог визначив такі шляхи реалізації принципу гуманізму:

- розвиток гуманних рис людини;
- поведінка за правилом: «не роби іншим того, чим ти сам був би засмучений»;
- гуманне ставлення до людей, що нас оточують (тобто таке ставлення, в якому ми визнаємо себе «не вищим і не нижчим від інших людей»),
- привчити дитину проймається душевним станом інших людей;
- ставити себе на місце скривдженого і почувати те, що він повинен почувати [7, с. 21].

Гуманістичну педагогіку В. Сухомлинського складають такі його праці: «Вірте в людину», «Думки про людину», «Народження громадянина», «Серце віддаю дітям» та їхніх розділів: «Ставлення до людей і обов'язок перед ними», «Турбота про людину і відповідальність за неї зміцнює в дитини почуття власної гідності», «Щастя – в людині», «Виховання серця», «Без праці немає людяності», «Не можна жити і дня без тривоги за людину», «Щоб людина бачила себе очима людей», «Ти живеш серед людей, мій сину» та ін.

У статті «Людина неповторна» В. Сухомлинський подає такі гуманістичні істини:

- людська особистість неповторна;
- обдаровані, талановиті всі без винятку діти;
- у руках кожного педагога доля десятків, сотень людських життів;
- доторкніться до серця, до душі вихованця дбайливою, люблячою рукою;
- відкрийте у дитині майстра-творця;
- відкривайте у кожній дитині неповторну людську красу;
- вірте в талант і творчі сили кожного вихованця;
- людина – неповторна! [6, с. 96].

Ш. Амонашвілі у праці «Мистецтво родинного виховання» розглядає проблему педагогічної аксіоматики з двох позицій: 1) істинну спрямованість виховного процесу; 2) прагнення вихователя до самовдосконалення. Наведемо приклади його гуманістичних аксіом:

«Любов виховують любов'ю.
Доброту виховують добротою.
Чесність виховують чесністю.
Співчуття виховують співчуттям.
Взаємність виховують взаємністю.
Духовність виховують духовністю.
Дружбу виховують дружбою.
Відданість виховують відданістю.
Життя виховують життям» [1, с. 191].

Педагогічні аксіоми Ш. Амонашвілі є актуальними для вчителя Нової української школи: «Даруй себе дітям!», «Постійно шукай у дитині багатство її душі!», «Не зашкодь!», «Будь терплячий в очікуванні дива і будь готовий до зустрічі з ним у дитині» [5, с. 14].

Отож, педагогічна спадщина К. Ушинського, В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі пронизана гуманістичними ідеями, які, по праву, можна назвати педагогічними аксіомами.

Список використаних джерел

1. Амонашвілі Ш. Мистецтво родинного виховання. Харків: ВД «ШКОЛА», 2017. 400 с.
2. Бех І. Д. Гуманізація виховного процесу. *Енциклопедія освіти* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 155–156.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 01.11.2022).
4. Підласий І. Педагогіка. Теоретична педагогіка. URL: https://stud.com.ua/17942/pedagogika/pedagogika_teoretichna_pedagogika (дата звернення: 01.11.2022).
5. Педагогічна майстерність. Хрестоматія: навч. посіб. / за ред. І. Зязюна. Київ: Вища школа, 2006. 606 с.
6. Сухомлинський В. О. Людина неповторна. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 5*. Київ: Рад. школа, 1977. С. 80–96.
7. Ушинський К. Д. Твори. В 6-ти т. Т. 6. Матеріали до третього тому «Педагогічної антропології». Психологічні статті. Київ: Рад. школа, 1955. 616 с.

Ірина Ніколаєва,
*викладач іноземної мови вищої категорії,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Богдана Мацко,
*студентка 1-А курсу, спеціальності 013 Початкова освіта,
відділення початкової та дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ФОРМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ключові слова: офлайн навчання, освітні платформи та відео конференції, презентації, онлайн-дошка, відео, фото, графічні організатори.

Дистанційне навчання особливо актуальне у наш час. Останні роки стали викликом для освіти в Україні. Через всесвітню пандемію, перехід навчальних закладів на дистанційну форму навчання був обов'язковим, аби мінімізувати розповсюдження вірусу. Повномасштабна війна, розпочата взимку 2022 року, змусила зробити освітній процес безпечнішим, не втративши якості. Актуальність даної теми полягає у тому, що онлайн навчання дає можливість застосування інформаційно-комунікативних технологій у процесі навчання, тому зросла популярність інтерактивних форм навчання.

В інтерактивних комунікаціях важливою є наявність обох сторін пристроїв дотикової технології: смартфонів, ноутбуків, комп'ютерів тощо. Особливо, у період дистанційного навчання засоби комунікації відіграють основну роль.

Під час навчання онлайн важливо правильно організувати та систематизувати роботу викладачів та студентів. Для цього використовують освітні платформи. Наприклад, Google Classroom – це сервіс, що дозволяє поширити завдання безпаперовим шляхом. Основна мета – прискорити процес поширення файлів між педагогами та здобувачами освіти. Викладач має змогу публікувати матеріали та завдання; переглядати результати, контролювати та оцінювати роботи студентів, а також проводити ефективне спілкування в онлайн режимі. Педагог може використовувати для викладу матеріалу різні способи подання.

Форми інтерактивного навчання найінтенсивніше використовувати під час синхронного проведення заняття. Найпоширенішою є відеоконференція – це конференція в режимі реального часу. Така пара майже нічим не

відрізняється від звичайної. Учасники можуть бачити один одного, викладач може спокійно проводити заняття, а студенти – конспектувати, переглядати додаткові матеріали, а також відповідати на запитання чи навіть презентувати свій підготовлений матеріал. Найпоширенішим платформами на яких можна здійснити заняття – Zoom та Google Meet.

Zoom – сервіс для проведення відеоконференцій та онлайн-зустрічей. Сервіс достатньо легкий у користуванні та не викликає великого навантаження на пристрій. У систему вбудовано багато різних функцій: вмикати та вимикати камеру, мікрофон; підносити руку або реагувати різними емоціями. Також у платформі працює інтерактивна дошка, яку можна демонструвати учням. Крім того, є можливість легко й швидко перемикатися з демонстрації екрана на інтерактивну дошку.

Meet – сервіс відеотелефонного зв'язку, який допомагає проводити онлайн заняття. Дуже важлива деталь, що цей сервіс автоматично пов'язаний з платформою Classroom. У цьому випадку процес приєднання стає набагато простішим, безпечнішим та швидшим.

Більшість людей мають візуальну пам'ять, тому інтерактивні форми є дуже важливими. Фото та таблиці допомагають краще сприймати, систематизувати та засвоїти знання. Презентація допоможе коротко і лаконічно пояснити різні поняття. Відео – це суміш всього, отже інформація буде легшою для запам'ятовування і її, на відміну, від онлайн чи офлайн пари – можна переглянути ще раз та повторити матеріал, готуючись до тестування. Форм інтерактивного навчання існує безліч. Проте, виділимо найбільш часто вживані та найзручніші.

Фото та картинки існують як самостійна форма, але також використовуються для створення відео, презентацій, карт знань, таблиць, діаграм тощо. Основним завданням є візуальне доповнення інформації. Це допомагає краще зрозуміти та більш точно уявити чи відобразити її.

Усний виступ чи лекція викладача досить часто потребує візуального супроводу. У цьому випадку використовують презентації. Це сукупність слайдів, які допомагають педагогу наочно показати, подати інформацію. Головним в презентації є інтерактивність, анімація, мультимедійність. [3]. Головна мета полягає в кращому засвоєнні інформації, яку хочуть донести. Презентації зазвичай мають багато картинок та фото і досить короткі підписи. Саме цим вони подобаються студентам, які заохочено слухають матеріал.

Графічних організаторів існує дуже багато, найпоширенішими є таблиця, карта знань та асоціативний куш. Основна ціль, це те, що інформацію можна посортувати по певним пунктам. Як результат,

інформація стане доступнішою, легшою для сприйняття. Адже візуалізація інформації надзвичайно спрощує її запам'ятовування, особливо під час дистанційного навчання.

Для учнів відеоматеріал є дуже зручним ресурсом, який може компенсувати відсутність під час онлайн-заняття. Є можливість повернутись до незрозумілих моментів та переглянути пояснення кілька разів, повільніше, з паузами, відповідно до власного стилю навчання. Можна використати ці відео на етапі підготовки до екзамену.

Онлайн-дошки. Онлайн-аналог шкільної дошки, яким часто користуються викладачі під час навчання офлайн дозволяє забезпечити практично такий же функціонал, навіть більший. Наприклад, на дошці можна розмістити такі матеріали: тексти, зображення, відео, аудіо; робити записи шляхом друкування тексту або створення малюнків. Крім того, є можливість використовувати додаткові інструменти побудови рівних фігур, готові шаблони організаційних діаграм (карти понять, мозковий штурм, алгоритм тощо). З дошкою можна легше організувати спільну роботу, зокрема під час дистанційного заняття. Студенти можуть робити записи на дошці одночасно або по черзі. Перевагою онлайн-дошки є те, що всі записи можна зберегти і надати для відсутніх на занятті. Онлайн дошка є чудовим прикладом того, що онлайн урок не буде відрізнятися від звичайного, а стане лише пізнавальнішим, різноманітнішим та цікавішим.[1]

Інтерактивні методи можна застосовувати у будь-який час шляхом залучення студентів до активних комунікацій, у тому числі за допомогою інформаційних технологій. До них віднесено карту думок, конспекти, фото, відео, презентації, таблиці, графічні організатори тощо. Під час завдань вони виступають посередниками в процесі спілкування, а іноді навіть є єдиним засобом зв'язку із зовнішнім середовищем. Зокрема, за цим інтерактивним методом працюють студенти і викладачі багатьох країн світу, використовуючи електронні версії ключових положень лекцій, роблять власні доповнення в ході роботи з викладачем. Групова форма навчальної роботи як основа в технології інтерактивного навчання не ізолює студентів один від одного, а, навпаки, дає змогу реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги й співпраці, виховує вміння відстоювати власну точку зору, бути експертом із проблемних питань навчальних завдань.[2]

У наш час проблеми дистанційного навчання є великими та актуальними. Проте ми віримо, що ситуація стабілізується і все буде добре. Ми ходитимемо на звичайне навчання в очній формі. Наразі ж, аби удосконалити офлайн заняття, зацікавити студентів варто знати та

використовувати форми інтерактивного навчання, які допоможуть викладачам у цьому.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України: Методичні рекомендації щодо організації дистанційного навчання закладами загальної середньої освіти. URL: <https://tetiiv.osv.org.ua/metodichni-rekomendacii-schodo-organizacii-distancijnogo-navchannya-zakladami-zagalnoi-serednoi-osviti-13-50-24-19-11-2020/>
2. Пасмор Ю. В. Інтерактивні форми навчання крізь призму інформаційно-комунікаційних технологій / Ю. В. Пасмор // *Право та інновації*. 2013. № 4. С. 65-77. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apir_2013_4_8
3. Табачник Д. Роль ІКТ у створенні єдиного європейського освітнього простору / Д. Табачник // *Інформатика*, № 4/5, 2011. С. 4–9

Микитенко Марина,
аспірантка кафедри педагогіки,
Криворізького державного педагогічного університету,
Місто Кривий Ріг, Україна

ОСВІТНЯ РЕФОРМА: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Ключові слова: освітня реформа, школа, середня освіта, дисципліни, закон

Визначений на XIII з'їзді ВЛКСМ курс на перебудову шкільної освіти був покликаний вирішити суперечності між суспільно-економічними потребами в технологізації промисловості і сільського господарства та неспроможність чинної системи шкільної освіти забезпечити відповідну підготовку молоді [1, с. 140].

Керуючись рішеннями XX, XXI з'їздів КПРС, ЦК Комуністичної партії України та Рада Міністрів Української РСР накреслили конкретні шляхи перебудови загальноосвітньої школи в республіці. У грудні 1958 р. було прийнято Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР», метою якого було досягнення

всестороннього розвитку учнів – вивчення основних предметів і готовність до фізичної праці.

25 липня 1959 р. була прийнята постанова ЦК КП України «Про стан і заходи подальшого розвитку педагогічної науки в Україні». Відповідно до цієї постанови перед Міністерством освіти УРСР та науково-дослідними інститутами педагогіки й психології ставилося завдання розробки та наукового обґрунтування навчальних планів та програм і створення підручників для загальноосвітньої школи. [3, с. 43].

Прийнятий закон складався зі вступу і чотирьох розділів: «Про середню школу», «Про професійну технічну освіту», «Про середню спеціальну освіту», «Про вищу школу».

Новий шкільний Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» надавав право батькам вибирати своїм дітям мову навчання. Восьмирічна неповна середня освіта, скасування плати за навчання у старших класах (1956), запровадження шкіл-інтернатів (1956) та шкіл подовженого дня (1960), залишалися чинними.

З одинадцятирічного терміну навчання в денній загальноосвітній школі з 1966 р. знову повернулися до десятирічки. Тоді ж розпочався перехід до обов'язкової середньої освіти, яка запроваджувалася не тільки через загальноосвітню школу, а й через середню спеціальну освіту та систему професійно-технічного навчання; оновлювалися навчальні програми й підручники. Усе ширше впроваджувалися факультативні заняття для старшокласників, поглиблене вивчення окремих предметів, кабінетна система навчання, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, де учні здобували початкову професійну підготовку. Посилилася політизація навчально-виховного процесу: з середини 60-х років ХХ ст. вводився спеціальний курс суспільствознавства, з 1972 р. – обов'язкова початкова військова підготовка, з 1975 р. – основи радянської держави й права.

Аналіз обставин прийняття Закону про школу вказує на те, що була здійснена масштабна робота щодо перебудови змісту та системи середньої освіти. Перед керівництвом держави постало важливе завдання наближення школи до життя шляхом введення політехнічного навчання [2, с. 45].

На практиці реформа освіти не тільки не вирішила шкільних проблем, а й призвела до ускладнень. Причинами такого становища вважаємо поспішне запровадження не апробованого політехнічного навчання.

Проблемою також було неврахування національних особливостей республік, русифікація, незадовільна матеріально-технічна база шкіл, що викликало значний опір серед батьків та вчителів. Незважаючи на недоліки, прийняття закону про школу мало й позитивні результати.

До позитивних тенденцій відносимо введення трудового навчання до центру навчально-виховної діяльності учнів за ініціативи держави. Прогресивним було залучення науковців для оптимізації запровадження політехнічного характеру шкільної освіти [2, с. 48].

Список використаних джерел

1 Грибеник М.В. Політехнізація шкільної освіти у 1953–1964 рр. (за матеріалами періодичних видань півдня України). *Історичний архів*. 2014. Вип. 13. С. 137–142.

2 Марчук О.А. Учителі України в освітніх реформаційних процесах в період хрущовської відлиги (друга половина 50-х- перша половина 60-х років ХХ ст.): дисертація канд.іст.наук: 07.00.01. Київ, 2017. 238 с.

3 Пироженко Л.В. Реформування змісту загальної середньої освіти (середина 60-х – початок 80-х рр. ХХ століття).К.: Педагогічна думка, 2013. 304 с.

Віктор Корнелюк,

*викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, голова циклової комісії природничо-математичних дисциплін,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ВИКОРИСТАННЯМ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ

Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності на сучасному етапі розвитку освіти спрямовано на гуманістичну та культурно-творчу сферу розвитку особистостей, здатних до системного та цілісного аналізу вирішення складних проблем освітнього процесу, що має на меті знизити її формалізацію. Відповідна підготовка передбачає інноваційний тип діяльності, що містить творчу (креативність, винахідництво) та управлінську (розповсюдження, впровадження) частину.

Розглядаючи освітній процес з позицій системного підходу варто відмітити, що ми маємо справу з відкритими системами нелінійного типу розвитку, взаємодії в яких зручно описувати на основі синергетичного підходу.

Однією із складових будь-якої системи є взаємодія її елементів. Питання взаємодії учасників освітнього процесу як форму суб'єкт-суб'єктних відносин розробляли: Л. Байкова, Л. Волошко, Л. Долинська, В. Семиченко, Г. Цукерман, М. Шульц; як групову взаємодію: А. Авраменко, Л. Байбородова, А. Вербицький; як особистісно орієнтовану взаємодію – І. Кобзарєва; конфлікт та взаємодію в освітньому процесі досліджували М. Вейт, В. Галузинський, Н. Зінченко, Ю. Костюшко,.

О. Вознюк, В. Виненко, О. Дубасенюк, А. Євтодюк, С. Клепко, В. Кушнір, В. Лутай, В. Маткін, М. Таланчук, М. Федорова використали синергетичний підхід для аналізу розвитку педагогічних систем.

Сучасні дослідження синергетичних засад у науковому знанні отримали відображення у дефініціях, які включені у різного роду спеціальні та енциклопедичні виданнях. Здійснюються спроби комплексної презентації сучасного уявлення науковців різних сфер про енергоінформаційну структурну організацію людини, світу та їх гармонійної взаємодії зі Всесвітом, створюється фундаментальна платформа педагогічного світогляду XXI століття. У площину педагогічних знань акумулюються знання із сучасного світоустрою, світорозуміння, світогляду, які базуються на законах квантової фізики, синергетики та власне енергоінформаційному обміні. Фундаментальні поняття людинознавства активно пов'язуються із низкою інших наук: фізикою, хімією, біологією, екологією, валеологією, філософією, психологією, соціологією [1].

Ключовим питанням будь-якої освітньої інновації, до якої нині потужньо включаються синергетичні ідеї організації «олюдненого», наповненого сенсом свого існування освітнього простору, є підготовка організатора та ініціатора створення інфоосвітнього середовища цифрового суспільства – педагога [3].

Визначаючи інноваційну діяльність майбутніх учителів початкової школи як діяльність спрямовану на впровадження в освітній процес результатів наукових досліджень, подекуди власних, з метою його удосконалення, вважаємо, що інноваційна взаємодія – за системним підходом – це творча діяльнісна тріада, що складається з предмету дії, способу дії та результату дії.

У синергетичному підході, інноваційна взаємодія – це процес самоорганізації, появи параметрів порядку та структур з хаосу нижчого рівня.

Взаємодія як процес безпосереднього або опосередкованого впливу суб'єктів один на одного, що зумовлює розвиток об'єктів та їх структур, є системною ознакою інноваційної діяльності. Взаємодія відображає творчий,

суспільно значимий, колективний характер інноваційної діяльності, де індивідуальний внесок кожного із суб'єктів забезпечує розвиток інноваційної системи в цілому [2].

За синергетичного підходу в освітньому процесі організовується мотивація та супровід пізнавальної самостійності основних суб'єктів – викладача та студента як основи самоорганізації та саморозвитку освітнього процесу із відповідною інноваційною взаємодією.

Для цього слід враховувати основні принципи синергетики:

1. Самоорганізація та самодетермінованість учасників взаємодії.
2. Неврівноважена динаміка, флуктуації та стан нестійкої рівноваги утворених структур.
3. Творчий характер хаотичності процесів, що виникають.
4. Відкритість (дисипативність) освітніх структур.
5. Нелінійність, біфуркаційність інноваційної взаємодії.
6. Імовірність, випадковість, багатомірність результату взаємодії.
7. Атракторність освітнього процесу.

Для переходу освітнього процесу в стан емерджентності, за якого взаємодія набуває нових властивостей, не характерних для простої суми її складових і, як наслідок, креативності, необхідно визначити точки біфуркації, в яких надмалий вплив спричиняє значні наслідки.

В точці нестійкості відбувається зміна ступенів свободи елементів нижчого порядку і перетворення у структуру іншого порядку. Так взаємодія учасників освітнього процесу, що має визначені ступені свободи, при наданні цій взаємодії більшого числа ступенів свободи набуває нееврівноваженої динаміки з флуктуаціями – випадковими відхиленнями характеристик структури від середніх значень. Серед усіх флуктуацій переважає флуктуація з найбільш швидкозростаючою динамікою, що і детермінує нову структуру взаємодії та надає взаємодії інноваційний характер.

З іншого боку, за принципом ієрархічності, параметри вищого порядку (керуючі параметри) впливають на поведінку елементів нижчого рівня та дозволяють утримувати в динамічній рівновазі систему інноваційної взаємодії в наперед заданих рамках, реагуючи на зворотні сигнали елементів системи вищого та нижчого рівнів.

Висновки. Використання синергетичного підходу до моделювання інноваційної взаємодії у освітньому процесі, визначає хаотичність як внутрішнє джерело змін і розвитку та дозволяє розглядати особистість майбутнього вчителя початкових класів як генератор освітнього процесу, якого мотивують, до одного із сприятливих для нього шляхів формування професійної компетентності (атрактора), з самокерованим розвитком. Це

процес самоорганізації, утворення параметрів порядку, структур з хаосу мікрорівня.

Список використаних джерел

1. Гончаренко М. С., Гончаренко В. Г. Словник-довідник з людинознавства. Хар-ків : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2016. 476 с.
2. Коновальчук І. І. Учитель як суб'єкт інноваційної діяльності. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. Київ-Вінниця, 2010. Вип. 66. Ч. 2. С. 71–75.
3. Федій О. А. Ідеї синергетики у змісті підготовки майбутнього вчителя. *Імідж сучасного педагога*, 1(196), 2021. С. 52–57

Тетяна Четверикова,

*викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПРИ ВИВЧЕННІ БАЗОВОГО КУРСУ ІНФОРМАТИКИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, інтеграція, комп'ютерні технології, інформатика, вебресурс.

Реалії сьогодення ставлять нові вимоги до освіченості сучасного молодого покоління, що передбачає вміння адаптуватися, бути компетентним у питаннях, які передбачають знання з різних предметних галузей. На сучасному етапі розвитку комп'ютерних та мережевих технологій багато завдань з отримання нових знань і реалізації практичних завдань опрацювання інформації переносяться у сферу програмних ресурсів та вебтехнологій. Тому формування готовності до усвідомленого використання сервісів для обробки інформації слід здійснювати вже під час вивчення базового курсу інформатики через реалізацію міжпредметних зв'язків з іншими навчальними дисциплінами.

Багато українських педагогів у минулому та на сучасному етапі використовують інтегрований підхід та міжпредметні зв'язки як основу при викладанні навчальних дисциплін. На думку педагогів-практиків, міжпредметні зв'язки дозволяють реалізувати завдання бачення цілісної

картини світу, формування в учнів розуміння зв'язків між явищами і процесами, які у ньому відбуваються. Тому міжпредметні зв'язки виступають як принцип навчання, згідно з яким вивчення нового програмного матеріалу будується з урахуванням змісту суміжних навчальних предметів [1, с. 18]. Дослідники визначають міжпредметні зв'язки як одну з форм відображення у навчально-виховному процесі єдності зв'язків і взаємозв'язку явищ [2]. У цьому контексті системне використання різних типів міжпредметних зв'язків розглядається як важливий ресурс, що має суттєво доповнити сучасні методики формування ключових і предметних компетентностей [3, с. 49].

Розглянемо особливості реалізації міжпредметних зв'язків при вивченні базового курсу інформатики у педагогічному фаховому коледжі. Зміст освітнього компонента передбачає усвідомлене використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-пізнавальній діяльності з метою ефективного виконання різноманітних завдань щодо реалізації інформаційних процесів, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю в умовах інформаційного суспільства [4].

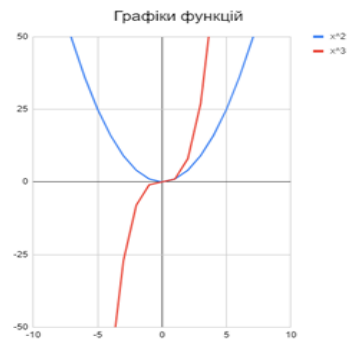
Зокрема, вивчення тем: «Комп'ютерно-орієнтовані засоби планування, виконання і прогнозування результатів навчальної, дослідницької і практичної діяльності», «Інтернет-маркетинг та Інтернет-банкінг», «Системи електронного урядування», «Поняття про штучний інтелект, інтернет речей, Smart-технології та технології колективного інтелекту», «Візуалізація рядів і трендів даних. Інфографіка» передбачають поглиблення знань з інших дисциплін та формування вмінь використовувати онлайн інструменти та програмні засоби для планування, обробки та представлення результатів навчальної діяльності.

Розглянемо приклад реалізації міжпредметних зв'язків з математикою під час вивчення теми «Розв'язування рівнянь, систем рівнянь, оптимізаційних задач». Зокрема, звернемо увагу на те, яким чином використовувати різні програмні засоби для розв'язування математичних задач.

Демонстраційний приклад 1. Побудувати графіки функцій за допомогою табличного процесора.

$$f(x) = x^3$$

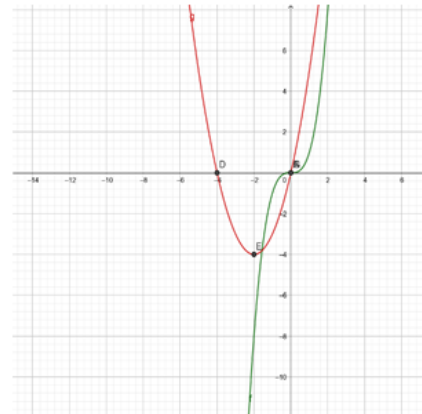
$$g(x) = x^2$$

Демонстраційний приклад 2. Побудувати графіки функцій за допомогою вебресурсу Geogebra. Знайти особливі точки, точки перетину графіків цих функцій. Переглянути особливості перетворення графіків у цьому пакеті.

$$f(x) = x^3$$

$$g(x) = (x + 2)^2 - 4$$

Демонстраційний приклад 3. Побудувати графік функції з використанням модуля і за графіком знайти нулі функції, точки мінімуму і максимуму (екстремуми функції):

$$f(x) = |x^2 - |x| - 6|$$

Корінь(f)

→ A = (?, ?)

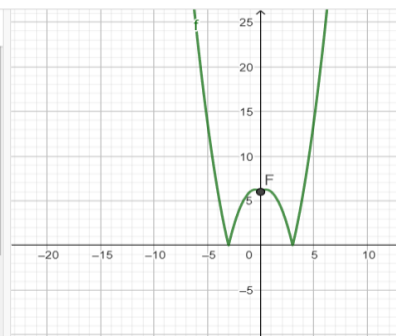
→ B = (?, ?)

→ C = (?, ?)

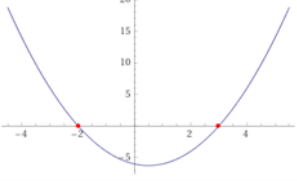
Екстремум(f)

→ D = (?, ?)

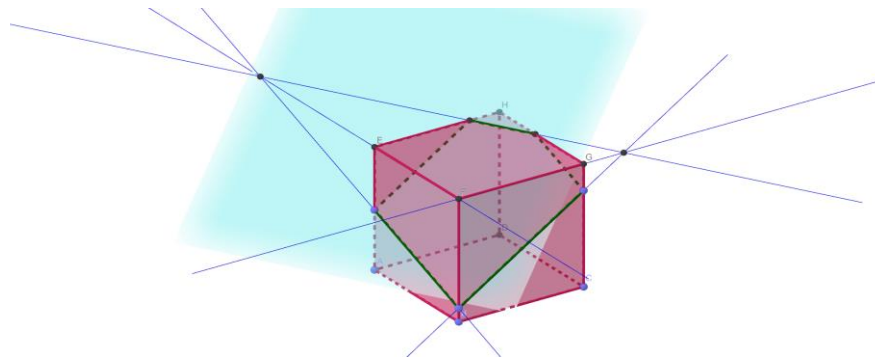
→ E = (?, ?)

Демонстраційний приклад 4. Реалізація завдань з використанням ресурсу Wolfram|Alpha. Wolfram|Alpha (<https://www.wolframalpha.com>) – це універсальна база знань і набір обчислювальних алгоритмів, де є велика кількість прикладів використання бази знань Wolfram|Alpha для розв’язання різноманітних задач з усіх розділів курсу математики, фізики, хімії та інших дисциплін.

eq1 : $x^3 + x^2 - 3x - 2 = 0$	⋮	Введення $x^2 - x - 6 = 0$
l1 = Solve(eq1)	⋮	Коренева ділянка
$\rightarrow \left\{ x = -2, x = \frac{-\sqrt{5}+1}{2}, x = \frac{\sqrt{5}+1}{2} \right\}$	≈	
		Альтернативні форми $x^2 = x + 6$ $(x - 3)(x + 2) = 0$ $\left(x - \frac{1}{2}\right)^2 - \frac{25}{4} = 0$

Демонстраційний приклад 5. Демонстрування основних можливостей роботи з просторовими фігурами за допомогою сервісу Geogebra (<https://www.geogebra.org/>). Побудова перерізу куба методом слідів:

Застосування запропонованих програмних засобів дозволить студентам полегшити візуальне сприйняття просторових фігур, закріпити знання із побудови графіків та розв'язування рівнянь та систем рівнянь графічним методом. Це є підтвердженням думки, що використання організаційних та методичних міжпредметних зв'язків орієнтує мислення студентів на застосування під час вивчення інших предметів таких спільних методів, як абстрагування, моделювання, аналогія, експеримент [5, с. 74].

Тому важливим, на нашу думку, при використанні міжпредметних зв'язків на занятті з інформатики є добір і структурування навчального матеріалу, взаємна узгодженість змісту навчальних предметів. Комп'ютер на таких заняттях виступає засобом навчання, а доцільно підібрані задачі з різних предметних галузей та програмне забезпечення і вебресурси полегшують візуалізацію, обробку та представлення інформації. Це надає можливість комплексного розв'язання освітніх завдань через узагальнення й систематизацію знань, формування ключових та предметних компетентностей, підвищення пізнавального інтересу студентів.

Список використаних джерел

1. Пастирська І. Я. Міжпредметні зв'язки як пропедевтичний етап розвитку інтеграції змісту освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 12.Т. 2. С. 17-20.
2. Мащенко О. М. Формування системи знань про природу (під час вивчення інтегрованих курсів з природознавства у 5–6 класах) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2000. 204 с.
3. Савченко О. Я. Міжпредметні зв'язки як ресурс реалізації компетентнісного підходу на уроках літературного читання. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 2. С. 48-57.
4. Інформатика. Рівень стандарту. Програма для 10-11-х класів ЗНЗ. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/informatika-standart-10-11.docx>
5. Жукова А. Міжпредметні зв'язки – ключовий чинник осучаснення педагогічних технологій профільного навчання. URL: https://lib.iitta.gov.ua/715691/1/Zhukova_19_DTIP_Konf.pdf

Олександр Митчик

*канд. наук з фіз. вих. і спорту, доцент,
т.в.о. завідувача кафедри фізичної культури КЗВО
«Луцький педагогічний коледж»*

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Ключові слова: компетентності, збереження здоров'я, студенти, заклад вищої освіти, фізична культура.

Фізичне виховання студентської молоді на сучасному етапі розвитку суспільства має відображати нові підходи до формування особистості. Активність у фізкультурно-оздоровчій діяльності – необхідна умова гармонійного розвитку студентів, що набуває якості цілеспрямованого впливу на конкретну людину згідно її потреб. Фізичне виховання покликане формувати дбайливе ставлення до власного здоров'я та фізичної підготовленості, комплексно розвивати фізичні й психічні якості, сприяти використанню засобів фізичної культури в організації здорового способу життя.

Необхідно констатувати, що протягом тривалого часу на основі спроб вирішення проблеми фізичного виховання у вищому навчальному закладі покладена неправильна орієнтація в практиці, яка полягала в тому, що виправити незадовільний стан справ у фізичному вихованні можна простим збільшенням рухової активності на навчальних заняттях. Водночас недостатньо уваги відводилося забезпеченню необхідного рівня фізкультурної освіченості, формуванню інтелектуального компоненту фізичної культури особистості [2; 6]. Такий підхід не призвів до позитивного результату і давно повністю себе дискредитував, однак продовжує реалізовуватися на практиці.

Посилення освітньої спрямованості не означає стремління до її теоретизації, її протиставленню завданням фізичної підготовки і зміцнення здоров'я. Воно спрямоване лише на встановлення необхідного оптимального рівня співвідношення інтелектуального і рухового компонентів освіти у галузі фізичної культури.

Науковці у своїх дослідженнях вказують на те, що випускники вищих навчальних закладів не мають достатньо знань про способи збереження та зміцнення здоров'я, у них неповною мірою сформовані навички здорового способу життя. Проте в сучасній науковій літературі недостатньо обґрунтовані відомості щодо складників, показників і критеріїв здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів. Аналіз наукових джерел, нормативно-правових документів, практики фізичної культури у вищих навчальних закладах дає змогу виявити суперечності, які посилюють актуальність роботи, а саме: між рівнем сучасних вимог суспільства до стану здоров'я молоді та практикою підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання у закладах вищої освіти; між потребою формування здоров'язберігаючої компетентності студентів та відсутністю психолого-педагогічного забезпечення такої діяльності [3; 4; 5].

У психолого-педагогічній літературі поняття “компетентність” отримало широке поширення порівняно недавно. Так, в кінці 1960 – на початку 1970-х рр. у західній, а в кінці 1980-х рр. у вітчизняній науці зароджується спеціальний напрям – компетентністний підхід в освіті.

Компетентність особистості фахівця з фізичної культури і спорту виявляється у професійній діяльності та професійному спілкуванні, а отже охоплює здібності, знання, вміння та навички, необхідні для здійснення діяльності [1; 2; 3].

На нашу думку, здоров'язберігаюча компетентність майбутнього фахівця – це система цінностей, взаємозв'язаних і взаємозумовлених знань, умінь і навичок, рівня фізичного стану, що забезпечують високий рівень

здоров'язбережувальної діяльності, визнання здоров'я як найважливішої цінності людського буття.

Сучасному фахівцеві необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов сучасного життя. А це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності. Однією із ключових компетентностей є здоров'язберігаюча. Її складовими є життєві навички, що сприяють здоровому способу життя. Здоров'язберігаюча компетентність фахівця фізичної культури належить до його професійної компетентності і враховує різні аспекти діяльності – інтелектуальний (когнітивний), професійний (фаховий) і особистісний (суб'єктний). Вона передбачає здійснення педагогами навчання чи тренування на основі розвитку життєвих навичок учнів, бути прикладом поведінкових практик, характерних для здорового способу життя та володіння арсеналом способів збереження, відновлення та розвитку власного здоров'я.

Сформованість здоров'язберігаючої компетентності майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту забезпечить в подальшому якість освітньої діяльності з предмету та зниження впливу факторів ризику для здоров'я, таких як гіподинамія (низька рухова активність), недотримання режиму дня, фізичні та психічні перевантаження, шкідливі звички, гіпоксія, нераціональне харчування, хронічні захворювання, екологічні фактори.

Список використаних джерел

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та української перспективи : Бібліотека з освітньої політики / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. В. Овчарук та ін. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
2. Муратова О. П., Гордієнко І. А. та ін. Виховання свідомого ставлення до духовного і морального здоров'я у студентської молоді засобами фізичної культури / О. П. Муратова, І. А. Гордієнко та ін. // Матеріали Четвертих Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань “Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти”. – Ірпінь, 2006. – С. 399– 401.
3. Нестеренко В. В. Підготовка майбутніх педагогів до виховання у дошкільників навичок здорового способу життя : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. – Одеса, 2003. – 267с.
4. Оржеховська В. М. Методологічні засади діяльності освітнього закладу, спрямованої на здоров'я / В. М. Оржеховська, О. О. Єжова // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 4(69). – С. 5–17.
5. Самойлович В. А. Деякі аспекти валеологічної культури і освіти сучасного вчителя / В. А. Самойлович // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. – К. : Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 47. – С. 189 –191.

Едуард Косинський,
*викладач кафедри фізичної культури Комунального
закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради*

МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНИХ ОДНОБОРСТВ В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПАРАДИГМІ

Ключові слова: національні одноборства, фізичне виховання, фізична культура.

Професійна підготовка фахівців соціально-освітньої сфери, а саме педагогів, переживає етап модернізації. Це викликає необхідність узгодження теоретичних концептуальних положень з потребами практики. Останніми роками в країні відбуваються важливі реформи освіти пов'язані із запровадженням стратегії Нової української школи. На думку вчених [7], в умовах інноваційних змін у різних сферах суспільного життя особливої актуальності набуває нова парадигма освіти XXI століття – інноваційна. Пометун О. стверджує, що досягнення цілей і завдань Нової української школи й сукупності смислів і методик, які на ній ґрунтуються, є свідченням поступового руху української освіти до інноваційної освітньої парадигми [5].

Отже метою публікації є визначення можливої ролі національних одноборств в концепції сучасної педагогічної інноваційної парадигми.

Над проблемою інтеграції національних видів спорту в процес виховання молоді працюють ряд учених, дослідників і практиків. Проаналізувавши перспективи впровадження національних одноборств в систему фізичної культури учнів та учениць «НУШ», українські науковці розробили проект варіативного модуля «Козацький двобій». Дослідниками очікується, що систематичні заняття за їх програмою забезпечить не тільки розвиток та удосконалення основних фізичних якостей, але і сформує навички самооборони, підвищить впевненість у власних силах і сприятиме патріотичному вихованню учнів [2].

Можливість ефективного використання національних одноборств в процесі фізичного виховання розглядалася різними науковцями. Зокрема, основи філософії різних видів єдиноборств, як теоретичний аспект фізичного виховання та здорового способу життя досліджували Годлевський П. та Свирида В. Вони відзначили, що дотримання філософських аспектів національних видів єдиноборств являється своєрідною методологічною основою у вихованні високих моральних якостей і є пошуком ефективних форм залучення до систематичних занять з фізичного виховання і здорового способу життя [1].

На необхідність використовувати саме елементи національних одноборств в процесі фізичного виховання вказали Косинський, Е. О., Дишко, О. Л., Сітовський, А. М., Табак, Н. В., Чиж, А. Г [3].

Литвиненко А., Єрмоменко Е. вказують на високу ефективність тренувальних методик національного військово-прикладного виду спорту – бойового хортингу, що дозволяє рекомендувати його для широкого застосування в закладах середньої та вищої освіти України [4].

Вивчаючи практику використання народних традицій в процесі фізичного виховання, Самоха Р. відзначив позитивний вплив застосування елементів національних одноборств не лише на загальний рівень фізичної підготовки, але і на національно патріотичне виховання молоді[6].

Висновки. Отже національні одноборства, зважаючи на прогресивність і результативність використання, мають зайняти чільне місце в концепції сучасної педагогічної інноваційної парадигми.

Список використаних джерел

1. Годлевський П.М., Свирида В.С. Основи філософії видів єдиноборств як теоретичний аспект фізичного виховання та здорового способу життя. Харків, 2018.С. 41-45. URL: <https://rep.ksma.ks.ua/handle/123456789/578>. (дата звернення: 10.04.2022).
2. Кіндзер Б. М., Хуртенко О. В., Дмитренко С. М., Книш С. І., Дишко О. Л., Беседа Н. А. Перспективи впровадження національних одноборств в систему фізичної культури учнів та учениць «НУШ». *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Київ, 2022. №2. С.48 -55.
3. Косинський, Е. О., Дишко, О. Л., Сітовський, А. М., Табак, Н. В., Чиж, А. Г. (2022). Впровадження елементів національних одноборств у процес фізичного виховання студентів. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини*. (12), 190–197.
4. Литвиненко А. М., Е. А. Єрмоменко. Бойовий хортинг–традиції української бойової культури у справі виховання студентської молоді. URL: <file:///C:/Users/%D0%B4%D0%BE%D0%BC/Downloads/109-Chapter%20Manuscript-6428-1-10-20210412.pdf>. (дата звернення: 10.04.2022).
5. Пометун О. Нова українська школа – перехід до нової парадигми освіти URL: https://lib.iitta.gov.ua/731932/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%BD_%D0%97%D0%B1_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%93%D0%9E_%D0%9C%D0%90%D0%A1%D0%9E%D0%9D%D0%9A_22-24.02.22.pdf
6. Самоха Р.А. Використання народних традицій у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів: монографія / за ред. проф. Єрмакова С.С. Харків, 2007. №6. С. 257–261. URL:

<https://www.sportpedagogy.org.ua/html/Pedagogy/Pdf2007/PD-2007-06.pdf>. (дата звернення: 11.04.2022).

7. Чумак О. Парадигма освіти XXI століття: інноваційні аспекти. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf1/Chumak.pdf.

Ірина Кліш

канд. н. з фіз. вих. і спорту, доцент,

доцент кафедри фізичної культури КЗВО

«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

ЗНАЧЕННЯ РУХЛИВИХ ІГОР ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Сутність гри зводиться до потреби ігрової діяльності, яка є джерелом активності дитини, що спонукає її до взаємодії з оточуючим середовищем. Рухлива гра, як активна діяльність, має двосторонній процес – збагачення соціального досвіду і реалізація соціальних зв'язків [2].

Найкраща форма соціалізації дітей дошкільного віку це, ігрова діяльність. Гра, як провідний засіб розвитку дитини, адаптує її до оточуючого середовища, навчає, розвиває.

До трьох річного віку (раннє дитинство) малечі постійно хочеться спілкуватися. Гра у такому віці є основою діяльності розвитку її особистості. Тому вона через гру постійно шукає контакт серед таких же малюків. Починається перший етап соціалізації дитини. Зі своєю ще дитячою егоїстичністю малюк поступово вчиться розуміти і приймати певні правила поведінки – ділитися, вибачатися, чекати своєї черги. Від 3 до 5 років малюк починає дружити, жаліти, відчувати, переживати, сперечатися, фантазувати, для гри шукають собі друзів і компанію. У 6-7 річному віці дитина хоче підтримки і розуміння дорослого, оскільки дорослий в очах дитини стає авторитетом.

Граючись, дитина дошкільного віку адаптується в соціумі, переймає поведінку дорослих і вчиться брати участь у соціальному житті. Гра у цьому віці допомагає дитині у пошуково дослідницькій діяльності (пізнає навколишній світ шляхом проб і помилок), відчутти і приміряти на собі різні соціальні ролі (сюжетно-рольові ігри), в комунікативній діяльності (контакт з однолітками і з дорослим, підтримка та оцінка).

Основним фактором соціального розвитку дітей дошкільного віку є створені умови для ігрової діяльності. У грі вони соціалізуються – переймають соціальний досвід [1,3].

У молодшому шкільному віці зі зміною діяльності закладаються нові типи соціальних відносин і взаємодій для подальшого розвитку особистості школяра. Зі шкільною діяльністю діти початкової школи підпорядковуються нормам і правилам поведінки відповідно до цієї діяльності. Першо- і другокласник ще продовжує сприймати світ казки і фантазій, а третьо-четвертокласник намагається бути таким як усі або кращим від інших. Така соціальна психологія проявляється у виборі гри. Молодші початківці, як і старший дошкільний вік, продовжують грати в сюжетно-рольові ігри та з'являються ігри з елементами суперництва, а у старших початківців сюжетно-рольові ігри відходять на другий план і на першому виступають ігри з елементами суперництва. В рухливих іграх з елементами суперництва відбувається змагальний процес фізичних і психічних якостей дитини. З одної сторони вона намагається показати свої здібності, з другої – виділитися серед інших. В таких іграх дитина розвиває соціальну організованість поведінково-комунікативних умінь і навичок. Взаємодія між учасниками гри є активним носієм суспільного розвитку [1,4].

Гра у підлітковому віці зумовлює досягнення соціального успіху, що характеризує ставлення до себе і свого «Я», до колективу. Лідерство, один з основних проявів психіки підлітка. У грі він мобілізує свої морально-вольові зусилля бути першим і найкращим та визнаним у колективі. Для цього віку це психічний самостійний вияв соціальної конкурентноспроможності і активності особистості. Соціальна конкурентноспроможність і активність особистості має цілий комплекс якостей і властивостей соціального виховання. Досягнення позитивного результату дає можливість підлітку відчути моральне задоволення, бачити позитивні зміни і бути впевненим у собі.

Необхідно розуміти, якщо у дошкільному і молодшому шкільному віці діти постійно знаходяться у двох соціальних середовищах під наглядом батьків і педагогів (садочок і школа, двір), то діти підліткового віку перебувають у трьох соціальних середовищах не схожих одне на одне – школа, дім, вулиця. В школі необхідно дотримуватись загальних норм і правил поведінки, вдома – установлених сімейних традицій, на вулиці – самостійність і конкурентна боротьба за лідерство.

Вдома батьки, а в школі педагоги впливають і спрямовують у відповідне русло розвиток дитини, а вулиця виховує по своєму. У цьому віці виникають протиріччя і боротьба виховання двох систем – соціальне

виховання педагогічними методами та засобами, спрямованими на соціальний розвиток дитини, і вуличне виховання, середовище якого спрямовує дитину на самостійність вибору своїх дій, навіть всупереч дорослих [3].

В дворі діти в підлітковому віці знаходяться без нагляду дорослих («Я що, маленький, щоб за мною дивилися!?»), бо вони хочуть бути самостійними і незалежними у свободі вибору своїх дій. Вулична свобода вибору дій завжди призводить до конкуренції лідерства між дворовими дітьми. Лідер визначає або схвалює вибір гри іншими дітьми. На вулиці діти не обмежені у часі. Вони перебувають у грі до того моменту, доки не втомляться. Після гри завжди йде емоційне обговорення ігрових дійств. Таким чином дитина вчиться бути самостійною і пристосовується до вуличного середовища.

У юнацькому віці відбувається зміна позицій і ставлення до майбутнього. Юнак опиняється перед вибором майбутньої діяльності – виникає соціальна ситуація розвитку самовизначення. Однак вони не припиняють займатися ігровою діяльністю і перевагу надають спортивним іграм та рухливим іграм з елементами спорту. Такий вибір ігор в значній мірі впливає на вибір майбутньої професії [5].

Соціальний розвиток особистості (сім'я, садочок, школа, вулиця) – це тривалий виховний процес. Під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів здійснюється розвиток дитини від народження до дорослості. Він є безперервний і нерівномірний. Соціалізація особистості – це розвиток і засвоєння поведінкових норм і правил, цінностей, традицій культури. Через гру дитина отримує соціальний досвід у спілкуванні з однолітками і з дорослими, вчиться враховувати їхні інтереси, адаптується в оточуючому середовищі, долучається до цінностей культури суспільства. Дитина формується як у внутрішньому так і в зовнішньому середовищі, тобто – соціалізується.

Список використаної літератури

1. Творча гра. Вилучено з: <https://sites.google.com/site/tvorcagra165/tvorca-13>
2. Соціалізація дітей дошкільного віку. Вилучено з: <http://championkids.com.ua/ua/sotsializatsiya-detey-doshkolnogo-ua/>
3. Сопко М.І. Соціалізація дитини у процесі гри як провідного виду діяльності дошкільника. 2016. 142 с. Вилучено з: <https://drive.google.com/file/d/0BxTQRyhVjdHIVGRQbUZ3Q1RXTUE/view>
4. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. Київ ІСДО, 1996. 288с
5. Упор І.В., Дитячі ігри та забави. Київ. Просвіта, 2004. 424с

Оксана Мельничук,
магістрантка 2 курсу
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
навчально-наукового інституту неперервної освіти
ВНУ імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

ІНКЛЮЗИВНА КУЛЬТУРА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЧИННИК УСПІШНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова : інклюзія, інклюзивна освіта, культура, інклюзивна культура, чинники інклюзивної освіти.

Інклюзія в системі освіти спрямована на те, інтегрувати дітей з особливими освітніми потребами в середовище однолітків (соціум), забезпечити, в подальшому, їх особистісну та професійну самореалізацію. На етапі формування, впровадження та реалізації системи інклюзивної освіти важливим є врахування дії всієї сукупності чинників, що впливають на її успішність та ефективність. Ці питання підвищують актуальність проблеми сукупності чинників, які впливають на процес впровадження інклюзивної освіти. Серед чинників, що сприяють формуванню інклюзивної освіти, створенню умов для реалізації можливості здобуття освіти, успішної адаптації, соціалізації осіб з обмеженими можливостями та інвалідністю науковці виділяють нормативно-правові (закони та підзаконні акти, що забезпечують становлення та функціонування системи інклюзивної освіти), матеріально-технічні (доступність освітнього простору, його безбар'єрність, технічні та програмні засоби) та соціокультурні чинники (інклюзивна культура, толерантність, готовність учасників освітнього процесу) [5].

На нашу думку, саме соціокультурні чинники, які визначають ступінь готовності учнів та їх батьків до соціальної взаємодії, толерантного спілкування та формування інклюзивної культури, заслуговують значної уваги та подальших наукових розвідок.

На основі аналізу сучасних досліджень висновуємо, що в даний час особливу увагу науковців привертає вивчення проблематики інклюзивної освіти. Сучасні наукові погляди щодо підготовки вчителів закладів загальної середньої освіти до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (В. Бондар, І. Демченко, В. Коваленко, А. Колупаєва, О. Мартинчук, С. Миронова, В. Синьов, І. Кузава, А. Шевцов, Д. Шульженко та ін.). Проте, дослідження інклюзивної культури освітньої організації здебільшого подано у працях зарубіжних вчених (Альохіна С.В., Хитрюк В.В., Семаго Н.Я.). Таким чином висновуємо, що вітчизняними дослідниками

ще не здійснено глибокого вивчення моделей формування інклюзивної культури освітніх організацій різних рівнів та особливостей формування інклюзивної культури учасників освітнього процесу у закладах освіти.

Інклюзивна освіта – це визнання цінності відмінностей усіх дітей і їх здатності до навчання, це гнучка система, де враховуються потреби кожної дитини не лише з проблемами розвитку, а й тих осіб, які належать до тієї чи іншої етнічної, культурної, соціальної, вікової групи. Переосмислення західними країнами історичного досвіду навчання і виховання людей з обмеженими можливостями здоров'я, зміна ставлення держави і суспільства до них, поява за кордоном правових і законодавчих актів, нормативних документів, які закликають до гуманного ставлення і поваги до кожної особистості, до створення безбар'єрного освітнього середовища, сприяли виникненню інклюзії в Україні.

Тому, одним із пріоритетних завдань у реалізації інклюзивних принципів в системі української освіти є формування інклюзивної культури в усіх учасників освітнього процесу. Це пов'язано з давно сформованим типом суспільної свідомості, для якого поняття «неповносправність» в усі часи означало «непридатність до будь якої діяльності». Тому проблема, пов'язана зі зміною суспільних взаємостосунків із людьми з обмеженими можливостями життєдіяльності й з особливими освітніми потребами, є досить важливою і, насамперед, передбачає формування інклюзивної культури у суспільстві [2].

Науковці розглядають інклюзивну культуру і як особливу філософію, згідно з якою цінності, знання про інклюзію й відповідальність прийняті і розділені між всіма учасниками освітнього процесу; і як частину загальної культури закладу освіти, яка спрямована на забезпечення підтримки спільних цінностей інклюзії, високий рівень якої сприяє підвищенню ефективності процесу інклюзії в цілому; і як унікальний мікроклімат довіри, що сприяє розвитку взаємозалежних стосунків сім'ї і школи; і як особливу атмосферу, в якій впроваджуються «перетрубації», адаптовані до потреб закладу освіти, та, як фундаментальна основа для створення культури толерантного, інклюзивного суспільства, в якому увесь «спектр» потреб вітається, підтримується, акумулюється суспільством і, цим самим, забезпечує можливість досягнення ефективності інклюзивної освіти.

Таким чином, інклюзивна культура визначається як такий рівень розвитку суспільства, який полягає в толерантному, гуманному, терпимому, безпечному ставленні людей одне до одного. При цьому підтримуються ідеї співпраці, стимулюється розвиток усіх учасників освітнього процесу, а цінність кожного є основою загальних досягнень.

Ми поділяємо думку Г. Груць, що інклюзивна культура є однією з найважливіших компонентів інклюзивної освіти. Відсутність, або несформованість інклюзивної культури в учасників освітнього процесу негативно позначається на навчанні в цілому й не дає високих результатів. На противагу, можна створити ідеальні умови навчання здорових дітей і дітей з особливими освітніми потребами, але не врахувати при цьому «прояви» людського фактору неможливо.

Зазначимо, що інклюзивну культуру суспільства варто розглядати не тільки як фактор успішної реалізації інклюзивної освіти, а ще і як фактор розвитку полікультурної освіти в Україні, яка в педагогіці означається як освіта, що побудована на ідеях підготовки підростаючого покоління до життя в умовах багатонаціонального і полікультурного середовища. Метою такого «соціуму» є формування вміння спілкуватися і співпрацювати з людьми різних національностей, рас, віросповідань, виховання розуміння своєрідності інших культур, викорінення негативного ставлення до них. Розвиток шанобливого, дбайливого ставлення до чужої культури, її представників, цінностей, традицій, мови при збереженні рідної культури як фундаменту – основне завдання розвитку полікультурної освіти в Україні, оскільки наша країна багатонаціональна.

Отже, проблема визначення основних чинників ефективного формування, впровадження та реалізації інклюзивної освіти в будь-якій країні є важливою та актуальною для педагогічної теорії та практики. Необхідність вивчення цієї проблеми викликана тим, що знання чинників, які можуть впливати на процес впровадження інклюзивної освіти, відіграє істотну роль у формуванні основних етапів та напрямів її подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Груць Г. Розвиток духовної культури студентів: історико-педагогічний аспект. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2013. № 1. С. 20–25.

2. Калініченко І. О. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. 2012. № 9. С. 120–126.

3. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ : АТОПОЛ, 2016. 152 с.

4. Пінюгіна К. О., Ляхова В. П. Про організацію впровадження інклюзивної освіти в навчально-виховний процес: психологічний аспект: інструктивно-методичний лист. Миколаїв: ОППО, 2011. 64 с.

5. Чабан Є. В. Чинники успішного впровадження інклюзивної освіти. *Південноукраїнські наукові студії* : Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених з міжнародною участю, Одеса, 2022. С. 158–159.

Марія Козігора,

*аспірантка кафедри загальної та клінічної психології
ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: майбутні вчителі, молодші школярі, моральна травма, духовно-орієнтована терапія.

Під час повномасштабної війни кожен українець може отримати моральну травму (МТ). Особливої уваги у цей непростий період заслуговує цивільне населення, а саме педагогічні працівники, оскільки вони відповідають не тільки за своє життя, а й за життя своїх учнів, які перебувають на навчанні. Студенти педагогічних навчальних закладів, йдучи в школу для початку на практику, мають бути підготовлені як до того, що є діти з МТ, так і до ситуацій, коли МТ можуть отримати самі.

Вирішальним аспектом роботи з травмою є забезпечення безпечного та комфортного середовища, яке підтримує усіх учасників освітнього процесу. Для майбутніх вчителів важливо бути обізнаним і чутливим до травм учнів, з якими вони будуть працювати та розуміти свою роль у житті дитини. Чіткість ролі – це процес визначення масштабів і цілей нашого спілкування з учнями, а потім збереження меж, які дозволяють нам зосередитися на цьому масштабі [3, с. 4].

Виділяють загальні орієнтири в роботі вчителів початкової школи, які відіграють важливу роль під час воєнного стану:

1) для підтримки учнів вчитель має бути стресостійким та показувати власний спокій. Майбутні вчителі мають розуміти та адекватно оцінювати власний психоемоційний стан; бути готовими до того, що в класі будуть учні, які перенесли психологічну травму або отримали МТ;

2) адаптація освітньої діяльності повинна відбуватися таким чином, щоб не переважувати учнів. При підготовці до роботи потрібно адаптовувати програми та добирати такі теми, щоб вони були цікавими та корисними в умовах війни. Планувати навчання по можливості у зручний час для всіх учнів: вони можуть навчатися дистанційно, не залежно від місця проживання, або безпосередньо відвідувати заняття. Під час воєнного стану важливо запитувати в учнів як вони себе почувають, чи почуваються вони в безпеці, дозволяти висловлюватися, якщо це потрібно.

3) використання онлайн-технологій, для забезпечення освітнього процесу. Майбутні вчителі у своїй професійній діяльності можуть використовувати електронні підручники, журнали, що дозволить учням, які перебувають не за місцем проживання отримувати навчальні матеріали та інформацію, необхідні для засвоєння знань [1, с. 180].

З метою отримання системних знань про події, етапи, наслідки впливу МТ на цивільне населення від час воєнного стану та профілактика МТ майбутніх вчителів початкової школи ми розробили курс «Моральна травма: діагностика та профілактика у майбутніх вчителів під час воєнного стану» для студентів 3-х курсів факультету початкової освіти та фізичної культури.

Програма спецкурсу базується на програмі духовно-орієнтованої когнітивної терапії. Цей напрямок роботи спрямований на розуміння травми, виправленні помилкових інтерпретацій травми, зосереджуючись на поступовому виявленні, обробці та когнітивній реструктуризації з використанням духовних ресурсів (тобто вірувань, практик, цінностей і мотивацій), щоб остаточно пропрацювати неадаптивні моделі мислення та вирішити довготривалі проблеми. Такі духовні поняття, як милосердя, покаяння, прощення, духовна віддача, молитва/споглядання, справедливість, надія обговорюються як засоби запобігання сорому, провини, гніву, приниження, духовної боротьби та втрати віри [2, с. 151].

Курс роботи зі студентами включає такі теми для опрацювання: «Поняття МТ», «Значення події та духовність», «МТ та духовні ресурси», «Цінності, уважність, співчуття», «Внутрішні запитання та переживання», «Визнання провини. Проблемне мислення», «Самопрощення: переконання та довіра», «Повага та загладження провини», «Влада, контроль і духовні розбіжності», «Близькість та духовне партнерство», «Безпека та посттравматичне зростання».

Здобувачі вищої освіти знайомляться із основними поняттями, чинниками, які можуть викликати МТ, етапами переживання травми. Важливо розуміти, що йдучи до учнів, потрібно самому розуміти як впливають особисті моральні цінності на прийняття професійних рішень в

умовах воєнного стану. Під час практичних занять студенти пропрацюють матеріал та вправи для успішного керування власними емоціями, налагодження комунікації з травмованими учнями, вчать методів самопомоги в стресових та морально-травмівних ситуаціях.

Отже, програма спецкурсу «Моральна травма: діагностика та профілактика у майбутніх вчителів під час воєнного стану» допоможе майбутнім вчителям розібратися із поняттями морального травмування, правильно працювати із учнями початкової школи, які отримали таку травму та знати методи допомоги та самопомоги у кризових ситуаціях, які можуть виникнути у цей період.

Список використаних джерел

1. Хімчук Л. І. Психологія професійної діяльності вчителя початкових класів в умовах війни. *Science and practice actual problems, innovations: The XXVIII International Scientific and Practical Conference*. Milan, Italy, 2022. Pp. 180–184.

2. Koenig H. G., Boucher N. A., Oliver R. J. P., Youssef N., Mooney S. R., Currier J. M., & Pearce M. (2017). Rationale for spiritually oriented cognitive processing therapy for moral injury in active duty military and veterans with posttraumatic stress disorder. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 2017. Vol. 205. Iss. 2. Pp. 147–153

3. Venet A. S. Role-Clarity and Boundaries for Trauma-Informed Teachers. *Educational Considerations*, 2019. V. 44, no. 2. P 4.

Віта Степанюк,

*викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки,
психології та методик, КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

Тетяна Яцик,

*викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки,
психології та методик, КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ІНТЕГРОВАНОЇ ОСВІТИ: НАВИЧКИ 21 СТОЛІТТЯ

Ключові слова: навички XXI століття, ключові навички, м'які навички

Швидкі зміни у світі, в тому числі технологічний прогрес, наукові інновації, посилення глобалізації, зміна потреб у робочій силі та тиск

економічної конкурентоспроможності, переосмислюють широкі набори навичок (основні предметні знання; навички навчання та інновації; інформаційні, медіа та технологічні навички; життєві та кар'єрні навички; адаптивність; складні комунікативні/соціальні навички; нестандартне вирішення проблем; самоуправління/саморозвиток; і системне мислення), які студенти повинні бути належним чином підготовлені для участі та внеску в сучасне суспільство.

Питанням розвитку навичок 21-го століття присвячено праці: Ковальчук В. (формування в студентів навичок XXI століття у процесі професійної підготовки), Курінний В. (формування м'яких навичок при вивченні іноземних мов), Морзе Н., Варченко-Троценко Л. (формування навичок ефективної співпраці студентів під час використання Вікі-порталу), Скрипка Г. (формування в учнів навичок XXI століття засобами інформаційно-комунікаційних технологій) та ін.

Зокрема, Лазарева М. зазначає, що український освітній простір повинен витіснити із себе застарілі способи навчання і активно впроваджувати новітні методики, обирати альтернативні, гнучкіші форми роботи, запропонувати учням і викладачам більше свободи для активізації їх творчого потенціалу [2].

Можна стверджувати, що навички 21-го століття завжди були важливими. Однак зараз існує потреба в тому, щоб цими навичками володіла більшість населення. Як результат, ці навички повинні отримати пріоритет у сучасній системі освіти. Зростаюча база людських знань – і потреба розуміти та використовувати сучасні інструменти для спілкування та обміну тим, що вивчено – ще більше підвищує необхідність цих навичок [1; 4].

Сьогодні наукова спільнота (Базелюк В., Василюк А., Дей М., Завалевський Ю., Мешко Г, Рябова З., та ін.) виступає за інтеграцію основних академічних знань, критичного мислення та соціальних навичок у викладання та навчання, щоб допомогти студентам ЗВО оволодіти багатомірними здібностями, які необхідні в 21 столітті.

Науковий пошук проблеми формування навичок XXI століття у майбутніх педагогів для забезпечення якості професійної підготовки, дає змогу стверджувати, що у процесі оволодіння знаннями студенти мають оволодівати компетенціями, які забезпечують їхні позитивні результати навчання:

- успішне узгодження технологій із змістом і педагогікою та розвиток здатності творчо використовувати технології для задоволення конкретних потреб у навчанні;

- узгодження навчання зі стандартами, особливо тими стандартами, які втілюють знання та навички 21 століття;
- стратегічне збалансування прямого навчання з проектно-орієнтованими методами навчання;
- застосування знань у навчальних спільнотах;
- використання досвіду через коучинг, наставництво, обмін знаннями та командне навчання;
- переслідування можливостей безперервного навчання та прийняття навчання протягом кар'єри як професійної етики [3].

Отже, інтегруючи навички 21 століття в освітній процес (основні предмети, мобільність викладачів, цілеспрямована оцінка, технологічні інструменти та ін.), можуть допомогти доповнити нові знання студентам, такі як цифрові, медіа, візуальні дані, ігри, здоров'язберігаючі технології, фінансову грамотність, громадянське та етичне виховання, кодування, обчислювальний та фундаментальний виміри, критичне мислення, спілкування, співпраця та творчість, щоб отримати глибше розуміння освітнього компонента робочих програм.

Таким чином, якість професійної підготовки майбутніх педагогів може запропонувати багатий контекст для розвитку багатьох навичок 21-го століття, таких як критичне мислення, вирішення проблем та інформаційна грамотність, особливо коли навчання стосується природи науки та сприяє використанню наукової практики. Ці навички не тільки сприяють розвитку професійної підготовки, але й дають студентам життєві навички, які допомагають їм досягти успіху. Завдяки якісній науковій освіті ми можемо підтримувати та розвивати відповідні навички 21-го століття, одночасно покращуючи наукову практику шляхом впливання цих навичок.

Список використаних джерел

1. Кузьменко Л. Навички XXI століття в контексті забезпечення якості професійної підготовки педагога. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/34984/1/L_Kuzemko_PETP_34_IS.pdf
2. Лазарева М. Освіта в розрізі: філософський аналіз викликів і реалій сьогодення. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.10.14.html>
3. Лук'янченко Н.Д., Ларичева Г.В. Проблема якості професійної підготовки фахівців. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2011. № 16. С. 50–53.
4. Якуб'як О., Щигельська О. Топ-10 навичок XXI ст.: динаміка в контексті глобальних змін. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/36638/2/MNPK_2021v2_Yakubiak_O_R-Top_10_skills_in_the_143-144.pdf

Ірина Назарук,
кандидат філологічних наук,
викладач циклової комісії словесних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

НАЦІЄТВОРЧИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ЛУЦЬКОГО КЛУБУ ПОЕТИЧНОГО СЛОВА

Ключові слова: Волинь, Клуб поетичного слова, націєтворчі аспекти, шістдесятництво.

1965 року Україну сколихнула перша хвиля арештів. «Після «мирних» спроб перевиховання інтелігенції, які обмежувалися доганами по партійній лінії, виключенням із творчих спілок чи позбавленням роботи – **влада вирішила вдатися до методу терору** (підкреслення автора. – І. Н.)» [2, с. 5]. Серед ув'язнених були І. Світличний, О. Заливаха, В. Мороз, Д. Іващенко, брати Богдан і Михайло Горині та ін. Винесено ї перші судові вироки, в яких зазначалося від двох до п'яти років таборів і тюрем.

Власне, цей перший «покіс» розпочався з Волині, коли 1 вересня 1965 року заарештували В. Мороза та Д. Іващенка, викладачів Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки [35, с. 26].

Саме Луцьк був важливим центром тогочасного західноукраїнського національно-визвольного руху. Однією з тенденцій розвитку шістдесятництва було формування осередків у великих містах та поступове поширення їхніх ідей у провінції. Якщо в Києві Клуб творчої молоді виник 1960 року, а львівський «Пролісок» – наприкінці 1962 року, то на Волині такий гурток розпочав своє існування в 1963–1964 роках [53, с. 49]. Шістдесятницьким центром у Луцьку був Клуб поетичного слова під керівництвом Д. Іващенка [94, с. 244]. О. Ковальчук в одній зі статей пригадує: «Дороги, що звели нас в один патріотичний гурт, були густо позначені антикомуністичним вихованням. Його, на противагу комуністичному вихованню, яке мусили вести всі навчальні заклади, послідовно забезпечувало саме життя» [21, с. 2].

Із власного досвіду Д. Іващенко добре знав історію свого народу, тому всіляко намагався донести істину до студентів, серед яких були О. Ковальчук, М. Мельничук, А. Панас, К. Шишко та ін. На зборах вони обговорювали вірші М. Вінграновського, І. Драча, Л. Костенко, В. Симоненка, у такий спосіб пробуджуючи почуття гідності, формуючи національну свідомість та критично оцінюючи радянський режим [20, с. 519].

Із приходом В. Мороза, який 1964 року став лідером цього об'єднання, зустрічі стали набувати все більш політичного характеру: «більшість членів луцького осередку – Д. Іващенко, К. Шишко, О. Ковальчук, А. Панас, М. Мельничук – станом на початок 1964 р. були шістдесятниками та культурниками, адже вони не ставили під сумнів існування радянського режиму, а тільки прагнули до його реформування і вдосконалення. У той же час В. Мороз був вихідцем із політичної течії українського руху та дисидентом, адже система його поглядів передбачала боротьбу із комуністичною системою та у перспективі її повалення» [71, с. 257].

За словами Б. Паски, літо-осінь 1964 року стали тим періодом, коли волинський гурток руху опору трансформувався із шістдесятницького культурницького в дисидентський, основною метою діяльності якого бачилася незалежність України. Водночас Д. Іващенко, О. Ковальчук, М. Мельничук і К. Шишко бажали залишатися вірними ідеям культурництва. Радикалізм В. Мороза поділяла лише А. Панас. Неодноразово історик намагався переконати Костя Шишка активно боротися з панівним режимом, адже чи не найкраще міг використати можливості своєї посади інструктора обкому комсомолу. Однак він твердо стояв на власних позиціях, заявивши, що цілком зосередиться на літературі та творчій діяльності [71, с. 257–259].

Діяльність луцького осередку базувалася на читанні забороненої літератури, обговоренні доробку поетів-шістдесятників, поширенні самвидаву. Д. Іващенко переважно займався виготовленням фотографованих і друкованих копій тих матеріалів, які передавав В. Мороз. Власне, Київ і Львів були найголовнішими джерелами, звідки надходив самвидав. Зокрема, у січні 1965 року М. Горинь передав фотоплівки самвидаву «Вивід прав України». Також у цей час О. Ковальчук та А. Панас побували у Львові на квартирі М. Гориня, де переписали його статтю «Українська освіта в шовіністичному зашморзі». За кілька місяців колишня учениця Д. Іващенко М. Влязко передала від Б. Гориня передмову книги І. Кошелівця «Панорама найновішої літератури УРСР», що вийшла друком у Нью-Йорку 1963 року [71, с. 259–260]. Дещо згодом (червень-липень 1965 року) Д. Іващенко отримав від Є. Сверстюка через С. Забужка такі праці самвидаву, як «Україна та українська політика Москви» М. Прокопа та «Сучасна література в УРСР» [86]. Цього ж літа Кость Шишко передав працівникам Луцького краєзнавчого музею Й. Струцюку та І. Чернецькому фотокопію «Сучасної літератури в УРСР», а також статтю «Відповідь матері В. Симоненка – Щербань Г. Ф.» [71, с. 261].

Здебільшого гуртувалися члени луцького об'єднання на квартирі Д. Іваценка, однак вона була досить ненадійним місцем, оскільки

розташовувалась у центрі міста біля будівлі обласного комітету КПУ. Відтак, уже в 1964–1965 роках розпочалося прослуховування помешкань Д. Іващенко та В. Мороза й особисте стеження за останнім [20, с. 522–523].

Як наслідок, арешти двох лідерів волинського гуртка руху опору 1 вересня 1965 року призвели до завершення його існування. Проти них порушили кримінальні справи (за статтею 62 ч. 1 КК УРСР «Антирадянська агітація та пропаганда» та за статтею 64 КК УРСР «Організаційна діяльність, спрямована до здійснення особливо небезпечних державних злочинів, а також участь в антирадянській організації»), які розглядали до січня 1966 року. 20 січня Волинським обласним судом було винесено вирок: В. Морозу та Д. Іващенко – по 4 та 2 роки таборів, відповідно. Свідками у цій справі проходили такі знані волиняни, як С. Забужко (викладач Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки), поети Й. Струцюк та І. Чернецький, котрим і потрапила до рук книга І. Кошелівця «Сучасна література в УРСР» [84]. Про «розправи» з ними, як з неблагонадійними, Й. Струцюк пригадує: «Івана Чернецького хотіли турнути з партії, але хтось із впливових заступився. На мене, безпартійного, ще раз притупнули. У їхніх руках не було жодного мого підозрілого вірша. А на мою низькооплачувану посаду не так просто було знайти заміну» [110, с. 233]

Як відомо, в той час був заарештований і Кость Шишко, котрого звинувачували в захопленні так званими ідеями українських буржуазних націоналістів. Аргументували це спілкуванням із Д. Іващенко і написанням таких творів, як «Дума про матір», «Зовнішньому Києву». Однак за ґрати волинського поета не запроторили; виключили з партії та звільнили з роботи, позбавивши будь-яких засобів для достойного життя й реалізації творчого потенціалу. Як зауважує Й. Струцюк, «в особі Костя Шишка українська література має чудового поета. В тій поезії не все зверху, її підводна течія глибинна й не менш цікава. Таких віршів апологети соцреалізму особливо боялися. Але їх автора вловили на «распространении антисоветской литературы». Він попався на гачок сексота і якоюсь мірою сам себе віддав у лапи КДБ» [110, с. 233].

Абсурдна суть реальності 60-х років простежується й у спогадах О. Ковальчук, яка зазначає, що звинувачували їх у всьому, що могли вигадати. Зокрема, приписували неіснуючі зв'язки з буржуазним Заходом, звинувачували у продажності, отриманні чималих сум від закордонних служб тощо. Тоді її та А. Панас, студенток (М. Мельничук, М. Герасимович, К. Шишко тоді вже працювали), виключили з комсомолу за систематичне відвідування зборів В. Мороза та Д. Іващенко й поширення націоналістичної літератури (формулювання Георгія Касьянова) [84].

Своє бачення тогочасної атмосфери Д. Іващенко передав у розмові з А. Криштальським: «...судові процеси, які пройшли на початку 1966 року в Луцьку, Львові, Івано-Франківську, Києві, Житомирі, були закономірним явищем в умовах тоталітарного комуністичного режиму. Адже, щоб утримувати цей режим, однієї демагогії виявилось замало. Потрібні були репресивні заходи, бо як же інакше втримати «невдячний народ» у страсі й покорі?» [30, с. 8].

Саме після цих подій перед багатьма постала проблема вибору, який давався кожному дуже нелегко, адже йшлося про життя та гідність, творчість та відродження культурно-мистецької сфери. М. Коцюбинська зазначала, що «кожна п'ядь відвойованого тоді здорового глузду і свободи самовираження давалася нелегко, ставлячи людину на кожному кроці перед проблемою вибору. А головне – була плацдармом для майбутнього розвитку, для нового мислення, для розкріпачення духу» [29, с. 2].

Список використаних джерел

1. Бердиховська Б. Шістдесятники – бунт покоління. *Українська мова та література*. 2006. Ч. 14–15 (462–463). С. 3–11.
2. Ковальчук О. Нас було семеро. *Реабілітовані історією : У двадцяти семи томах. Волинська область. Книга перша*. Луцьк, 2010. С. 517–529.
3. Ковальчук О. Сміливий виклик режимові. *Волинь-нова*. 2005. 24 серпня. С. 2.
4. Коцюбинська М. «...Я цієї розкоші зазнала». *Літературна Україна*. 1996. 25 липня. С. 2.
5. Криштальський А. За те, що любили свою Батьківщину (судовий процес у справі В. Мороза та Д. Іващенко. Минуло тридцять років). *Луцький замок*. 1996. 9 лютого. С. 8.
6. Лис С. Волинська інтелігенція в русі опору в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. *Волинь очима молодих науковців : минуле, сучасне, майбутнє*. 2007. Т. 1. С. 25–27.
7. Мороз Р. Проти вітру. Спогади дружини українського політв'язня. Львів : Свічадо, 2005. 216 с.
8. Паска Б. Луцький осередок українського національного руху в середині 60-х років ХХ століття. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. Вип. 44, Т. 1. С. 255–262.
9. Савчук О. У КДБ їх називали злочинцями (до 30-річчя судового процесу над волинськими «дисидентами»). *Волинь*. 1996. 20 квітня. № 9. С. 3.
10. Сверстюк Є. Волинська аудиторія шістдесятників. *Волинь-нова*. 2010. 25 березня, 27 березня. № 33, 34. С. 5, 7.

Володимир Тарасюк,
викладач кафедри фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

ПОТЕНЦІАЛ ТРЕНУВАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ З ВОЛЕЙБОЛУ У ФОРМУВАННІ SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ-ПЕДАГОГІВ

Ключові слова: майбутні вчителі, soft skills, тренувальні заняття, швидкісно-силова спрямованість, техніко-тактичний потенціал.

У контексті Концепції НУШ школа має навчити дітей використовувати знання і вміння, отримані в процесі навчання, для вирішення повсякденних проблем і життєвих ситуацій, що відповідає Державному стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року), тому заняття фізичною культурою повинні увійти до звички учня. Фізична культура як складова загальної культури, закладає основи збереження здоров'я та розвитку всіх його складових, використовує комплексний підхід до формування розумових та фізичних якостей і навичок, удосконалює фізичну та психологічну підготовку до активної життєдіяльності, формує пріоритети оздоровчої спрямованості фізичних вправ та забезпечує загальний культурний розвиток особистості.

Управління тренувальним процесом включає в себе комплекс заходів, що дозволяє вчителю цілеспрямовано переводити стан організму спортсмена із вихідного в заплановане. В якості критерію ефективності ігрової діяльності волейболіста розглядається точність просторових, тимчасових і силових параметрів, доцільне поєднання яких є джерелом підвищення результату. Досягнення високих спортивних результатів волейболістами можливо за умови застосування в навчанні єдиної системи, спрямованої на цілісність розвитку всіх якостей, необхідних в змагальній діяльності. Навчання волейболу сприяє високому рівню розвитку швидкісно-силових якостей. Застосування вправ швидкісно-силової спрямованості як основного засобу техніко тактичної підготовленості студентів-волейболістів, дозволяє підвищити рівень їх швидкісно силових якостей, техніко-тактичний потенціал і ефективність всього навчально тренувального процесу і як наслідок - якість змагальної діяльності.

Підвищення ефективності процесу спортивної підготовки завжди залишається актуальним питанням для фахівців та науковців. Шляхи його вирішення можуть знаходитися в межах удосконалення методики проведення тренувальних занять, навчання, розвитку й удосконалення технічних навичок та фізичних якостей, або в площині психолого-педагогічних впливів на якість

тренувального процесу. М'які навички або soft skills грають не останню роль у створенні продуктивного освітньо-тренувального середовища для юних спортсменів і є гарним підґрунтям для реалізації особистісного потенціалу під час змагальної діяльності. Сформовані під час регулярних багаторічних занять спортом soft skills стають основою професійного росту, слугуючи додатковим бонусом для подолання конкурсної конкуренції в обраній професійній діяльності. Науковці, що займалися цією проблемою до групи soft skills відносять соціальні, особистісні якості та комунікативні здібності, серед яких: адаптивність

У системі фізичного виховання важливе місце займає волейбол. Високий рівень розвитку сучасного волейболу, як виду спорту, робить його одним з ефективних засобів всебічного фізичного розвитку. Заняття волейболом сприяє зміцненню кістково-м'язового апарату, підсиленню обміну речовин, удосконаленню різноманітних функцій організму.

У волейболі основні ігрові дії складаються з великого обсягу роботи, в якій задіяні силові м'язові групи і високий рівень рухової координації. Ігрові події відбуваються на майданчику невеликого розміру. При цьому правила гри є достатньо специфічними, що визначається обмеженою кількістю торкань і часом контакту із м'ячем. У зв'язку із цим якість виконання всіх технічних і тактичних ігрових дій вимагає точності виконання і високого рівня розвитку швидко-силових якостей [1, с.87].

Важливе завдання під час побудови навчально-тренувального процесу – це створення моделі тренувального впливу, що складається із базових заходів, які відображають весь спектр управління: інформації про різні сторони діяльності; рівні всебічної підготовленості; індивідуальні особливості спортсмена, що впливають на індивідуалізацію тренувального процесу. Урахування всіх факторів, що впливають на спортивний результат, визначає резервний потенціал зростання спортивної майстерності волейболіста[2, с. 229] .

Досягнення високих спортивних результатів у волейболі можливо при поєднанні поглибленої спеціалізованої швидко-силової підготовки, як базису техніко-тактичної оснащеності. Значний прогрес в навчанні волейболу можливий лише на основі загального зростання фізичної підготовленості та функціональних можливостей організму, де спортивна спеціалізація не виключає всебічного їх розвитку [3, с. 227].

У підготовчій частині кожного заняття необхідно проводити бігові і стрибкові підготовчі вправи, адаптовані до занять волейболом. Для підвищення загального емоційного фону учнів в кінці підготовчої частини кожного заняття підбираються естафети для розвитку швидкості і швидкісної

витривалості, стрибучості і стрибкової витривалості, спритності і координації рухів, без предметів і з волейбольними та набивними м'ячами. В основній частині заняття демонструється навчання і удосконалення технічних прийомів, та індивідуальних, групових і командних тактичних дій в нападі і захисті. Для отримання практичних навичок після вивчення і удосконалення технічних прийомів учні здають практичні нормативи з передачі м'яча двома руками зверху, подачі м'яча на влучність і прийому м'яча двома руками знизу. У кінці кожного заняття обов'язково відбувається навчальна гра для закріплення вивчених на заняттях технічних прийомів і тактичних дій. Учні вивчають і удосконалюють командні тактичні дії в нападі і захисті. У нападі вивчають і удосконалюють звичайну (зв'язуючий гравець розташований в зоні 3) і міжнародну системи нападу (зв'язуючий гравець розташований в зоні 2) через зв'язуючого гравця передньої лінії. У захисті вивчають систему захисту «кутом вперед» і «кутом назад». Також вивчають і удосконалюють розташування гравців при власній подачі і подачі суперника та прийом м'яча «уступом» і «дугою». У заключній частині кожного заняття пропонується домашнє завдання: вивчити правила гри у волейбол; засвоїти підготовчі, підвідні і спеціальні вправи з м'ячами для методики навчання техніки і тактики гри у волейбол.

Навчання волейболу за сприяє високому рівню розвитку швидкісно-силових якостей. Застосування вправ швидкісно-силової спрямованості як основного засобу техніко тактичної підготовленості студентів - волейболістів, дозволяє підвищити рівень їх техніко-тактичний потенціал і ефективність всього навчально тренувального процесу і як наслідок – якість змагальної діяльності.

Список використаної літератури

1. Гринчук А. Удосконалення техніко-тактичної майстерності у студентів-баскетболістів у вищих навчальних закладах. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2018. №6. С. 85–89.
2. Сальникова С. Динаміка показників фізичної підготовленості студентів ВНЗ під впливом занять з плавання, легкої атлетики та боксу. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. праць*. 2017. №4. С. 226-231.
3. Шиян Б. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Т.1. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2002. 252 с.

Марія Бойчук
*викладач-методист циклової комісії
природничо-математичних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк Україна*

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: інклюзія, психологічна готовність, професійна підготовка майбутніх педагогів

В умовах сьогодення, навчально-виховний процес у вищій школі має сприяти становленню професійної компетентності майбутнього фахівця, забезпеченню його професійно-психологічної готовності до професії та успішного функціонування в майбутній педагогічній діяльності.

Враховуючи те, що основою готовності до професійної діяльності є психологічна готовність, яка розуміється як складне комплексне психічне та організаційне утворення, поєднання функціональних, операційних та особистісних компонентів, що мають динамічну структуру з функціональними залежностями, є важливим розглянути готовність студентів-майбутніх фахівців спеціальної освіти до педагогічної діяльності.

Інклюзивне навчання, як відносно нова форма здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами (з порушеннями психофізичного розвитку) без дискримінації впевнено утверджується в Україні. Важливою умовою системного реформування освіти дітей з особливими потребами є комплексне розв'язання завдань, пов'язаних з нормативно-правовим, організаційно-фінансовим, кадровим, науково- та навчально-методичним забезпеченням їхнього навчання та виховання

Стратегія розвитку національної системи освіти повинна формуватися адекватно до сучасних інтеграційних і глобалізаційних процесів. Сприяти реалізації цієї стратегії має належним чином організована і запроваджена у практику інклюзивна освіта, яка в Україні повинна співіснувати із загальною і спеціальною, що зумовлює створення комфортного середовища для дітей з різними стартовими можливостями. Все це відповідає пріоритетам державної політики, що окреслені в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, які полягають в: особистісній орієнтації освіти; створенні рівних можливостей для дітей та молоді

у здобутті якісної освіти; забезпеченні варіативності здобуття базової або повної загальної середньої освіти відповідно до здібностей

та індивідуальних можливостей. Поширення в Україні процесу інклюзивного навчання школярів з обмеженими можливостями фізичного та/або психічного здоров'я є не лише відображенням часу, але й являє собою ще один крок до забезпечення повної реалізації прав дітей з особливими потребами на якісну освіту. Забезпечення якісного інклюзивного навчання є процесом складним і тривалим. Він потребує інноваційних підходів у побудові педагогічного процесу, орієнтованого на реалізацію індивідуальних можливостей розвитку кожної дитини та формування її компетентностей, які стануть підґрунтям для формування навичок практичної життєдіяльності та соціально-трудової самореалізації [3, с.185].

В умовах розвитку України її суспільство ставить перед дошкільними, загальноосвітніми закладами та ЗВО низку завдань, що спрямовані на забезпечення всебічного розвитку особистості. В основу навчально-виховного процесу закладаються високий рівень освіченості, сформована національна свідомість, висока мораль, фізичне здоров'я. Варто зазначити, що кожний із зазначених аспектів на даному етапі зазнає значних труднощів у своїй реалізації. Такий стан пояснюється низкою причин, серед яких основними є освітня, економічна, політична, екологічна та інші кризи українського суспільства. Вихід із цих криз науковцями з різних наукових галузей вбачається в реформуванні освіти. Проблема психологічної готовності започаткувала фундаментальне наукове обґрунтування специфічних ситуацій, спричинених психологічною напругою. Найбільш характерними напруженими ситуаціями є небезпека, ризик, раптовість, зростання відповідальності, невпевненість, нездатність проявити вольове зусилля, нестача професійних якостей і досвіду. Негативний вплив напруженості виявляється у погіршенні уваги, пам'яті, у скованості дій і нерозмірності рухів. В стані напруженості порушуються перш за все інтелектуальні процеси і складні професійні дії.

Психологічна готовність включає в себе з однієї сторони запас професійних знань, умінь і навичок; з іншої – риси особистості: переконання, педагогічні здібності, інтереси, професійна пам'ять, мислення, увага, педагогічна спрямованість думки, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості, що забезпечать успішне виконання професійних функцій. Серед широкого кола завдань професійно-педагогічної підготовки завдання формування психологічної готовності до інклюзивної педагогічної діяльності посідає особливе місце. Вона поєднує в собі всі більш вузькі питання формування спрямованості на педагогічну працю. Завданням даного дослідження є виділення

професійно важливих факторів психологічної готовності до інклюзивної педагогічної діяльності.

Список використаної літератури

1. Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Людинознавчі студії Педагогіка*. 2015. Вип. 1(33). С. 4–11.
2. Акімова О. М. Основні аспекти інклюзивної освіти у підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Наукові записки кафедри педагогіки: зб. наук. пр. Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2014. Вип. 35. С. 12–18.
3. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2007. 350 с.

Бугайчук Назар,

викладач кафедри фізичної культури

Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м.Луцьк, Україна

ФУТЗАЛ ЯК ЗАСІБ РЕКРЕАЦІЇ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Ключові слова: рекреація, футзал, студенти.

Футзал (міні футбол) є найбільш доступний та масовий вид спорту в Україні, його популярність серед студентської молоді важко не дооцінювати. Гра у футзал дозволяє забезпечити належний рівень рухової активності для здобувачів освіти різного віку та статі. Велика розмаїтість рухових дій, що становлять зміст гри, сприяє вихованню сили, швидкості, витривалості, спритності, моральних і вольових якостей. В умовах сучасних закладів освіти за допомогою цієї спортивної гри вирішуються проблеми рухової активності і зміцнення здоров'я студентів, розвивається інфраструктура системи підготовки спортивних резервів і підйом масовості занять зміни-футболу серед молоді.

Футзал як ефективний засіб фізичного виховання сучасної молоді, має такі функції гри: інтегруюча – визначає і координує взаємодію педагогічного, психологічного й соціального компонентів ігрової діяльності або переважання одного з них залежно від поставлених завдань; розвиваюча – забезпечує динаміку розвитку психофізичної підготовленості, мотиваційної, емоційної, когнітивної і вольової сфер особистості; компенсаторна – надає

можливості для реалізації актуальних потреб здобувачів освіти у самовираженні, самоствердженні, саморозвитку, самопізнанні, самовдосконаленні [2].

Міні-футбол висуває високі вимоги до організму і особистості спортсмена: вимагає швидкості мислення, прийняття самостійних рішень, сміливості та наполегливості, швидкісних, силових, координаційних здібностей, вольових якостей, емоційної стійкості.

Футзал (міні-футбол) як і кожна спортивна гра має суттєві, властиві тільки їй відмінності. Він характеризується високою інтенсивністю ігрових дій, швидкими змінами під час гри, протиборствами по всьому полю, широкою різноманітністю використаних ігрових прийомів у нападі та захисті. При цьому перевага надається фізичним якостям спортсмена відповідно до його ігрового амплуа (координація, спритність, швидкість бігу, чіткість руху тощо) [4].

На відміну від класичного футболу, цей вид спорту за правилами відрізняється частковим контактом, обмеженнями щодо виконання підкатів, меншими розмірами ігрового поля та тривалістю гри тощо.

До основних компонентів гри у футзал (міні-футбол), що стабільно впливає на його широку популяризацію серед різних верств населення і, в тому числі, серед студентської молоді, без сумніву, слід віднести: колективний характер змагання; можливість взяти участь у складі команди як хлопцям, так і дівчатам; потенціал точної локальної диференціації фізичного і психічного навантаження учасників під час тренування; доступність основних технічних і тактичних прийомів; видовищність [1].

Фахівці в останні роки продовжують відзначати серед молодого покоління малорухливий спосіб життя. В таких умовах викладачам фізичного виховання потрібно вирішувати декілька завдань: формувати в здобувачів освіти стійку мотивацію до самостійних занять різними видами рухової активності; залучати їх до різних видів спорту, що проводяться на свіжому повітрі та не потребують спеціального обладнання, сприяють зміцненню здоров'я, розвитку фізичних якостей, покращенню фізичного стану, формуванню життєвоважливих рухових умінь і навичок тощо. Вирішення окреслених завдань можливе на заняттях з футзалу [3].

Заняття міні-футболом здійснюють позитивний вплив на серцево-судинну та дихальну системи, сприяють розвитку всіх аналізаторів, загартуванню організму. Крім того, актуальні сьогодні «soft skills», тобто особистісні характеристики, або, як їх часто називають «надпрофесійні навички», такі як вміння працювати в команді, креативно мислити,

раціонально керувати часом, невербально комунікувати, також формуються в процесі гри [2].

Отже, широке впровадження в освітній процес комендних ігор, таких як футбол, сприятиме зростанню привабливості фізичного виховання для здобувачів освіти, і як наслідок, збільшить їхню рухову активність. Посилення ігрового та змагального компонентів занять дозволять розвивати загальнокультурні компетенції, уміння організовувати ефективну комунікацію, працювати у команді та забезпечувати чесну конкуренцію. Міні-футбол, з одного боку, сприяє розвитку самостійності, самоорганізації, враховує інтереси студентів, з іншого боку – здійснює міжособистісну взаємодію, що сприяє формуванню соціальної компетентності та психологічної стійкості.

Список використаних джерел

1. Головіна С. С. Організація занять з фізичного виховання на основі використання засобів футболу у закладі вищої освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2018. № 154 (1). С. 54-58.

2. Сотник О. В., Зубрицький Б. Д., Сініцина О. В. Спортивні ігри у фізичному вихованні студентської молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2014. № 9. С. 131-135.

3. Таможанська Г. В. Передумови застосування занять міні-футболом як дієвого засобу. *Покращення стану здоров'я студентської молоді: матеріали наукової конференції Харківської державної академії фізичної культури*. 2016. С. 289-291.

4. Шаповал Є. Ю. Футзал (міні-футбол), як засіб вдосконалення фізичних якостей у студентів факультету фізичного виховання. *Редакційна колегія*. 2018. 145 с.

Дудай Михайло
викладач циклової комісії народних інструментів
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради м.Луцьк, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: АНАЛІЗ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Ключові слова: професійна підготовка, музичне мистецтво, майбутні учителі музичного мистецтва.

Парадигма освітньої політики в Україні помітно змінилася, що є віддзеркаленням воєнних реалій та зумовлених ними суспільно-політичних та економічних трансформацій. Зміцнення євроінтеграційного вектору розвитку як відповідь на екзистенційну загрозу українській державі увиразнює нагальність докорінних системних змін задля нової якості освіти. Стратегічними пріоритетами розвитку систем освіти і науки до повномасштабної війни з російською федерацією були: розвиток інклюзивного, інноваційного та освіченого суспільства, в якому громадяни мають рівні права та можливості для розвитку свого таланту впродовж життя; збільшення частки наукоємності ВВП, підвищення рівня комерціалізації розробок та результатів досліджень, повноправна інтеграція до Європейського дослідницького простору [1].

Попри воєнні реалії підтримка інтеграційних кроків України до членства у ЄС на політичному, експертному та інституційному рівнях розширює спектр можливостей як для забезпечення стійкості українських освіти і науки під час війни, так і відбудови у повоєнний період.

У Проєкті плану відновлення України (липень 2022) зазначається, що політика відновлення та розвитку сфер освіти, науки та інновацій у післявоєнний час буде спрямована на «підвищення якості та доступності освіти, розвитку науки, синхронізації їх з освітнім та дослідницьким простором Європейського Союзу» [1]. Пріоритетними завданнями реформування загальної середньої та вищої освіти визначено: прискорення реформи Нової української школи; удосконалення системи професійного розвитку вчителів; функціонування цілісної системи оцінювання якості освіти; модернізація змісту освіти, оновлення освітніх програм; психологічна підтримка учасників освітнього процесу; підвищення інституційної спроможності закладів вищої освіти та можливості проведення наукових досліджень світового рівня.

Євроінтеграційний контекст є наскрізним для відновлення усіх сфер українського суспільства; не винятком є і сфера культури. Дозволимо стверджувати, що інтеграція культурологічної компоненти в освіту і науку може і повинна стати своєрідним запобіжником щодо намагань російської федерації знищити українську державність та національну ідентичність, знецінити нашу культуру. Вочевидь, що «розвиток освіти, з фокусом на основні компетентності та інновації», має поєднуватися (у політиці, змісті, підходах та технологіях) із розвитком «екосистеми для культури, пам'яті, спадщини та креативних індустрій з акцентом на самобутність, мистецтво, художню освіту» [1, с. 26].

Разом із тим, важливим є розуміння, що активне входження в європейський освітній простір - «це не просте копіювання, не стирання національних традицій, а запозичення кращих рис з однієї систем освіти і перенесення їх на свої національні терени... Одночасно необхідно внести у європейську скарбницю свої, українські самобутні національні і загальнолюдські культурні, освітні, технологічні цінності» (О. Я. Савченко) [2].

Процеси модернізації змісту педагогічної освіти, окреслені у Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), сучасні пріоритети в просвітницькій галузі, зміни концептуальних орієнтирів філософії освіти у воєнний та повоєнний періоди, а також тенденції щодо підготовки фахівців у вітчизняних вишах спонукають до наукового пошуку механізмів удосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, вибудованої на основі синхронізації з європейськими політиками і стандартами, кращими освітніми практиками.

Список використаних джерел

1. Проект плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Освіта і наука». Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grup>
2. Савченко О. Перспективи модернізації системи освіти в Україні в умовах Болонського процесу. Українознавство. 2006. №1. С.115 -118.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія практика

МАТЕРІАЛИ

VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю

Частина 1

16 листопада 2022 року

м. Луцьк

Відповідальні за випуск – Ольга Фаст

Технічний редактор – Галина Голя

Дизайн обкладинки – Нінель Сиротюк

Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика» (присвячена 300-річчю від дня народження Григорія Сковороди) : зб. матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 16 листопада 2022 року / [наук. ред.: П. М. Бойчук, О. Л. Фаст]. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Частина 1. 2022. 150 с.

У збірнику представлені тези доповідей, що висвітлюють сучасні проблеми національної освіти. Проблематика збірника матеріалів диференційована відповідно до актуальних проблем вищої та фахової передвищої освіти: філософсько-освітні горизонти Григорія Сковороди; дитинознавчі та школознавчі студії; інтеграція науки і освіти: методологічні рефлексії змісту вищої та фахової передвищої освіти; забезпечення якості педагогічної освіти: національний та глобальний контексти; рідномовна та іношомовна освіта, медіаосвіта; наукові здобутки дослідників-початківців.

Для науково-педагогічних, педагогічних працівників, аспірантів, молодих вчених, викладачів, учителів, студентів і магістрантів закладів педагогічної вищої і фахової передвищої освіти, методистів інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Редакційна колегія зберігає за собою право на редагування і скорочення матеріалів. Думки авторів не завжди збігаються з точками зору редакції. Автори несуть повну відповідальність за опублікований матеріал (за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей).

УДК378.011.33Сковорода:001(082)(043.2)